

Farkas István

Kerekek

Dobogókő, 2000.

Tartalomjegyzék

AZ AFRIKAI RITMIKUS KERÉK

Kívül a keréken

1. Éjszakai pávaszem
2. Vonaton
3. Harcban a fákkal
4. Rododendronok
5. Hajtincs
7. Szavak
8. Szerelmes levél
9. Szobafenyő
10. Barátok
11. Cukormáz

Izzadó tenyér

1. Csapatban
2. Euler egyenes
3. A nádasban
4. Az ezermester
6. Faforgács és enyvszag
7. Az idegenvezető
8. Csalános
9. A könyvkötés
10. „Csütörtöki” vadászatok
11. Lámpaláz
12. Beszéd-hiba
13. Keresés
14. A főnök
15. Elengedni-megkapni
17. Az ügynök
18. A hegy
19. Indiai kapcsolat

Az együtt muzsikálás öröme

1. A lapát
2. Oszálytalálkozó
3. Vadászházban
4. Puliszka

5. Budavári Tedeum
6. Capri
7. Vargánya
8. Az amarillisz
9. Favágás
10. Magashegyi levegő
11. Ha majd eljön az idő
12. Kapros fehérkáposzta
13. Öregek
14. A vadgalamb
15. Pezsgő és mécses
16. Csalántea
17. Selymes bőr
18. Zsolozsma
19. Anyag és lélek
20. Jézus-ima
21. Halkuló muzsika
22. Keresztelő
23. A koncert
24. Satsang

Főnökök

1. A gemkapocs
2. Az oroslán
3. Vitakör
4. Gazdagság
5. Kollégák
6. Tűzember
7. Levegőember
8. Vízasszony
9. Földember
11. A kilépés művészei

*“Uram! Tégy engem a Te békéd eszközévé, hogy... inkább én törekedjem megértésre,
mint hogy megértést óhajtsak...”*
[Szent Ferenc]

AZ AFRIKAI RITMIKUS KERÉK

Ez a ritmikus játék hangzik fel valahányszor a falu térségében, szárnyal erdön és mezőn túl a nap tétlen és megelevenedő pillanataiban és mindannyiszor, amikor valamilyen ünnep, vagy szertartás van. Amikor ezt a zenét játsszák, az emberek mindössze ezt mondják: ”forog”. A faluban mindenkinek, a legkisebb lánykától a legvénebb nagyapóig megvan a maga módja, hogy miképpen lép be a ritmikus játékba - dobon, kivágott fatönkön, üvegen játszva, miközben nyelvükkel, ujjakkal csettintgetnek, vagy valamiféle más, húros hangszeren, ócska gitáron játszanak...

Ez a “kerék” több napon és éjszakán keresztül tud megállás nélkül forogni. A falubeliek pillanatnyi hangulatuk, vagy közérzetük szerint belépnek, vagy kiszállnak belőle. Ha kilépnek, azért teszik, hogy enni, dolgozni, vagy szeretkezni menjenek. Aztán visszajönnek...

A nagyváros afrikai embere számára az a legmeglepőbb az erdő ritmikus gyakorlatában, hogy nincs mellébeszélés, társadalmi hazugság. Az vagy, aki vagy, ritmusod elárulja, lehetetlen színlelni. Ha olyan ritmust akarsz játszani, ami nem a sajátod, nem tarthatsz ki egy éjszakán át...

A baj abban áll, hogy az ember nem hallja már a szívverését, azt a metronómot, ami a mellkasában dobog. Ez azt jelenti, hogy az ember nincs egészen jelen. A nyugatiak nem laknak már teljesen a testükben. Pedig a test a legszebb hangszer a földön. Tökéletesen kifinomult hangszerdoboz...

A fehérek úgy gondolják, hogy tökéletesen urai a cselekedeteiknek: “Én” erre megyek, “én pedig” arra...Pedig, ha jól megfigyeled a tested, azt veszed észre, hogy ezer támpont van benned, ezer “én”, ezer személyiség, amelyek közül mindegyik rosszul összpontosított döntést hoz, azt képzelve, gyakran egy felvillanó ötlet, egy gondolat hatására, hogy ez az egyedüli “én”, az egyetlen fedélzetparancsnok. Nagyon mulatságos!...

Most pedig rengeteg dobot szeretnék vásárolni és kipróbálni veletek... Nem azt akarom mondani, hogy afrikai ritmikus órákat adnék. Inkább olyan órákat, amit... hogy is hívnak? No, megvan. Helyre tevő óráknak. Vagyis, hogy miképpen tudjátok önmagatok helyét megtalálni. Hahaha! Ezt kellene megtanulnotok az afrikaiaktól, mert ez az amit megtanítottak nekik a ritmikus kerek az évszázadok folyamán: neked itt van a helyed, a másíknak meg ott, nem ugyanott van a helyetek, de minden rendben, ugye? Ez a művészet... Abban a pillanatban, amikor megtalálsz igazi helyedet a kerékben, hidd el, szilárdan megveted a lábad. Meglátod, ez...ez egyszerűen gyönyörű!... És akkor gratulálni fogok, mert már nem fog izzadni a tenyered.”

(Patrice Van Eersel: Az ötödik álom Ferenczy Kiadó, 1994)

Ami létezik, forog. Létezik a csillagvilág és létezik a Föld is. Létezik a föld, a levegő, a víz és a tűz is. Létezik az ember, az állat és a növény. Így van ez a vérrel, sejttel, a molekulákkal és az atomokkal, de a szubatomi világgal is. Létezik a gondolat, a szerelem és a gyűlölet, az álom és az emlék is. Megszületik, szaporodik, elhal. Szétválík, keletkezik, egyesül: átalakul. A kerék forog. Ha nem forog, nem is létezik, kiesik a rendből. Akadályá válik, ha nem kapcsolódik azonnal egy másik rendbe.

A Van nem forog, nem létezik. A Van, törvény. A tudatos és cselekvő szeretet törvénye. Felületes szemlélő azt mondhatná, hogy a kettőnek semmi köze egymáshoz. Mégis, a Van mindenütt ott van a létező mögött.

A kereket hagyni kell forogni. Ha akadozik, segíteni kell, hogy visszanyerje az egyensúlyát, sima futását. A természet ezt maga oldja meg. Az emberi élet-kerék segítőt orvosnak, törzsfőnöknek, sámánnak, főpaprak, karmesternek, rendezőnek, előimádkozónak, kocsihajtónak, úrnak is nevezik. Olyanokat választanak ki erre a helyre, akik érzik a ritmust és az abban beálló legkisebb változásra segítőtleg be tudnak avatkozni. Módszerük, a Vannal való kapcsolattartás. Ez a kapcsolattartás semmi

más, csak rutin. Ma már bárki megszerezheti és akkor főnök lehet. Egyetlen titka van: átlátszóvá kell válni. Aki átlátszó, azon keresztül a Van fenn tudja tartani a kerék forgását. Minél kevésbé átlátszó valaki, annál kisebb körben hat a képessége, mert a Van elnyelődik benne.

Az emberen kívül minden más létező tudja a titkot, így a maga területén orvos, főpap, mester, úr. Egyedül az ember felejtette el ezt a tudást. Ezért, ha be is kapcsolódik, nem tud simán forogni, szenved a rázkódástól, az akadozástól, az ütközésektől, a nyikorgástól. Szerencsére mindig akadnak áttetsző emberek, akik a maguk területén orvossá, törzsfőnökké, karmesterré válnak. Néha, nagy ritkán, egy-egy gyémánt tisztaságú ember is megfordul köztünk, hogy eredeti képességünket ismét megtanítsa. A tanítás egyetlen mondat: azt tedd másnak, amit magadnak is szeretnél. Azaz: maradj benn a körben, találd meg a helyed az összes körben, amiben benne vagy, figyelj mindenre körülötted, halld meg, lásd meg, mi mit mond neked a Vanról. S ha már halló, látó, átlátszó vagy, tanítsd az átlátszóságot. Ezt a mondatot ma nem tanítjuk az iskolákban. Pedig mást nem is kellene tanítani, csak ez után. A tanulási folyamat fájdalmas. Először a saját ritmus megtalálása a gond. Aztán be kell szállni a körbe, majd egyre beljebb és beljebb menni a közepe felé, ahol már lelassul a forgás és néhány ütés az egésztest egyensúlyban tartja. Az ember először neveltség tárgya, mert nem a környezete ritmusát veszi fel. Ezért sokan már az elején feladják. Később, aki tovább csinálja azt hiszi, hogy már tudja, mert ritkán találkozik olyannal, akiről kiderül, hogy jobban csinálja. Itt is sokan megrekednek, mert minél több van belőle valakinek, annál kevésbé látszik. Csak kevesen gyakorolnak tovább addig, amíg egy társsal, vagy egy csapattal együtt már forogni kezd a dolog. Ha forog, akkor már csak azt kell elérni, hogy ne izzadjon az ember, ne szenvedjen. Ha ez is sikerül, akkor már akár élete végéig forgathatja, mert olyan lesz, mint a levegővétel: automatikus.

Kívül a keréken

1. Éjszakai pávaszem

A kád kinn állt a szomszéd kerítése mellett. Két oldalról, hogy takarva legyen, tövises sövény vette körül. A kádban nyáron nagy élet folyt. Hol papír, hol fahajók úszkáltak benne, hol két-három gyerek fröcskölte egymást kacagva, visongva. Egyszer egy igazi gőzhajó is szelte a habokat. Egy gyertya melegítette a kis csőrendszerbe töltött vizet, ami fölmelegedve hátul kipöfögött a csövön és a hajó elegáns lassúsággal körözött a kádban, amíg el nem fogyott az üzemanyag. Még a harmadik utcából is csodájára jártak a gyerekek. Ősszel aztán a víz megcsendesedett, a kád falát zöld moszat lepte el és ha hosszú meleg volt az ősz, néhány ebihal is kikelt benne. Aztán a fagyok előtt a kádat fejre állították és ezzel megkezdte hosszú téli álmát.

Eleinte a fiú szájáig ért a kád pereme. Épp, hogy csak bele látott. Később ő lett a kád gazdája. Ő felelt a tisztaságáért és ő tartotta rendben a környékét is. A vizet rendszeresen cserélte. Ilyenkor csatornát épített végig a kert ágyásai között, le egészen a mandulafákig. A kis patakon gyufaszálhajók csónakáztak és ha a csatorna vége egy vakondlyukba torkollott, néha megjelent a méltatlankodó gazdája is, akit aztán, valahogy el kellett távolítani a kertből, mert mindent összetúrt. A kád feltöltése sem volt kis munka. A sufnyiból ki kellett hozni a száz méteres slagot, szépen kifektetni a füves útra és nővére, vagy barátja segítségével, aki a csapot kinyitotta megkezdődhetett a nagy művelet. Egyszer megpróbálkozott egyedül is a csap kinyitásával, de a slag egy pillanat alatt csörgőkígyóvá változott. Sziszegett, csapkodott, tekergett és még a szomszéd tyúkjai is ijedten rebbentek fel a kerítésre, mert a vízszugár nem kímélt senkit. Hiába rohant, hogy megelőzze a vizet, az mindig előbb ért a cső végére és akkor már nem lehetett segíteni rajta. Messze volt a csap a kádtól.

Egy ilyen kényszerű versenyfutás és locsolkodás végén fedezte fel az éjszakai pávaszemet. A csapkodó vízszugár kimosta helyéről a hatalmas lepkét. Esetlenül mozgott vizes szárnyaival. Próbált visszabújni a töviserdő rejtekébe, de a fiú nem engedte. Félt tőle, mert élve akkor látott ilyet először, de látva ügyetlen, lassú mozgását felbátorodott és megfogta a toránál. Álmélkodva forgatta. A fehér,

barna és szürke számtalan árnyalata mesteri díszítőelemekben kapcsolódott össze. A két hatalmas szem-minta, ahogy forgatta, a nagy fényben mintha pislogott volna. Kifejlett példány volt, jó férfitenyér nagyságú. Percekig gyönyörködött benne. Még a kád feltöltéséről is megfeledkezett. A lepke párat csapott a szárnyával, de aztán – valószínűleg a szorításától – megnyugodott. A fiú beszaladt vele a kis házba, hogy anyjának megmutassa. – Nézd, mit fogtam, ilyenem még nincs. Anyja is megcsodálta a lepkét, de nem szólt semmit. A fiú hátraszaladt vele a sufniba. A fémdobozba denaturált szeszt öntött, majd leöntötte a lepkét is. Az ismét kapálózni kezdett, majd egyre csendesebb lett. Akkor betette a lapos dobozba és rázárta a fedelét. Másnap reggel első dolga volt megnézni a lepkét. Még pizsamában kiszaladt és kinyitotta a dobozt. A lepke ott feküdt mozdulatlanul. Óvatosan kiemelte a szeszből és kirakta az asztal sarkára, a napra száradni. Elővette a rovargyűjteményét és helyet csinált az új szerzeménynek. Lassan szúrta át a torát a gombostűvel, kicsit megemelte a lelógó szárnyakat és feltűzte a parafakockára. A többi bogár eltörpült mellette. Még a fecskefarkú lepke is, amelyik eddig a kedvence volt jelentéktelen kis vacaknak tűnt a fenséges lepkeóriás mellett. Mikor elégedetten becsukta a kartondoboz tetejét, egy nappali pávaszem libbent az asztal túlsó sarkára, ahol tegnap a mézes kenyeret ette. Mozgása könnyed és kecses volt. Úgy forgott, pörgött a levegőben, mintha nem is lett volna súlya. Csápjait élénken mozgatta és szívójával serényen tapogatta a lecsurgott méz kis foltját. Hirtelen összezárta színpompás szárnyait és egy jelentéktelennek látszó fekete lepkévé változott. A fiú óvatosan nyúlt feléje. Már majdnem összezárult a hüvelyk és a mutató ujjá, amikor a lepke ellibbent. – Nem baj – gondolta magában – ilyen már van a gyűjteményemben.

2. Vonaton

Karácsony már elmúlt, de az ünnepi hangulat ott tekereg még a vasúti kocsiban. Kosaras, batyus asszonyok szállnak fel s le az állomásokon. Hangosan beszélgetés, nevetgélés. A sarokban egy öreg, nagybajuszú parasztember tömi a pipáját. Kalapja ferdén hátra tolva, mintha már a tavaszi meleget várná. Sonka és borszag keveredik az ablakon be-becsapódó széngázzsaggal. Az asszonyokon sok szoknya, a rendezett fejkendők mögül gondozott, lakkos hajtincsek villannak ki.

A fiú nem figyelt rájuk. Miskolc előtt még otthon jártak a gondolatai. A karácsony meghitt pillanatai. A halk zene. Mennyből az angyal. Anyai-apai ölelések. Örömkönnyek a sok szép ajándékkönyv láttán. Az éjféle mise tömjénszagú áhítata, majd a csomagolás. Aztán a Szin-i “expressz”-re átszállva minden lelassult. A táj egyre havasabb lett, ahogy a vonat mind feljebb fúrta magát a Sajó völgyében északra, a hegyek közé, ahol a borókával pötttyözött, havas dombok aljában csodák várták. Néha felnézett a hatalmas hátizsákra a feje felett, mert a vonat ugyan nem ment gyorsan, de a pályát, nyilván az előírásoknak megfelelően a kanyarokban megdöntötték. Néha az állomás is a kanyarban volt és mikor a kocsi zökkenve megállt a sínen, mintha egy pillanatig gondolkodott volna, hogy most hemperegjen bele a frissen esett hóba, vagy majd csak a következő állomásnál. Olyankor aztán a demizsonok, üvegek megkoccantak és a hátizsák is nyekkent egyet. Az asszonyok sikongattak és a kalauzt szidták, ami hozzá tartozott az ünnepi játékhoz.

A fiú egyedül volt a hátizsákjával. Szemben sem ült senki, mert volt hely elég és a fiú idegen volt. Csapata másnapra halasztotta az indulást, de neki már mehetnékje volt. Össze is volt csomagolva, meg húzta is valami. Valami belső tűz égett benne, amiről nem tudta micsoda, de csinálni kellett tőle valamit. Várni nem lehetett. A lassú döcögés megnyugtatta, szemei pedig gondoskodtak a szükséges élményről. Kis ablakot vakart magának a jégvirágok közé és azon át nézte a tájat. A fenyővel borított dombok mögött a hegyek beleolvadtak a szürke párába és ahol a völgy kiszélesedett, a havas legelők összefolytak az éggel. A sorompóknál néha lovas kocsi állt, vagy ritkán egy-egy motorbicikli. A falu házai egyformák voltak, mint ahogy a szénaboglyáknak is egyforma volt a hósapkája.

Szendrőn szállt fel az asszony a lányával. – Szabad a hely? – kérdezte és miután a fiú zavartan biccentett a fejével leültek és beszélgetni kezdtek. Felszabadultan, örömmel és sok szeretettel néztek egymásra, de a fiú nem hallotta őket. A leány, az asszony szeme-fénye, s az anya, aki még mindent

jelentett a leánynak. Aztán lassan akadozni kezdett a beszélgetés, mert észrevették, hogy a fiú nem tudja levenni a szemét a leányról. Összemosolyogtak és a leányka lassan elpirult. – Hová megy fiatalember? – kérdezte az asszony, hogy oldja a feszültséget. A fiú nyelt egy nagyot és csak nehezen tudta levenni a szemét a leányról. Ő is elpirult, miközben feljebb húzódott az ülésen. – Aggtelekre, a barlangba – mondta, de már kapta is vissza a szemét a leányra. Kerekarcú, rövid hajú, karcsú, fekete lány volt, rövid kabátban, fekete nadrágban. Nagy fekete szemében huncutkás tűz égett, de arca pirossága csak nem múlt, mert a fiú tekintete percenként visszatévedt a combján feszülő nadrágra. Az asszony beszélt hozzá és ő válaszolt, de valaki benne egészen máson gondolkozott. – Vajon meddig mennek? Mit szólnának, ha én is leszálnék? Befogadnának-e, ha megkérném őket? De jó lenne megsimogatni a combját! És a tűz már a torkában égett. Megköszörülte a torkát, miközben valamit mesélt az asszonynak a barlangkutatásról, de ő maga már gondolatban a leány mellett ült, simogatta a kezét és csókolgatta az arcát. – Hát jó kirándulást – monda az asszony és már állt is fel. A leány is felállt és a fiú is. Egy mozdulatot tett a hátizsák felé, de aztán lehanyatlott a karja. – Őrült vagy! – mondta benne valaki. – Mit mondasz a többieknek? Hogy egy lány megbabonázott? Egy leány? És a csapattal mi lesz? Számítanak rád! – Viszont látásra! – integetett az ablakból, de a vonat fordult és már el is tűntek. A szorítás a torkában nem akart szünni.

Szin – kiáltott a kalauz és a fiú kapkodva szedte össze a holmiját. Leszállt. Az állomás mögött a buszmegálló még üres volt. Egyedül állt a megállóban.

3. Harcban a fákkal

– Túl sok a fa. Alig jön már be ide egy kis nap. Itt állandóan csak fázik az ember – szolt az asszony.

– Hmm – válaszolta a férfi és elkalandozó szemei előtt megjelent a jövő képe. Az asszony ugyanott állt és ő is, csak most nem voltak fák a ház előtt. És az asszony szolt: – Nagyon meleg van. Kellene ide néhány fa. Talán fenyő, vagy tuja. A szomszédnak is az van. Aztán megint látta magukat, ahogy kinn ülnek a teraszon. A hatalmas fenyők árnyékot vetnek a kertre és az asszony szolt:

– Kár, hogy így megnöttek ezek a fák. A gyerekek majd fázni fognak, ha feljönnek. De ez már nem az én gondom. Majd kivágják őket, ha útban lesz nekik.

– Hmm – mondta a férfi ismét, nyomatékként, de látomását nem mondta el az asszonynak.

Reggel nekiállt és szép sorban kivágta a gyertyánokat, tölgyeket, mogyorókat. Ősszel pedig, amikor már a csuszkák is csak halkán üdvözlik egymást és a metsző, hideg szélben a cseresznyefák vörös levéltakarója lepi be a sétatutakat, hátára kapta a hátizsákját, felhúzta a csizmáját és nekiindult az erdőnek.

Lent, a vágás alatt ismert egy öreg fenyvest, mely már akkor is ott állt, amikor még gyerekként keresztanyjával járt ide gombászni. Az erdészek és az idő rendszeresen ritkították, de jó pár száz óriás még állt. Oldalukon fehér számok jelezték, milyen értékesek az ember számára. Tavasszal, mikor még a hunyor sem bújt ki járt arra és fedezte fel a sok apró magoncot. Ők voltak egyedül zöldek. Nem ültette azokat senki. Ott vártak a sorukra már évek óta. Ahogy ritkult az öreg óriás lucfenyők sora, ahogy egyre több fény jött be az erdőbe, úgy erősödtek, bátorodtak neki. A kis ásóval óvatosan körbeásta, majd egyenként emelte ki őket. Mind a hat ott lapult már a zsákjában, amikor a kalapján toboz koppant. Lebuktam – gondolta mosolyogva és óvatosan felnézett. Alig öt méterre felette, az alsó ágon ült a mókus, s mint ő nyáron a tejes kukoricát, úgy morzsolta a tobozt. A férfi illendően megemelte a kalapját, elnézést kért az alkalmatlankodásért és már ment is. Lopkodva, mint a tolvaj, mert hát végül is az volt.

Később, jóval később egyszer még elment arra, de csak tobozt hozott. A magokat cserépből nevelte és három évesen ültette ki a kicsiket a kipusztultak pótlására.

Jól megnöttek a fenyők – mondta egy délután az asszony, miközben a kávéjukat kavargatták kinn a teraszon –, lassan elérik a napot.

4. Rododendronok

Vannak, akik egy dologra születnek. Azt a dolgot hamar meg is találják. Egész életükben művelik, csiszolgatják, fényesítik és a világban is megélnék valameddig, valahol. Ők azok a bizonyos lelki szegények, az egy-ügyűek, akik boldogok és fénylenek.

Vannak, akik egy dologra születnek, de azt a bizonyos dolgot csak életük második felében, vagy csak a legvégén találják meg. Nekik nincs módjuk művelni, csiszolgatni, fényesíteni. Ők sok mindennel foglalkoznak, ezért egész életükben szürkék maradnak, de ha szerencsésük van a legvégén megfényesedik az arcuk.

Vannak, akik egy dologra születnek, de azt az egyet nem találják meg, bár egy darabig keresik. Mivel nem találják, később már a létezésében sem hisznek s ha találkoznak vele elmennek mellette.

Így van ez a rododendronokkal is.

Az arborétumban volt egy öreg kertész. Valamikor a múlt század közepén a grófi birtok kertészének fiaként látta meg a napvilágot. Akkortájt hozott a gróf Kínából száz tő rododendront, hogy a kertjét díszítsék. A kertész évtizedekig ápolta, gondozta a töveket, mert nehezen szokták meg a környezetet és a klímát. Kisfia mindig vele volt, mert szerette a virágokat, a fákat és a madarakat. Egész nap apja mellett szorgoskodott. Mikor nagyobb lett nyaranta a nagy kánikula idején kinn aludt a fenyők alatt, a bokrok tövében. Mikor apja örökébe lépett a bokrok már megszokták a környezetet és a fiút is. A kis fenyők körülöttük erdővé növekedtek és a fiú kísérletezni kezdett velük. Színpompás, szebbnél szebb fajokat nemesített ki és Európa sok országába szállított belőlük. A parkot közben államosították és ezzel megnyílt a látogatók áradata előtt. Az öreg – mert közben megöregedett – az emberekkel is szelíd, adakozó és segítőkész volt, mert ezt szokta meg a rododendronok között és látta hogy nekik jó. Gyermek nem volt, csak a sok bokor, fa és madár, no meg a számtalan kisiskolás, akik májustól októberig özönlöttek a kertbe. Közülük kettő már évek óta, nyaranta is eljött egy-egy hónapra, hogy megismerje a rododendronokat és a kert titkait. Ott is temették el, a nagy feketefenyő tövében, a forrás felett, ahová meleg májusi estéken a szél odahozta a virágok illatát.

Jóska, valamikor a negyvenes éveiben járt először feleségével az arborétumban. A fülemülék csattogása, a fenyők halk suhogása és a gyönyörű virágerdő vágyat ébresztett a szívében. Mivel oda nem költözhetek elhatározta, hogy megcsinálja otthon, maguknak a kertet kicsiben. Vett is tíz tő cserjét, különböző fajtákat. Nagy gonddal kiválasztotta a megfelelő helyet a kertjükben és ápolta, gondozta őket. Az építkezésnél azonban át kellett ültetnie őket, de még így is letaposták a két legszebbet. Pár év nyugalom azonban helyrehozta a dolgokat és a cserjék nagy része virágozni kezdett. A sok száraz nyár és kemény, jeges tél azonban ismét kikezdte a bokrokat. Ők sem jártak már annyiszor ki a kertbe, mert közben megöregedtek. Az egyik lonc még tizenöt év után sem virágzott ki, pedig már méteresre megnőtt. A másik évekig virágzott, majd évekig nem. Éltek, de nem érezték olyan jól magukat mint az arborétumban. Kevés volt a látogatójuk is. Jóska és felesége szívesen látta a vendégeket, de azok megéreztek rajtuk, hogy jobban szeretik az egyedülletet. Az unokák is ritkán jártak ki velük, mert egyiküket sem érdekelték a fák, a virágok és a madarak. Amikor aztán meghaltak nem is a kertben temették el őket, hanem a köztemetőben.

Péter normális, élénk gyerek volt. Kis korában minden érdekelte. Keresztanyjával kirándulni is járt egy ideig, de szülei műszaki pályát szántak neki. Később elvégezte a gazdasági egyetemet is. Vezető lett, majd igazgató. A cége és a munka lett az élete. Barátai nem voltak csak kollegái. Legtöbb idejét ellenségei között töltötte. Egyszer, egy konferenciáról hazafelé, barátnője tanácsára beugrottak az arborétumba. Gyönyörű volt az idő. A madarak daloltak és szellő susogott a fenyők között. Sétáltak egy keveset, de megszólalt a rádiótelefon és menni kellett. A rododendronok akkorra már elvirágoztak. Mikor meghalt, cége saját halottjának tekintette.

5. Hajtincs

Kettőkor végzett a gyárban. Aznap is a hollandik mellett segédkezett. Alig engedte az öreg a géphez. Meg akarta mutatni, hogy már ő is tudja. Már a műszak kezdetekor ő húzta a nehéz, cellulóz bálákkal megrakott kocsit be a raktárból. Az öreg csak tolt, aztán leült a reggeli szalonnája mellé és mosolyogva figyelte a fiatalúr mutatványait. Csak akkor ugrott fel, ha több lap összeragadt és a vastag lapköteget a sűrű massa a kések felé sodorta. Ilyenkor a fiú félreugrott és az öreg a vaskampóval egy pillanat alatt visszarántotta a felső lapokat.

Lassabban fiam, lassabban. Nem kell kapkodni. Rendesen ki kell pörgetni a lapokat, hogy szálljanak, mint a madár. Különben ugrálni kezd a dob, ami nem tesz jót a késeknek. Egész nap gyakorolta volna, ha az öreg engedi, de a műszak második felében egyre többször küldte valahová. Hol a műhelyben kellett megéleztetni a kampókat, hol a művezetői irodából kellett elkérni a sihtát, hol csak az étterembe küldte át a jövő heti menüt megnézni. Megfürdött, megette a menüt, majd haza ballagott. Nem lakott messze a gyártól. Gyalog negyed óra sem volt. Az úton sok volt a teherautó, lovas kocsi, mégis kellett a gyaloglás. A hét végén fel akart menni a Bükkbe, a kövekhez. A sorompónál megállt. Jött a kisvasút. Benn a bakterház kertjében egy asszony intett ki a mozdonyvezetőnek, majd bekiáltott a házba és hátra ment a tyúkólakhoz. A házból hosszú szőke hajú, copfos kislány jött ki. A vonat után nézett, majd határozott mozdulatokkal feltekerte a sorompót. Egy pillanatra összenéztek. Másnap is. Szombaton hajnalban felment a Bükkbe, de már kora délután otthon volt. Megállt a sorompónál és várt. Hét végén sűrűbben jártak a vonatok. Először az asszony jött ki. A fiú illedelmesen köszönt. Másodszor már a kislány. Beszélgetni kezdtek. Másnap is. Hét végén, délelőtt elengedték vele Lillafüredre. A kislány kibontotta a haját. Kézen fogva sétáltak és beszélgették végig az utat. Aztán vége lett az üzemi gyakorlatnak. Egy-két levélváltás után a fiú nem válaszolt többet, mert Pestről már másképpen látta a dolgokat és a gyönyörű szőke tincseket sem látta már. A kislány még sokáig írt. Évekig. Egy nap bőrrönddel beállított a fiúhoz, de akkor az már nő volt

6. Gyűjtemények

Gyűjtött, mint mindenki körülötte. Eleinte a régi, háború előtti és háborús nyomtatványok fényképeit gyűjtötte és ragasztotta albumba. Csatahajókat, vitorlásokat, bombázókat és harcokocsikat. Az ex-librisek, oldalszeldíszek, szentképek, legkülönfélébb nyomdai díszítők már később következtek. Gyerekfejjel az Oktogonon ácsorgott szombat délutánonként, a Filatélia előtt és csereberélte a leáztatott bélyegeket. Ez már éberséget is kívánt, mert az árusítás, cserebere tilos volt, ahogy a nem szervezett csoportosulás is. Később a szalvéták következtek, mert apja egy papírkereskedelmi társaság igazgatója volt és gyönyörű mintakollekciókat kapott külföldről. Aztán jöttek a könyvek: a Winnetou, a Rejtők és Fekete Istvánok, a száz Jókai, a tíz Herczeg, a huszonöt Mikszáth, a Brehm, majd a művészeti albumok, útleírások, Beadeckerek. A gyufa címkék és boros címkék következtek, bár ez utóbbi, mint kiderült csak kemény, felelősségteljes munkával volt gyarapítható. Az autó prospektusok már valamilyen változás kezdetét jelezték. A szenvedély csak fokozódott és szép lassan már kikacsintott a papíralapú gyűjteményekből az élő anyagok, élőlények felé. Teknősbéka, tengeri malac, akvárium, madarak, majd rovarok következtek. De a téma kifogyhatatlannak, kimeríthetetlennek bizonyult. Mindent lehetett gyűjteni és ez a minden mérhetetlen sok volt. Korlátot csak a lakás mérete, a szülők teherviselő képessége és türelme, no meg a fantázia okozott.

És akkor hirtelen, ahogy már az evolúcióban lenni szokott, valamilyen minőségi ugrás következett be. Valamilyen katasztrófa, kiszámíthatatlan külső, vagy belső hatás következtében kihalnak fajok, megváltozik a légkör összetétele, új, eddig ismeretlen energiák szabadulnak fel. Sarokba kerültek a bélyegek, könyvek, elajándékozta a szalvétá és autó prospektus gyűjteményét, az akváriumát, nem pótolta a kihalt állatfajokat, s egy virágzó tavaszi délelőttön megjelent az ember.

Szőke volt, két masnijában kék szalag. Sötétkék szoknyácskájából kikandikált két kerek térde és lakozott piros cipője olyan vidám volt, hogy a fiú örömeiben majdnem rosszkor rázta meg a csengőt.

A leányka apja mellett ült a templomban. Nem nézhette kedvére, mert az oltár felé fordulva, a lépcsőn térdelt. Aztán eljött az úrfelmutatás és az áldozás s ő kedvére gyönyörködhetett benne. Ha a leány is ránézett elpirult és gyorsan elkapta róla a szemét. Hétfőn megvárta a leányiskola előtt, de nem mert odamenni hozzá. Csak messziről kísérte hazáig.

Ezzel kezdődött el egy hosszú, évtizedekig tartó és számtalan példányt magába foglaló gyűjtemény létrehozása. Szerencsére ez a gyűjtemény nem igényelt sok helyet, mert az egyes példányoknak csak az emlékalbumában kellett helyet biztosítani. Később már szülei sem szóltak bele a gyűjtésbe, mert eltartotta magát. Az egyes ritka-szép példányokat sem az Oktogonon kellett csere-berélni.

A következő váltás már nem volt ilyen látványos. Nem is határozható meg pontosan az időpontja. Szép lassú átmenettel jött el. Még együtt mentek a kedvesével egy kiállítás megnyitójára és a Falk Miksa utcában is együtt böngészték a régiségboltok kínálatát. Ahogy visszaemlékezett később, egy hideg, ködös, kedd délután jött rá, hogy egyedül van a képeivel. Már senki sem hiányzott. Emlék albumát már évek óta nem nyitotta ki. Festményei minden korábbi gyűjteményét pótolták. Az élet már nem érdekelt. A szépség ott volt állandóan vele. Csak a hideget bírta egyre nehezebben.

7. Szavak

A két asszony az udvaron találkozott. Korán volt. A nap épp, hogy bevilágított a negyedik emeleti gangra, ahol már ki voltak rakva az ágyneműk, a muskátlik és néhány jácint is kinn illatozott.

– Hallottad, hogy Rózsi megbetegedett? Valami belgyógyászati ügy. Pedig milyen büszke volt mindig az egészségére! Állandóan azokról a gyógynövényekről, meg a teákról prédikált, aztán lehet, hogy holnap már nem is látjuk!

– Ne is mondd! A sógorommal ugyan ez a helyzet. Egész életében józan volt. Soha egy korty bor, sör, vagy pálinka. Most meg mi van? Oda a mája. Legalább ivott volna, akkor lenne néhány szép emléke.

– Na, az emlékeket csak hagyjuk. Fenn a harmadikon, a Mici úgy maradt! A nyáron társasutazáson volt Görögországban, aztán most megnézheti magát. Mondtam is neki: ne legyen örült, hogy megtartja! Ma ez már nem gond. Meg állása sincs már egy fél éve. Minek ide még több koldus! Valami vallási dologgal jött nekem, de kinevettem. A huszadik században jössz ilyen dumával? Nekem? – kérdeztem. Itt semmi más nem számít, csak a pénz.

– Figyelj! Jó hogy mondd. Délelőtt voltam a piacon. Azt hittem hanyatt esek. Tudod mennyi a kivi kilója? Százharmincöt forint. A múlt héten még alig volt százharminc. Ez egyszerűen eszméletlen. Viszont a Tesco-ban láttam egy cucci kis asztali lámpát. Egy hatalmas kagylóból csinálták. Mondtam is az emberemnek, vegye meg szüli napomra. Nem is volt drága. Hatezerkilencszáz áfával együtt. Ennyit csak megérek neki?

– Naná, hogy megéri. Legutóbb, amikor kihívtam egy asszonyt, hogy takarítsa már ki a lakást, volt pofája tízezret elkérni egy napra. Nem is adtam neki még egy kávé sem.

– Adni, adni, mindig csak adni! Ezt szeretnék. A férjemtől az utcai koldusig mindenki csak kunyerál. Pedig mennyi mindent adok. Karácsonykor is vettem az unokámnak egy pólót meg egy farmert. Tudod mennyi volt? Huszonötezer a kettő. Hát minek dumálnak nekem az adásról?

– Eszméletlen mi is mennyit fizettünk, mikor az anyósomat be kellett adni a szociális otthonba. Még a lakására is fenték a fogukat, de abból nem esztek – mondtam a férjemnek. Fél évig jártunk hozzá minden hónapban. Mindig egy kis sütemény, néhány újság, egy-két narancs. Tudod hogy van. Egy kis ez, egy kis az és már ezeröttszáz. Hát azért mindennek van határa!

– Legutóbb a határon, amikor Görögbe mentünk, a vámos kiszúrta a három üveg barackpálinkát és az öt kiló kolbászt. A szemét, csak márkát fogadott el. Hiába már nagyon európaiak vagyunk.

– Európa? Ugyan már. Hol vagyunk mi már attól? Hol van ennyi koldus, munkanélküli, szívbajos, lelenc és analfabéta Európában. Sokáig kell még dolgozniuk, míg utolérnek bennünket. Csak a pénzünk kell nekik, meg a lányaink és az eszünk. Már akinek van. Mert ennek a Micinek, esküszöm, hogy egy csöpp sincs.

– Már esküdni sem érdemes semmire... – fonta tovább a beszélgetés fonalát a másik.

A nap lassan cammogott le az emeleteken, megvilágította a két asszonyt, majd folytatta útját a másik oldalon, de most már felfelé. Az udvar lassan ismét sötétbe borult.

8. Szerelmes levél

“Drága Pál!

Soha életemben nem fogom elfelejteni, ahogy tegnap este Jungot magyaráztad. Még most is repes a szívem, ha eszembe jutnak azok a nagyszerű hasonlataid, melyekkel a legfontosabb és legerotikusabb – Jungnál ez ritkább, mint Freudnál – részeket kiemelted. Kár, hogy olyan hamar vége lett és csak a kapuban válthattunk néhány szót. Alig tudtam aludni az éjjel. Csak te jártál az eszemben. Remélem a jövő keddre szóló meghívásomat már megkaptad. Alig várom, hogy újra találkozzunk. A legszexisebb farmeromat veszem majd fel a kedvedért. El sem tudod képzelni, mennyire nem ismersz még engem, mennyi mindent tudok még mutatni neked. Tudod a férjem nagyon elfoglalt ember...stb., stb.”

Leengedte a levelet és hátradült a fotelban. Percekig maga elé bámult. A szívét figyelte és a fejét. Az ő szíve is “repesett”. Már nem is remélt ilyesmit. És akkor most, ötven... évesen? Hihetetlen, de nagyon hízelgő. Ez a kis harminc éves fruska, a három gyerekével? Igen, a szemében látott valami csillogást és a búcsúnál felé hajolt, mintha meg akarná csókolni. Csak véletlennek gondolta, de ez a levél nem véletlen, ez itt van a kezében. Újra olvasta. Tetszett. Elmegy. Ezek után el kell mennie. Már majdnem könnybe lábadt a szeme a boldogságtól, amikor a feje megszólalt:

–Megörültél? Nem volt még elég? Már megint bedumálnád magadnak, hogy meg kell menteni valakit? Aztán meg ugyanúgy beleesel, mint a többibe! Örült!

–Azért mégis szép dolog, hogy ebben a korban, ilyen szép levelet kap, gondold csak meg. Mit tudsz te a szerelemtől? – mondta a szív a fejnek.

–Persze, hogy kap. Te nem láttad milyen szemekkel nézett az asszonyra. Szinte neki tartotta az egész előadást és nem is most először. Szegénynek úgy sincs sok öröme az életben. Most meg azt hiszi, hogy ez az öreg trottyos majd figyel rá, dédelgeti, ide viszi, meg oda, ahová szeretne elmenni, de a férje nem viszi. Pénze is van az ipsének és milyen fantasztikusan intellektüell. Pfüj!

–Soha még nem udvarolt neki senki! Mindig neki kellett strapálnia magát, ha akart valamit és a szerelem nincs korhoz kötve. Az ott fű, ahol és amikor akar. Lehet, hogy ez az utolsó lehetősége. Ne légy ilyen kegyetlen vele – mondta szánakozva a szíve, bár érezte, hogy nincs igazi ellenérve a fejjel szemben. Ő a játékot szerette, a táncot és az éneklést. A boldogságot és az örömet. Nem tehetett róla, ilyen volt. Sajnálta mindent, amiből kimarad a játék.

A férfi még egy darabig ült a fotelban, majd lassan felállt. Megöregedtem – gondolta. A fejem biztosan, de már a szívem sem a régi. Nem mehetek el, mert csak csalódást okoznék magamnak és neki is. Minek?

A fürdőszobába ment. Fogat mosott és belebújt a pizsamájába. Papucsot húzott és átment a hálóba.

– Képzeld drágám – mondta a feleségének –, ma kaptam egy szerelmes levelet.

9. Szobafenyő

Ha kell, megszerezjük, ha nem kell, eldobjuk. De ki mondja meg mi a kell és ki, hogy már nem kell. És mi van, ha az a bizonyos dolog egy élőlény – egy növény, egy madár, egy kutya, egy ember? Csak a kerék jelzi. Forog, vagy döccen. És van-e Mester, aki helyre teszi, ha döccen?

A lakás nagy volt. Egyik szobát egy ideig nem is lakták. Bútoruk sem volt, meg pénzük sem a gázzámlára. A gyerekekre gondoltak: nekik jó lesz. A gyerekek azonban nem jöttek. Nem akartak. Már késő volt. Helyette bútorok jöttek, meg képek. Egy ideig egy kutya is. A kis szobafenyő is azért jött, hogy élet legyen a szobában. Élet, akivel ugyan gond van, mert gondoskodni kell róla, de sok halott dolgot pótolhat. A hat méter hosszú ablakon jött be fény elég s mikor elérte az ablakpárkányt az

egész égbolt az övé lett. Meg is hálálta. Évente hozta az új emeleteket. Néha nyolc ágat is a csúcson kívül. Kapott szeretetet, vizet és tápot is így jól érezte magát. A szomszédok és a rokonok a csodájára jártak. Kiterébélyesedett, megnyúlt. Néhány év után szépen faragott karót kapott támaszul, ami még jobban kiemelte méltóságát. Négy év után a kis asztalról, amin állt, lekerült a földre, egy nagyobb díszcserépbe, amit külön neki, születésnapjára vettek. Finom juhtrágyával kevert földet kapott és méretének megfelelő új díszbotot. A szobát kicsit átrendezték, mert már nem fért el közvetlenül az ablaknál. Karácsonykor nem vettek fenyőfát, mert az élő fa többet mondott az eseményről és feldíszíteni ugyanúgy fel lehetett. Havas, ajtórezesen füttyülő, zord téli napokon sokszor ő maga volt a természet a lakásban. A nyolcadik évi hajtások jelezték először a gondot, ami később megoldhatatlannak bizonyult. A menyezettől már csak néhány centi választotta el a fa csúcsát és az alsó ágai is sorra száradtak le. A hosszú, vékonyra nőtt törzs nehezen bírta a hatalmas koronát. – Kinőtt minket –

mondta a férfi egyik nap a feleségének és szomorúan álltak a fa alatt. Nagyon a szívükhöz nőtt és valahogy gondoskodni szerettek volna róla. – Megpróbálom elhelyezni a plébánián – mondta később. Nem kellett a plébánián, sem az uszodában, sem a művelődési házban. A iskola sem vállalta, mert volt elég gondja a kis cserepes virágokkal is. – Megpróbálom az egyik ágcsúcsát elültetni, hátha meggyökeresedik – jött a következő ötlet. Nem vált be. A növény valahonnan Dél-Amerikából került ide és nem szerette a dugványozást. A virágüzlet sem tudott segíteni, mert ők már kész csemetéket kaptak Hollandiából. Egyre szomorúbb lett a hangulat. Az ágacsok sorra hullottak le és mikor a csúcshajtással végrehajtott kísérlet sem vált be, a férfi egy szép tavaszi reggelen becsukta maga mögött a szoba ajtaját és leült a fenyő mellé. Elbúcsúzott tőle. Bocsánatot kért a meggondolatlanságáért, mint ahogy már azt a kutyánál is tette. Nehezen tanult a dolgokból. Még mindig nem látta meg bennük kik is igazából. Csak a szíve mélyén érezte, hogy sokkal többről van itt szó, mint egy fa kivágásáról. Ismét el kellett eresztenie valamit, amiről nem is gondolta, hogy elmúlik. Ismét rábíztak valakit és nem tudott megfelelni a bizalomnak. Akkor így érezte. És még sok évig utána is.

10. Barátok

Kezdetben túl sok volt a barátja. Egy fél osztály, egy focicsapat, egy kórus, vagy egy cserkész tábor. A bér munkás időszakában kevesebb: ivó-, kártyapartnerek, kollegák, szombati bulik, a tágabb család, majd vallási alapú közösségek. Csak hosszú évtizedek múlva akadt egy-egy igazi beszélgető partnerre. Pechére mind az aktív fajtából valók voltak. A kezdeti, kölcsönös szimpátia után hamar kiderült, hogy – szemlélődő típus lévén – az átlagosnál több szabad idővel rendelkezik. Nosza, mondták válogatás nélkül a barátok, ha már ennyire ráérsz, gyere, most éppen szükségem van valakire, aki megszervezi, megfogalmazza, levezeti, átírja, megírja, felragasztja, kinyomtatja, széthordja, lelevelezi, telefonon leegyezteti, előadja, gondoskodik róla, lefordítja, összegyűjti, értékeli, vagy egyszerűen csak elmegy holnap délután kettőkor ide, vagy oda helyettem, mert én már hivatalos vagyok, részt veszek, előadok, levezetek, beszámolok még, vagy három helyen, ugyanakkor. Igen? – kérdezte. Hát hogyné! És megszervezte, levezette, megfogalmazta, megírta, stb. évekig és akkor működött a barátság, vagy nem szervezte meg, nem vezette le, stb. és akkor vége lett.

Nem volt egy elvesztős fajta. A legtöbb láncszemet igyekezett fenntartani, rendszeresen, még évek múlva is, még megyehatárokon át is. Aztán leesett a húsz fillér. Rájött, hogy nincs is barátja. Csak a többieknek van. Neki nincs. Akkor megállt és várt. Nem történt semmi. A verkli ment tovább, mert a hiányt pótolták. Egyedül maradt, de most már tudatosan. Eddig is egyedül volt, csak becsapta magát. Azt hitte ez a barátság és vannak barátai.

11. Cukormáz

Volt egy világ körülötte. Nem az ő világa volt. Bele született. Ez a világ jó volt. Voltak benne szerető szülők, testvér, drága nagymami, voltak kedves szomszédok és rokonok. Volt anyai csók, ölelés. Volt benne egy kis kápolna is. Hosszú, keskeny épület. A kapunál Szent Rita szobor és Szent Antal, hátrább gyóntató székek, majd padok és legbelül az oltár. Az egyik oldalon – a kedves nővérek lakása felé – is volt egy kis oltár, ajtóval. A tűzfalhoz ragasztva kis ház állt külön, a papok irodája – a plébánia hivatal. Már negyedikes volt, amikor ministráns lett. Nehezen tanulta meg a latin szöveget, de valahogy megtanulta. A csöngetést szerette volna a legjobban, de azt csak a nagyok csinálhatták. Ők töltötték a bort és a vizet, és ők segítettek a papnak az öltözésben-vetkőzésben is. A misekönyvet is csak ők nyithatták ki a megfelelő helyen. Hittanra is járt egy darabig, de aztán már nem lehetett. Zárkózott gyerek volt, nem sokat kérdezősködött. Megcsinálta, amit rábíztak. Egy idő után már csöngethetett is a hajnali misén, ahol néha egyedül volt. Ilyenkor az öreg pap sem volt olyan szigorú, elnézte a motyogását. Szerette az ünnepeket is, mert akkor tízen, tizenöten is tolongtak az oltár körül és mindig történt valami izgalmas. Tavasszal a sok virág is vonzotta a templomba, Karácsonykor pedig a fenyőfák. Szerette a tömjén illatát is. Amíg járhatott a körmenetekre, mindig elől ment a füstölő mögött. A kis cselédszobájukban egy apáca lakott és esténként, amikor kész volt a leckéje beült hozzá és hallgatta a szentek életét. A gyónást nem szerette. Szégyellte. Sok volt a bűne. Sokat verekedett, hazudott, néha el is csent valamit és a malacságokban is mindig benne volt. Így aztán ritkán ment gyónni és akkor is lehetőleg az öreg plébánoshoz, aki nem sokat kérdezősködött, csak feladta a három miatyánk, három üdvözlégy penitenciát és már mehetett is. Esténként imádkozott, mert hitt benne, hogy valaki, valahol vigyáz rá.

Mikor középiskolás lett, már nem járt ministrálni. Kisfiús dolognak tartotta. Vasárnaponként, anyja kedvéért eljárt a templomba. Később már oda sem. Jöttek a szombat esti bulik és vasárnap nem tudott időben felkelni. Délutánra tolódott a dolog és akkor meg rendszerint valamilyen családi program jött közbe. Gyónni, áldozni már csak Karácsony előtt ment, meg Húsvétkor. Esténként még imádkozott, mert még mindig bízott benne, hogy valaki, valahol vigyáz rá.

Az iskola után megnősült és dolgozni kezdett. Szép, díszes, templomi esküvője volt. Akkor áldozott utoljára. Templomba sem jártak, mert dolgozni kellett. Hatalmas erők kezdtek el dolgozni benne, amik nem a templom felé, hanem egész más irányokba vitték. A világ kinyílt és úgy látta, hogy ami jó volt, már nem jó. Úgy érezte, hogy a tejbegrízzel együtt el kell felejtenie azt az életet is. Gyerekeknek való, meg öreg asszonyoknak – gondolta. A szép, de vékony cukormáz leolvadt róla és nyomtalanul eltűnt. Már nem is imádkozott, mert tudta, hogy már senki és sehol nem vigyáz rá. Csak maga tud magára vigyázni – gondolta. Meg is állt a lábán, de néha nagyon egyedül volt.

Izzadó tenyér

1. Csapatban

Aznap nem volt munka. Késő este értek haza és éjfél utánig elvacakoltak a sáros ruhákkal, karbidlámpákkal és a tisztálkodással. Ettek is egy keveset. Csak másnap estére volt beütemezve az ismételt leszállás a barlangba, hogy folytassák a méréseket. A rádióhullámok terjedését vizsgálták a barlang különböző mélységeiben. Voltak szakaszok, ahol még a sercegés is elhallgatott, ahová a külvilág semmilyen jele nem jutott be, még az URH hullámok sem. A mérésekről feljegyzések készültek és az egyetem villamos karán felhasználták őket a hordozható adó-vevők tökéletesítésénél. A barlangászoknak is nagyon hasznos lett volna egy ilyen készülék, mert ismeretlen ágakban kutatva folyamatosan kapcsolatban maradhattak volna a felszínen lévő társaikkal.

A kis kutatóház a Lófej völgy fölötti domb oldalában állt, mélyen belenyomva a hatalmas hóba. A nagy fehérség közepén, hosszú, sötét árnyéka lenyúlt egészen a patakig. A nap már fenn szikrázott az ég közepén, mikor elindultak. Nem volt könnyű séta. A frissen esett hóban nem voltak nyomok. Igaz

később is csak kevés keresztezte az övékét, mert erre, ilyenkor csak határőrök jártak. Elérték a Lófej forrást. A patak csonttá fagyott a nagy hidegben. Ott voltak benne az örvények, a hullámok és a habos tarajok is, de megdermedve, mozdulatlanul. A forrás időszakos volt. Amikor a föld alatti tartály megtelt és a szifon túlcsoordult, a medence összes vize hirtelen kitódult a dermesztő hidegbe. Körbeállták, vártak egy darabig, de mivel nem mozdult, tovább mentek.

Leghátul ment, mert ott már könnyebb volt a járás. A többiek nyomába kellett csak lépnie. Ő volt a kezdő, a legkisebb. Összeszokott csapat volt, már évek óta járták a barlangot, telenként és végezték a különféle feladatokat, melyeket a barlang igazgatója határozott meg. Hirtelen elől tumultus támadt. Az oldalban kapaszkodtak felfelé, amikor az egyik bokor mögül két határőr lépett elő. Nem látszottak, mert hosszú, fehér, vászonkabátjuk teljesen beleolvadt a hóba. A vezetőt ismerték. Tovább mehettek. A gerince igyekeztek, mert a vezető szerint ilyen tiszta időben onnan látni a Magas-Tátrát. Az oldal egyre meredekebb lett és a hó egyre mélyebb. A hátán végigcsorgott a veríték. Fenn, a gerincen már nem tudtak tovább menni. A szél összehordta a havat és helyenként derékig sülyedtek. A bokrok és a fák takarták a kilátást. – Felmászunk a fára – mondta a vezető és már indult is neki az egyik tölgynek, melynek volt néhány ága kézmagasságban. – Gyönyörű – kiáltott le –, gyertek sorban. Megéri! Húzták, tolták egymást egyre feljebb. Lentről nézte őket, mert ő állt leghátul. Mint hatalmas varjak gubbasztottak az ágak tövében és vártak a sorukra. Pazar, csodálatos, fenséges – hallotta és szíve megtelt vágyakozással, de a fa magas volt. – Mit ácsorogsz ott? Gyere már! – hallotta hirtelen a vezető hangját. – Ezt nem hagyhatod ki! Kezek nyúltak érte. Csizmája csúszott a havas faágakon, de mégis haladt felfelé. És egyszer csak kinyílt előtte a táj. Fehér, egyre magasodó dombhátak sorakoztak egymás felett a messzeségben és legfelül a felhőfoszlányok alatt, mint fűrészfogak meredtek az égnek a Tátra jeges csúcsai. Akkor látta őket először. A hideg végigszaladt a hátán a gyönyörűségtől. Szólni sem tudott. Már hazafelé baktattak, mikor a vezető mellé került. Kösz Jóska – mondta neki. – Nagyon szép volt! – Nem szoktuk megköszönni, ami természetes – mondta Jóska. – Meg, hát azért mentünk oda, hogy lássuk. Nem? – tette hozzá.

*

– Ne hozzatok semmit magatokkal, csak száraz ruhát, rumot és csokoládét!

Így szólt este a parancs. A száraz ruha természetes volt, mert a hat-nyolcórás vizes ruhában mászkálás önmagában nem volt gond, sőt, mint kiderült, az egészséges életmód része, de ebben kijönni a kellemesen meleg tíz fokból a mínusz tízbe már bizonyos kockázatokkal járt volna. De mire kell a rum? Részegen csak nem lehet barlangokat kutatni! Apja legjobb, Habanna márkájú rumjából vett kölcsön egy negyed litert. A kis kulacsot a derékszíjára kötötte, ahogy a többiektől látta, a tábla csokoládét pedig a kezes-lábas anorák nagy zsebébe. Milka tej volt. Azt is apja készletéből vételezte, aki szívesen adta, mert ő a keserűt szerette. A hátizsák a száraz ruhával a bejárat utáni első teremben maradt, ahová nyáron a borsodi bányák tüdőbetegeit hozták kezelésre.

A csapat elindult. Elöl ment a vezető, aki már sokszor járt a barlangban, akit a korom sötétben sem ért már meglepetés, mert azokon már túl volt. A kezdők rémítgetésére mesélt az elromlott karbidlámpákról, az eltévedésekről, a hirtelen jött tavaszi záporok okozta árvizekről. A kanyar után már a patakban kellett gázolniuk. A víz egyre mélyült. Az első üvöltések akkor hangzottak fel, amikor a tíz fokos víz befolyt a csizmába. Kis szünet következett, majd a legalacsonyabbak ismét rázendítettek, amikor a víz kicsit feljebb elérte azt a bizonyos pontot.

– Itt lassan gyertek, a fal mellett – hangzott az utasítás. – Úszni is lehet, aki akar, de van egy keskeny párkány a sziklafal mellett. Azon át lehet araszolni. Csak a közepén vigyázzatok, mert ott hiányzik fél méter a párkányból. Jelezzetek egymásnak!

Nem siettek. Tapogatózva haladtak. Egyik kézben a karbidlámpa, másik kéz a sziklafalon keresgéli a kapaszkodót, az egyik lábon áll ugye az ember, a másik láb keresgéli a párkány végét.

– Most vigyázz! Itt lépj egy jó nagyot! Hopp! Megvan! Még a kis bütyköt is sikerült elkapnia a sziklán. – Innen már sima az út. Csak a párkányon kell végig menni.

Kiértek a vízből.

– Pihenő! – hangzott az utasítás. – Itt jön az első szifon.

Nem tudott pihenni. A szifon csak a patak számára volt járható. A függőleges sziklafal aljában tűnt el

a víz. Átbújni nem lehetett, mert szűk volt. Szerencsére a víz kimosott magának egy kerülő járatot arra az esetre, ha ő se férne át. Évmillióig dolgozhatott egyenletesen szépen, amíg elég széles nem lett a kerülő járat. És dolgozott most is, ha árvíz volt. Nem sietett. Tudta, hogy bármilyen kemény is a szikla egyszer megadja magát. A kerülő járat felfelé ment. Úgy látszik arra volt a kisebb ellenállás. Feje felett, jó három méter magasságban kezdődött az agyagos csatorna. Kicsit leizzadt a hideg ellenére, mert nehezen tudta magát elképzelni, hogy átmászik a vizes anorákban a tükörsima agyagcsatornán, még hozzá felfelé. Jóska indult elsőnek és mintha se függőleges, se vizes agyag nem lett volna úgy mászott fel az általa ismert terepen, hajszálvékony kis repedésekbe kapaszkodva, peremekre lépve. Fenn, ahol a csatorna fordult kis fülkét mosott ki a víz a falból, beült.

– Gyertek, egyenként – intett le mosolyogva, mintha ketten is elfértek volna. Arra célzott, hogy ne tolongjanak a bejáratnál, hogy ki indul először. Mikor az első felért, cseréltek. Jóska egyszerűen lecsúszott a másik oldalra és a következő ült be a fülkébe. Így mind a két oldalon voltak segítők, meg a fordulóban is. Simán ment. Forgott!

– Lépj ide a combomra – mondta András, mikor látta, hogy bizonytalankodik. – Na, nyugodtan – bízta, mert látta rajta a félelmet.

Sikerült átfordulnia. Lefelé már magától ment. A vizes nadrág úgy csúszott, mint a jég. Három méter repülés és már lenn is volt. Utána már csak két szifon jött. A harmadiknak nem volt kerülője. Úszni kellett volna, víz alatt, de nagy volt a víz. Nem vágta neki.

– Pihenő – adta ki a parancsot a főnök. – Elő a rummal és a csokival.

Jó Isten – gondolta magában – tök részegen, hogy megyünk itt vissza?

– Visszafelé már könnyebben megy – mondta András, mintha kitalálta volna a gondolatait. – A rum és a csoki a motor. Pont addig hat, amíg ki nem érünk. Utána összeesel a fáradságtól, de ki van számítva. Ezért nem lehetett előbb enni és inni.

Jól meghúzta a kulacsot és megette a tábla csokiját. Kifelé tényleg könnyebben ment. Alig két óra volt, ami befelé négy. A rum és a csokoládé megtette, ami tőle tellett.

2. Euler egyenes

Döcögve, nehezen ment a matek. Pedig a többivel nem volt gond. Csak hát a felvételi, meg az érettségi. Matek nélkül nem megy. A családban senki...!

– Gyere át néha a kölyökhöz – mondta az anyja Gézának –, nem megy neki a matek.

És Géza jött. Izzadtak, mind a ketten. A kölyök az erőlködéstől és a leégés félelmétől, Géza pedig a tapasztaltak láttán. – Hogy lesz ebből sikeres felvételi? – gondolta magában, de mondani mást mondott. Végül is régóta ismerték egymást. Ostrom alatt is már együtt voltak a pincében, igaz, a kölyök még csak pólyás volt. Aztán 56-ban már együtt pókereztek végig az egy hetes kényszer pihenőt. Néha kirándulni is elvitte, meg sziklát mászni, de akkor csak útjában volt a srác.

Sorba mentek. Gézának már könnyű volt, mert tudta a módszert: ismerte a típus feladatokat, a kulcsokat, az összefüggéseket és a fogalmakat is már középiskolásként megtanulta a gimiben. A technikai anyag nem okozott gondot.

A kölyök figyelt, igyekezett, gyakorolt, mert nem akart leégni. Kérdezett is egyre többet, de a rutin még hiányzott. A szöveges feladatok voltak a legnehezebbek. Az ismeretlen kiválasztása, az egyenlet felállítása döcögött. A geometria jó volt és a trigonometria is elfogadható. Akkor Géza hat alaptípusba sorolta az összes szöveges feladatot és ezt kezdték gyúrni. Fél évig gyúrták, amikor Géza azt mondta:

– Most már mindent tudsz. Nincs szükséged rám. Segíts a többieknek, ahogy én segítettem neked. Azzal gyakorolsz. De, hogy lásd kivel van dolgod, kapsz tőlem egy vizsgafeladatot. Geometriai, mert azt hiszed, azt tudod a legjobban. Hát ide figyelj!

Felrajzolt egy háromszöget. Berajzolta a magassági pontot, a súlypontot és a befoglaló kör középpontját.

– Bizonyítsd be nekem, vagy inkább magadnak, hogy ez a három pont egy egyenesen van és a súlypont 2:1 arányban osztja fel a szakaszt.

Napokig csak forgatta a papírt, hogy megértse a feladatot. Aztán lassan látni kezdett. Eddig fel nem fedezett váltószögek, háromszögek, merőlegesek jelentek meg. Nem tudott másra gondolni. Nem készült magyarból, lemondta a zongora óráját, éjjel is alig aludt.

Negyedik nap, tornaóra után, amikor hulla fáradtan lerogyott az ebédlőasztalhoz érte a megvilágosodás. Otthagytott csapot-papot, rohant le az osztályterembe és felrajzolta a táblára a háromszöget. Berajzolta a pontokat, a segédvonalakat, a szögeket és ott volt a megoldás. Megtalálta a megfelelő ritmust. Attól kezdve ő segítette a többieket.

3. A nádasban

Kis korában egy gyúródeszkája volt. Az volt a tutaj. Ráhasalt, maga előtt tolt, lapátolt vele. Egész nap együtt voltak a vízben. Az első béka-tempókat vele tanulta meg. Később harminc órát vett egy úszómestertől, de az uszoda vize nem volt olyan jó, mint a Balaton. Sokszor ült egyedül a parton és nézte a nagyobb fiúkat, akik benn, a nádason túl, a nagy-vízben labdázta, fogócskázta, vagy hancúroztak. Csak addig mert bemenni, amíg a lába leért. Később, ahogy nőtt, bátrabb lett. Kiúszott a nádas szélén a bójáig és órákig nézelődött a láncba kapaszkodva. A vitorlásokat nézte, meg a madarakat. A kacsák és szárcsák tisztas távolságban, de nem messze úsztak el tőle, a sirályok pedig a szeme előtt kapkodták ki a kisebb halakat a tóból. Ritkán egy-egy szürke gém is arra tévedt, hogy kihalásson egy-egy óvatlan siklót.

Egyszer szerzett egy felfújható labdát és azzal fejelgetett a derékig érő vízben. Más nem is nagyon volt benn a vízben, mert a reggeli nagy úszások már lementek és ilyenkor már mindenki inkább kinn beszélgetett, olvasott, kártyázott a parton a fűzfák alatt. A szél hűvös volt. A nádas szélén a csónakban egy halász javítgatta a hálóját s a víz szélén a művész úr a kutyájával szórakozott. Az erős északi szél néha lecsapott a partra és maga előtt hajtotta a tavalyi, száraz leveleket. A fasor nyárfái alázattal hajlongtak az erősebb testvér előtt. A strandon csak néha lehetett érezni a szelet. A víz ilyenkor libabőrös lett és a nád sóhajtva ráfeküdt a vízre, mintha elfáradt volna. A szél a könnyű labdát lekapta a gyerek fejéről és befelé sodorta. Utána indult. A nád szélén a labda megrekedt, de mivel a gyerek az állig érő vízben bizonytalanul mozgott, nem kifelé, hanem befelé pöckölte a nádasba. Óvatosan próbált utána menni, de a víz mély, a talaj isza-pos volt és a lába minduntalan elakadt a nádban. Félni kezdett. Egy utolsó kísérletet tett és sikerült kijjebb pöccentenie. Mire kievickélt a nádasból, a szél elkapta a labdát és már vitte kifelé a nyílt víznek. A bójáig követte, de nem érte el. Visszafordult. Kiabálni kezdett, de a nagy szélben nem hallották meg. A szemébe, szájába csapkodó vízben csak nehezen jutott ki partra. Fázott és a lába még akkor is remegett. Nővére gyorsan ráterítette a törülközőt és az egyik nagyfiú már rohant is befelé. Mindenki a partra ment. Mikor már a feje sem látszott utána indultak a mentőcsónakkal. Elérték. Ki is hozták szerencsésen. A labda pedig vidáman folytatta vitorlását egyre beljebb és beljebb, a tó közepe felé.

4. Az ezermester

Hátul, a kertben volt egy kis fészert. Már évek óta nem használta senki. Ott rendezte be Józsi a palotáját. Kívülről semmi sem jelezte, hogy itt csodák történnek. Télen a nagy hóban csak egy nyom vezetett oda, nyáron, itt hátul a füvet nem nyírta senki. A fapad az ajtó előtt megroppant és a kékeszöld moha vastagon lepte be. A kazettás ablakon pókháló. A cseresznyefa ágai mélyen lenyúltak a föld felé, s mikor tavasszal virágba borult, a nagy fehérség mögött el is tűnt a házikó. Tetején megzöldült a pala és fenn a gerinc alatt, a korhadt deszkák lyukain ki-bejártak a darazsak. Télen, amikor Józsi skarlátos volt, egy időre egy nyest is beköltözött, de később már nem bírta az állandó fűrés, faragás zaját és tovább állt.

Józsi igazi ezermester volt. Belülről a fészert pozdorjalapokkal borította, a padlót az építkezésből megmaradt klinkertéglával kirakta, majd linóleumot szerzett apja gyárából és ráterítette. A hézagokat

azbesztkötéssel tömítette el, amit szintén a gyárból szerzett. Az ablaküvegeket egyenként ragasztotta be és kívül belül jól körbegittelte. Nyáron a fák miatt kellemesen hűvös volt, télen pedig a kis vaskályha percek alatt befűtötte a fészert. Az ajtóval szemben állt az öreg fiókos szekrény, ami még apai nagyanyjától maradt rájuk. A sarokban a kerti szerszámokat Józsi, apjára való tekintettel tűrte meg, de semmilyen közösséget nem vállalt velük. Az ablak alatt állt az a nagy családi asztal, amit még a felvidékről hoztak magukkal szülei, de mivel lába tört a költözéskor, Józsi bízta. Szögvasakkal megerősítette és a hiányzó lábat vastag farönkkel pótolta. A farönk végét tűzőn körbeégette, s még a padló véglegesítése előtt mélyen beásta a földbe, hogy szilárdan álljon. Az asztal tele volt a legkülönbözőbb szerszámokkal, alkatrészekkel: hegesztőpáka, rádiócsövek, Merklin elemek, csavarhúzó, villás kulcsok, fogók, drótdarabok, plexi és réz lemezek, fűrógép, potméterek és gyantadarabok örült összevisszaságában csak Józsi ismerte ki magát. Az ablak előtt állt a műszer. Homlokán zöld lámpa égett és a krokodilcsipesz végű drótok úgy lógtak ki belőle, mint egy polip lábai. A szekrényben különböző méretű villanymotorok, szétszedett, öreg rádiók sorakoztak. A polcokon kis kartondobozokból és gyufás skatulyákból felépített várak álltak. Minden fiók más-más típusú ellenállást, kondenzátort, rádió csövet, műszert tartalmazott.

Józsinak nem sok barátja volt, mert nem szeretett focizni. Iskola után nem ment a többiekkel, hanem sietett haza és ha kész volt a leckével, már ment is a fészerebe. Csak Béla ült be hozzá néha és figyelte hogyan dolgozik. Bélát minden érdekelte, így aztán nem kötötte le magát semmivel. Sok mindenbe belefogott, aztán hamar abbahagyta. Soha nem jutott volna eszébe, hogy összeállítson egy detektoros rádiót, vagy csináljon egy mérőműszert, amivel ellenőrizheti a villanyvasútja működését. Csak a külső megismerésig terjedt az érdeklődése. Figyelte Jósikát. Néha segített fogni a dobozt, amíg az kifúrta a lyukakat az oldalán, vagy odacsíptette a krokodilokat, hogy Józsi be tudja állítani a megfelelő feszültségértéket.

Élete egyik nagy élménye volt, amikor a plexidoboz falára kivezetett potméter csavargatásával egyszer csak a recsegésbe emberi hangok vegyültek. Az apró pirítadarab benn csillogott a dobozban miközben Józsi forgatta a gombot. – Hallod? – kérdezte – Ez a Kossuth rádió. De Béla nem válaszolt. Még a szája is nyitva marad a csodálkozástól. – Had tekerjem! – mondta egy idő után, mert nem akarta elhinni, hogy a kristályról jön a hang. – Óvatosan tekerd, mert az érzékelő hamar elgörbül és akkor szedhetjük szét. A telefonmikrofont a másik fülére fogta és odafordította a kis dobozt Béla felé. Béla is kezét cserélt és óvatosan tekerni kezdte a gombot. A hangok megszűntek és erős recsegést hallott. Majd hirtelen, kristály tisztán felhangzott az “éljen a magyar szabadság...” dallama.

Csak következő héten, szerdán jutott át ismét Józsihoz. Az asztalon most egy marék apró rézcsövecske, néhány golyó és egy marék szürke por volt.

– Lassan mozogj, mert robban – mondta Józsi és Béla állva maradt. – Mi ez? – kérdezte halkán. – Levente töltények. Ilyeneket használnak a levente puskákba. Ezek a golyók és ez a puskapor. Nézz ide! – mutatta Jóska és egy kis fémkanállal kivett a kupacból és óvatosan leöntötte a padlóra. Gyufát vett elő és meggyújtotta a kupacot. Béla hátraugrott, mert a kupac egy pillantás alatt sziszegve ellobbant. – Gyere, nézzük meg mit csinál a hüvelyben. Az egyik töltényt felvette, óvatosan befogta a satuba. Egy fogóval kivette belőle a golyót, majd jó erősen összelapította a hüvely végét. – Fogd meg! – adta Béla kezébe a fogót. Béla erősen szorította, miközben Józsi égő gyufát tartott a kis hüvely alá.

A nagy pukkanás Jósit a szekrénynek lökte, Béla pedig az ajtónak esett és lehuppant a földre. A levegőben savanykás füst keringett, majd lassan az ablak felé húzódott, ahol a felső üvegsorból két üveg kitört.

Látod, ilyen ha lefojtják – mondta Józsi miközben feltápászkodott. Béla még mindig erősen szorította a fogót. A kis rézcső, mint egy rózsa, kinyílt és fekete volt a vége a koromtól. Ahogy szeméből félre tolt a haját, szétmázolta a kormot az arcán. A fehérség lassan múlt el az arcukról. – Inkább rádiózzunk! – mondta Béla és leült az asztalhoz a kis plexidoboz elé.

5. A tájfutás

Szép kora nyári idő volt. A startnál nagy volt a tülekedés. Sorszámokat osztottak, párok keresték egymást, a forrásnál sorba álltak vízért, többen a cipőjüket igazgatták s volt, aki bemelegített. A kis tábortól három percenként indultak a párok. Még várniuk kellett. A gyerek a levlap nagyságú térkép másolatot nézegette. Nem látszott nehéznek a terep, de nem ismerte. El sem tudta képzelni, hogyan fogják megtalálni a Lomhegy oldalában azt a tizenkét piros karikával bejelölt pontot. Most volt először ilyen versenyen. Nem sok kedve volt hozzá, de barátja erőltette, aki menő tájfutó és verseny rendező volt. Nem vele ment. Beosztották egy profi mellé. A profi vékony, csontos, csupa izom közepmagas srác volt, két-három évvel idősebb a gyereknél. Ebben a korban azonban ez rengeteget jelentett. A gyerek még gyerek volt, a profi pedig már profi. Hazai bajnokságot is nyert és készült az Új-Zéland-i világbajnokságra. Mikor bemutatták őket egymásnak, a profi arca kicsit megrándult. Látszott rajta, jobbra számított.

Aztán sorra kerültek és nekivágtak. A profi futott elől könnyed özmozgással, a gyerek pedig csörtetett utána, akár egy vaddisznó. Sorra hagyták le az előttük indulókat. A talaj jó volt, mert a hét közben esett langyos esőt a szél már felszívta. Kakukk, gerle köszöntötte őket, egy nyúl is elugrott, amikor átvágtak egy horhoson. A profi folyamatosan nógatta. Morgott, szidta a sorsát, hogy pont neki kellett kifognia egy ilyen tetűt. Pedig nem álltak rosszul. Előttük már nem volt senki. Csak az idővel kellett birkózni. A gyereket nagyon lekötötte a terep és a futás, így csak akkor vette észre a bélyegző helyeket, amikor a profi már végzett és már futott is tovább. Nem volt ideje egy szusszanásra sem. Állandó késésben volt. Néha megpróbált lazítani, de a profi már kiabált is utána, vagy visszafutott és szidta, mint a rossz szamarat. A Lomhegy sziklás görgeteges oldalán kaptattak felfelé. A gyerek már nehezen bírta, pedig a Kőhegy még messze volt. A túloldalon kicsit lazíthatott, mert lankás kocsiút kanyargott lefelé a csikóvári nyeregnek és a pontok is az út mentén voltak. Már csak két pont volt hátra, amikor valami történt. Észrevette, hogy ismét elfutottak az öreg tölgy mellett. Először azt gondolta tévedett, de a pocsolya és a farakás nagyon ismerős volt. A profi hirtelen megállt és káromkodni kezdett. – Várj meg itt, – mondta – valami nem stimmel. Ment egy kört az erdőben, majd még egyet. A gyerek örült magában, hogy végre pihenhet egy keveset. Szép lassan, sorban megjelentek a többi csapatok is, de a profi csak nem került elő. Ott csörtetett a közelben, morgását is hallotta, de nem találta meg a kijelölt pontot. Aztán megtalálta, de már rengeteg időt vesztek. “Repültek” a cél felé, de így is csak másodikok lettek. A szintidőt pedig túllépték. – Mi volt veletek? – kérdezte a rendező barát. – Kicsit elszálltunk itt a végén – mondta a profi. A gyerek csak hallgatott, mert tudta az igazságot: ha a profi egyedül megy, még a keveréssel együtt is első és a szintidőn belül fut. Kezet fogtak. Udvariasan megköszönték egymásnak a versenyt és mindketten tudták, hogy többet nem találkoznak. Más volt a ritmusuk.

6. Faforgács és enyvsgaz

Jó volt a műhelyben. Szerette a faforgács és a fűrészpor szagát, amihez ugyan hozzá tartozott az enyv átható bűdössége is, de ezek összhangban voltak. Valahogy összetartoztak. A gépekhez kezdetben nem engedték. A gipsszel javított asztallap, gyúródeszka, ablakkeret lecsiszolása volt a feladata. Hetekig mást sem csinálhatott. Mikor már érezte a fa szerkezetét, az erezését, a szálirányt, már nem rontotta el az éleket, akkor kapott egy kis fűrész, hogy a ragasztás után kiálló sarkokat, stífteket, bolcnikat levágja. Ez már “szakmunka” volt. Vágás után csiszolás, egymás után két, különböző finomságú csiszolópapírral. Később összesöpörhette a forgácsokat és a fűrészport is, de a nagy lemezkályhához nem nyúlhatott. Pedig milyen gyönyörűséggel nézte a tüzet, mikor kinyitották a kályha ajtaját. Mire reggel beért, a gazdasszony, a mester felesége már begyűjtött és a hatalmas dob pirosan izzott, mint egy óriási májusi cseresznye. Nem, a tűzhöz csak az asszony nyúlhatott. Söpörni viszont lehetett, de csak lassan, hogy ne nagyon porozzon. Nem a festés miatt, mert a műhely kicsi volt és festeni csak a helyszínen festettek. A rend miatt. Por a csiszolástól és a fűrészgéptől volt elég.

Ott állt mindenem, a polcokon sorakozó szerszámokon, az ablakpárkányon, a sarokban függő pókhálón, a mester svájccsapkáján és a segéd szempilláján is. Ott volt a tízóraján, a pléhbögréje szélén, de az orrában is. Később a gyalukat is kézbe vehette. Megtanították beállítani, a kést megélesíteni a homokkő kockán, amely egy lapos tepsiben, vízben állt. Sorozatban készítette a virágbotokat, hogy aztán Húsvétra kifaragja őket. A fúrás, ragasztás, majd a profilgyalu következett. A mestermunkához azonban még a vésőkkel is meg kellett ismerkednie. Ez volt számára a legizgalmasabb, mert itt már szerkeszteni is kellett és minden mozdulatnak jelentősége volt. Ha rossz helyen, rosszkor ütött a vésőre már nem lehetett korrigálni. Kezdhettem előlről.

– Na fiam! – mondta egyik reggel a mester, – megnézzük mire mész a tudományoddal. Édesanyád rendelt egy gyűrődeshát. Szépen megcsinálod neki. Aztán, ha rendben lesz, majd meglátjuk.

Három napig dolgozott rajta. A mester többször szétszedte vele és újra kezdhette, de végül elkészült. Elégedetten simította végig a kezét az éleken és szemei hibákat kerestek az illesztéseknél. Megszagolta és jónak találta. Anyja is elégedett volt vele. A pénzből a mester húsz forintot neki adott.

– Megdolgoztál érte – mondta és megsimogatta a fejét. – Holnap kimész Ferivel a Bérkocsis utcába. Egy ablakot kell pászítani. Te fogod vinni a szerszámosládát, hogy erősödj egy kicsit. Ha ügyes leszel, ott is leeshet valami kis pénz – monda és már nyomta is kezébe a söprűt. – Nézd meg mekkora szemét van ebben a műhelyben, lassan már járni sem lehet! Gyertünk!

7. Az idegenvezető

– A háromezred templomból már csak három tölti be a régi funkcióját – mondta a fiatal idegenvezető nő. – Nincs is rájuk szükség. A legtöbb üresen áll, de néhányban múzeum, kiállítás működik. Most pedig átmegyünk az Auróra cirkálóhoz.

– Hol tanult meg ilyen jól magyarul? – kérdezte a fiatal lányt, miközben a Néva partján ballagott a csoport a cirkáló felé.

– Három évet jártam a bölcsész karra, Budapesten. Sok a magyar barátom ma is. Rendszeresen levelezünk. Egyszer már elmegyek, megnézem őket. Rég voltam Budapesten. Már öt éve is van, hogy végeztem. Szerencsére mindig jönnek magyarok és akkor gyakorolhatok.

– Miért nem a szakmájában helyezkedett el?

– Óh, abból nem lehet megélni. Ez alkalmi munka, de így is kétszer annyit keresek, mint a tanárok. És tudja, a szabadság, mindennél fontosabb.

– Említette a templomokat. Nem sajnálják? El fognak pusztulni, ha nem lesz gazdájuk. Az emberek pedig otthon fognak imádkozni, mert az orosz nép vallásos – mondta és közben figyelte a leány arcát. Az csak mosolygott és legyintett a kezével.

– Ezek a dolgok örökre elmúltak. Ez a nép már nem az a régi. Már csak egy-két öreg ember jár templomba. Az a világ szerencsére elmúlt. Mi már sokkal többet látunk a világból, mint a régiek. Nekünk már nem kellene a falak, még ha olyan monumentálisak is, mint a Szmolnij, vagy az Izsák székesegyház. Nekünk szabad levegő kell és egyenlőség. Mindenkinek megvan a helye, a munkája és senki sem éhezik. Mindenki azt gondol, amit akar – monda lelkesen és az erős tavaszi szél vidáman lobogtatta a hosszú, barna haját.

– Nem tudom – válaszolta egy kis idő után. – Sok minden történik mostanában Lengyelországban és nálunk, otthon is. Nem úgy néz ki, mintha örökké tartana ez a dolog. Holnap talán újra kinyitnak a templomok, mert az embereknek hit is kell, nemcsak kenyér.

– Nem érdemes összekeverni a dolgokat – mondta a lány. – A hithez nem kellene sem templomok, sem papok. Tudatosság kell, érzékenység és bizalom egymás iránt. Az a sok hókus-pókusz csak eltereli az emberek figyelmét a fontos dolgokról. Lehetetlen, hogy újra visszajöjjön a régi világ, a szentpétervári.

Bárcsak sikerülne nekik – gondolta magában, mert megszerette a lányt. Végül is a vallásos emberek sem akarnak mást, sem maguknak, sem másnak. Tényleg, mennyire össze vannak keverve a dolgok. Vallások, kapitalizmus, kommunizmus. Mennyi felesleges fogalom, ami csak arra jó, hogy elváltszon

a másiktól, vagy mégse? Lehet, hogy egyszerűen ez az útja? Fejében teljes lett a zűrzavar – mint már annyiszor, ha olyan dolgot próbált végiggondolni, amire képtelen volt.

A parton a festő ecsete lassan járt. Minden vonás után hátra lépett és összehasonlította a képet az eredetivel. Nem kapkodott. Már évek óta festette a Téli Palotát a legkülönbözőbb fényben és szögből, de még nem unta meg. Mindig más volt és mégis mindig ugyanaz. A képeit is mindig el tudta adni a turistáknak, akik haza akarták vinni az élményt. Kell a kép, mert az eredetit, pár év múlva már az új élmények vastag rétege fedi.

8. Csalános

Az öregúr büszke volt bicikliző tudományára, mert egyszer, még gyerekkorában részt vett egy nagyobb kerékpártúrán. Tudománya valójában csak annyi volt, hogy kora ellenére még felült a biciklire. Környezetéhez képest ez is nagy teljesítmény volt. Elment a közértbe, kikerekezett az unokáihoz, vagy átment a kocsmába a masináján. Nyaranta egyszer-egyszer kitekert a Ligetbe is, hogy a szánkódombon kipróbálja erőnlétét. Ez már persze az után volt, hogy a hegyi biciklik divatba jöttek és felesége meglepte egy tizenhét sebességgel. Ahogy nőttek az unokák, úgy nőtt az igény a biciklizésre is. Nem is volt gond, amíg háromkerekűn gyakoroltak. Az első húszas géppel azonban már próbára tették az öreget. Unokája olyan sebességgel tudta tekerni a bringát, mint kis Muck a papucsát. Bele kellett adnia mindent, hogy tartsa a tempót. Az előny csak akkor jelentkezett a javára, amikor hosszabb útra mentek. A gyerekek könnyebben fáradtak és unalmasnak is tartották a hosszú egyeneseket. Nosza – mondta az öreg –, azért hegyi a bringa, hogy hegyen használjuk. Irány Dobogókő. Mire a Királykúti nyeregbe értek már elfogyott a szusz. Nem baj fiúk – mondta a két kamasznak –, nem tekerünk tovább, hanem feltoljuk a bringákat a sí lesiklón, az egyszerűbb lesz. Igen, egyszerűbb volt tíz évvel korábban, amikor háromszor is megjárta le fel – bicikli nélkül –, ha kellett. A gyerekek élvezték a heccet és már régen fenn lógatták a lábukat, mire az öreg felért. Nehezen élte túl. Nem baj – gondolta, – lefelé majd kipihenem magam. Csak gurulni kell. Fel is bátorodott. A zsíros kenyér teával és a fél deci pálinka erőt adott. No, komák – mondta –, most itt levágunk az erdőn át. Ismerek egy rövidebb utat. Előre ment, mert tényleg járt már arra és emlékezett rá, hogy van néhány dagonya és egy csalánoson is át kell vágni. Mutatni akarta az utat. – Lassan, csak óvatosan – intette a fiúkat –, nem kell sietni. Itt majd jön egy nyiladék, ott vigyázatok mert sáros az út és csalán is van! Hoppá, így ni! Figyeljete! Vigyázz ág! Csak úgy röpködtek az utasításai, figyelmeztetései. A gyerekek kicsit lemaradtak, így szerencsére nem hallották a sok dumát. Tudtak már magukra vigyázni, meg ismerték is az öreget. Halkan beszélgettek egymással. Az út jól ki volt taposva és azt a néhány gyökeret, ágat gyerekjáték volt kikerülniük. A reccsenésre azonban felkapták a fejüket. Gyorsan előre tekertek. Az öreg ott ült az út szélén, bokáig a dagonyában, derékig a csalánban.

– A fene egye meg – szitkozódott, – a múltkor ez az ág még nem volt itt. – Bele akadt a pedálom. Végignézett magán. Elkésérítő volt a látvány. – Most már ismeritek a terepet, legközelebb, ha egyedül jöttök, vigyázatok erre az ágra – mondta és keserűen nézte vigyorgó képüket. – Röhögjete csak – mondta –, majd lesz nektek is unokátok. Onnan kezdve kevesebbet beszélt. Pomázig a szavát sem hallották.

– Mikor fog az öreg megtanulni bringázni? – kérdezte otthon a kisebbik a nagyobbtól.

– Már nem sok esélye van rá – válaszolta bölcsen a nagyobb. – Gyere, tegyük rendbe a gépét, hátha akkor legközelebb még lesz kedve eljönni velünk.

9. A könyvkötés

Két napra kapta kölcsön. Belelapozott. Titokzatos jelek, magyarázatok, ábrák és képletek. Az állatövi jegyek szöveges magyarázatai. A planéták hatásai, a fényszögek és kapcsolataik és a kifejtés. Hátral pedig táblázatok sora. Teljesen kínainak tűnt az egész. Az egyetlen kapaszkodó Baktay Ervin neve

volt. Őt már ismerte korábról. Valami megfogta a képzeletét. Két nap alatt belekezdeni sem érdemes. Le kellene másolni! Igen, megkéri Lajos bácsit, az öreg segéd munkást a nyomdában. Az öreg mindig segítőkész volt, mert megállt néha beszélgetni vele. Meghallgatta a panaszait, bár segíteni ritkán tudott.

– Halló. Főnök úr? Elkészült a könyv. Ha erre jár jöjjön be érte, vagy felvigyem?

Ment. A háromszázötven lapnyi papír ott állt a nyomda pultján. Belelapozott. Sok lett, mert egyoldalásra sikeredett a másolás. Nem baj, de így mit kezdjen vele?

– Katika. Nézze már meg, mit lehetne ezzel csinálni? Így csak nem vihetem el!

– Bekössük a főnök úrnak? – kérdezte a fiatalasszony és átpörgette az anyagot.

– Körbe is kellene vágni, meg rányomni arannyal a címét. Értékes könyvnek látszik. Ha gondolja, délután lejövök segítek magának. Úgyis meg szerettem volna tanulni a könyvkötészetet.

– No, akkor az kétszer annyi ideig fog tartani – mondta az asszony nevetve, de azért ráállt.

Először átnézte vele az oldalszámokat, hogy minden a helyén van-e, majd körbevágta. A vágógéphez nem engedte oda az asszony, mert az veszélyes. Egy főnökre pedig vigyázni kell. Még a végén kirúgják, ha valami baja esik. A selejtet, a széleket besöpörhette a kukába. Aztán kiválasztották a vásznat és fedéllemez is hoztak a raktárból. Az asszony mérni és számolni kezdett. Milliméter pontosan vágta le a borítót, a gerinc darabjait, majd a vásznat. Minden lépését magyarázta.

– Tudja, ezen múlik minden, mert ez látszik. Ha a borító nem szép, akkor a könyvet sem veszi kezébe szívesen az ember. Ez az elefántcsont lapocska a legfontosabb szerszám. Ezzel simítjuk rá a vásznat az élekre. Na, most ezzel a résszel megvagyunk. Hagyni kell másnapig száradni – mondta és már ment is át a másik asztalhoz, ahol a köteg körbevágott papír állt. Óvatosan összeütögte, majd beszorította a gépbe. Villáskulccsal meghúzta a csavarokat és kis fűrészelt vett elő.

– Most figyeljen, mert innen kezdve ez már férfimunka – mondta nevetve –, fűrészelni kell! Megy ez még magának?

– Hát az attól függ, mit kell fűrészelni és kivel? – válaszolta főnök és rákacsintott az asszonyra.

– No, majd meglátjuk. Álljon ide mellém szorosan, hogy meg tudja figyelni a mozdulataimat. Felmérünk másfél-másfél centit a két végétől és meghúzzuk a vonalakat. Most ossza fel három részre a távolságot és ott is húzza meg a vonalakat. Jó! Most figyelje a fűrészelt! Csak három millimétert kell bevágni, de azt egyenesen. Így. Most maga jön!

Lassan óvatosan dolgozott. Farönköt keretes fűrészszel már vágott, papírt még nem.

– Vigyázzon ferde lesz! – szolt rá az asszony. – Igyekezzen, mert itt fogunk éjszakázni, annak meg nem fog örülni a felesége. Hát, nem valami ügyes a főnök úr! Többet kellene gyakorolni!

Mosolyogni próbált, de érezte, hogy a hátán elindult egy izzadságcsepp. Nem egyszerű ez a munka – gondolta és becsülni kezdte az asszonyt, aki közben egyszerű, könnyed mozdulatokkal, csak derekával, kezével mozdulva már rakta is fel a ragasztóval bekent spárgákat a hézagokba, lekente az egész felületet, gézcsíkot vágott, ráfektette, körbevágta és lesimította. Kivette a présből a betűket, a fiókból új készletet vett elő, összerakta a szerző nevét és a könyv címét és a kis tokban kiékelte a sorozatot. Befogta a tokot a présbe és egy kartonlapra próbanyomást csinált. Hirtelen eszébe jutott egy japán film, amiben egy asszony teát készített. Annak a mozgása volt ilyen kifinomultan egyszerű és könnyed, minden felesleges mozdulattól mentes. Így kellene egy főnöknek is dolgoznia – gondolta.

– Holnap innen folytatjuk – mondta az asszony –, addig száradniuk kell. Majd jöjjön le kettő után, ha ráér.

Másnap nem ért rá. Harmadnap reggel ott állt az asztalán a kész, bekötött könyv. Kézbe vette, forgatta, megszagolta. A gerincen ott csillogott az aranynyomás: Baktay Ervin: Csillagfejtés Könyve.

10. "Csütörtöki" vadászatok

Most – gondolta magában és már meg is nyomta az exponáló zsinór gombját. Már napok óta figyelte messziről az őzbakot. Mindig ugyanabban az időben ért a tisztás szélére. Fialtal bak volt. A hajnali szürkületben még benn bókászott az erdőben, de ilyenkor, mikor már a nap is felkelt, kijött a tisztás

szélére. Most is így volt. A bokor alatt ült és bentről, az erdőből, ahol még sötét volt, csak egy sziklának nézhetette az őz. Pontosan tudta hol fog kilépni. A fényképezőgép be volt állítva. Akkor akarta elkapni, amikor a fény már megvilágítja a fejét, de a törzse még az erdőben van. Minden úgy is történt. A bak, mint rendesen, most is megállt egy pillanatra a tisztás szélén és szétnézett. Akkor nyomta meg a gombot. A gép azonban nem kattant. – Hogy az a ... – és még egyszer megnyomta, de érezte, hogy a rugó másképpen nyomja a gombot. Ránézett a zsinórra. Láta, hogy a csatlakozásnál kifeslett és a rugó a drótot kinyomja a vászon hüvelyből. Gyorsan megfogta és újra exponált. A bak ezt már nem várta meg. Kilépett a tisztásra, de a csattanásra ugrott is és szinte a levegőben fordulva eltűnt az erdőben.

Keserű szájjal állt fel. A nagy kapkodásban rendesen megnézni sem tudta a gyönyörű állatot.

*

Évekig feljárt a Pilisbe tavaszoként és ősszel, egy tisztásra. Csodálatos kis hely volt. Valamikor réges-régen vághatták ki az erdőből a tisztás pontosan négyszögletes területét. Körben gyertyános tölgyes, az egyik oldalon bükkös. Az északi és a keleti oldalon bokorsor zárta le a rétet. Vadles is volt, meg egy sózó és csend, néha erdőzúgás. A tisztáson mindenféle állat megfordult, mert körben kilométereken át csak erdő volt. A tisztás egyik sarkában tavasszal összejött a víz és nyár közepéig ide jártak a vaddisznók dagonyázni. Bögő szarvasbikát még nem sikerült lencsevégre kapnia. Ezért járt oda esténként, már augusztustól. Aztán szeptember közepén megszólaltak körben a bikák és ő ott ült estéről estére. Látni már látott bögő bikát eleget, csak a fénykép nem akart róla összejönni. Várt. Megjötték az esti vadászatra a fecskék és a rét másik szélén kijött egy rókakölyök is. Aztán hallotta az egyik bikát, ahogy egyre közelebb és közelebb jön. Végül már ott szólt valahol a bükkösben és a hatalmas, orgona-búgásszerű hang kiáradt a tisztásra. Minden elő volt készítve. A gép ráállítva a várható kilépési helyre. Kicsit igazított a beállításon, mert a fény rohamosan csökkent és kicsit többet akart bevenni az erdőszéli lombokból. Aztán várt. A bika böggött és a Fekete hegyekből sorra válaszoltak neki a társai. Már ott állt a tisztás szélén, de nem lépett ki. – Még néhány perc és nem lesz elég fényem – gondolta. Most megmozdult a bozót és a távcsövön már látta a hatalmas agancsokat, ahogy az ágakat csapkodta. A fény elfogyott s vele a remény is. Ekkor kilépett a bika a tisztásra, körülnézett, majd még néhány lépést előre jött. Pont oda, ahová a gép be volt állítva. Hosszan, gurgulázva böggött, fejét hátravetve. Megfontoltan, meg-megállva, egyet-egyet böggve ballagott át a tisztáson. Aztán csend lett. Egy nagyot sóhajtott, majd összeecsomagolt és haza indult.

*

Máskor vaddisznóra “vadászott”. Nem volt még olyan közeli képe, amelyen szemből látszott volna a disznó félelmetes pofája. Abban az évben szárazság volt és a disznók hajnalban, hazafelé menet, minden nap útba ejtették a Bükkös patakot. Abban sem volt sok víz, de az alján csörgedezett egy kis ér. A patak és a nagy, bozótos irtás között húzódott az erdei út. Annak a közepén egy farönkön ütötte fel a vadlesét. Jól belátta az utat mindkét irányban és a patak felé is belátott az erdőbe. A hajnali szürkületben csendes volt az erdő. Egy erdei nyúl csipegetett lejjebb egy darabig, majd egy özsuta ugrott át az úton, más nem történt. A disznók késtek és egy kicsit elmélázott valamilyen létezés-, valóság-, igazság problémán. Befelé bámult az erdőbe, mikor hirtelen, reflexszerűen összerándult. A hatalmas egerészölyv is így lehetett vele. Még épphogy felébredhetett. Lefelé siklott az erdőszéli úton, jó fél méterrel a talaj felett, amikor az orra előtt a farönk megmozdult. Mindketten ugrottak egyet. Az ölyv járt rosszabbul. A hirtelen fordulatnál belegabalyodott a mogyoróbokor ágai közé. Csapkodott, vergődött, míg nagy nehezen kiszabadult. Mérgeesen nézett vissza a megelevenedett farönkre. A disznók a nagy ugráláskor értek oda és már húztak is befelé a bozótba.

Egy darabig még állt, mozdulatlanul, mert ilyen közlőről még nem látott ekkora madarat. Már nem is sajnálta a disznókat. Azok talán holnap is jönnek, de egy ölyv ritkán ballag lefelé a kocsúton.

*

Először a vaddisznók jöttek. Két hatalmas kan. A vadles az út fordulójában volt. Az enyhén kanyargó, havas út beleveszett a ködös szürkületbe. Ahogy nézte a beállítást, az állatok a kép előterében léptek ki a bozótosból. Gyönyörű kompozíció volt. Fény is volt elég. Megnyomta az exponáló gombját és elégedetten hátradólt a vadlesen. Jól sikerült este volt. Útközben elkapott néhány muflont a sziklás meredek oldalában és a havas erdő is kínált néhány felejthetetlen képet. Elégedett volt. Csak a

szarvasok nem jöttek. Pedig tudta, hogy itt vannak valahol. A fény erősen csökkent. Ekkor recscsent egy ág és hirtelen minden porcikája éber lett. A szarvasok sorra léptek ki az útra. Elöl a vezértehén, majd egymást lökdösve a fiatalabb ünők és borjak. A végén két fiatal bika is. Megálltak. A tehén valamit érzett. Az egész kompozíció álomszerűen szép volt. Megnyomta az exponáló zsinórt, de nem történt semmi. – Mi a fene van? Talán nem húztam fel? Óvatosan a géphez nyúlt, de fel volt húzva. – A francba... Kifogyott a film! A szarvasok megnyugodtak. Lassan, a vezért követve egyenként léptek át az úton és tűntek el az erdőben. Az utolsó bika még kinn állt egy darabig. Nézték egymást. Mintha azt mondta volna: –sajnálom öreg, mi mindent megtettünk az ügy érdekében. És szép lassan belépett ő is a homályba.

*

Valamikor a kezdetek kezdetén volt. Még bögő bikát sem látott. Csak a hangjukat követte, de nem mert bemenni utánuk az erdőbe. Óvatosan lépkedett az erdei úton, mert feljebb, a domb oldalában bögött egy. Az úton sok volt a gally. Fát vágtak a nyáron és a maradék ágak még ott voltak az úton, útszélen, az erdőben. Hiába vigyázott. Néha pattant egy-egy ág. A bika abbahagyta a bögést. Közelebb lopakodott hozzá. Már látta a világosbarna foltot a bokrok zöldjében. Megállt és szeméhez illesztette a messzelátót. Igen, ott volt. Egy tizenkettes formájú, sötétbarna bika. A fejét takarták az ágak. Gyorsan játszódtott le az egész. Még látta a bikát a távcsövön keresztül, majd hirtelen eltűnt. Hallotta, hogy valami lefelé dübörög a lejtőn, feléje. Lekapta a szemérről a messzelátót és látta a hatalmas állatot, amint leszegett agancsokkal felé rohan. Mozdulni sem tudott, nemhogy fényképezni. Csak pár lépésnyire volt már, amikor az állat szagot fogott és oldalt elugrott. Csörtetését a bozótból még percek múlva is hallotta. Csak állt ott a döbbenettől. Az agya azonnal dolgozni kezdett: mi lett volna, ha...? És a gyomra is megfordult. Lassan elindult a kocsúton felfelé, de nemsokára le kellett guggolnia.

11. Lámpaláz

Hat év tanulás, gyakorlás. Abból négy év utálat. A szolfézszt messze elkerülte. Csak a szülők kedvéért csinálta. Aztán jött Ella néni és a helyzet megváltozott. – Csak akkor ülj le a zongorához – mondta –, ha kedved van. Onnan kezdve volt kedve. Chopin keringők, mazurkák, prelűdök jöttek egymás után. És kamaszodás, és romantika és szerelem. Házasság, majd család és tizenöt év szünet a zongorázásban. Mikor újra kezdte már elmúlt harmincöt. Beleizzadt. Szerencsére az ujjai még emlékeztek a darabokra. Nyolc év után tönkre ment a zongorája. Fatökés volt és a száraz, panel levegőt nem bírta. Ismét tizenöt év szünet következett. Akkor az unokája kapott egy zongorát és újra nekiállt gyakorolni. Még mindig tartott a kedve, sőt egyre jobban megjött. Nem játszott jobban, csak egy kicsit bátrabb lett és a keze is, valahogy könnyebb. Brahms, Beethoven, Schubert, Mozart, Mendelssohn könnyű kis darabjai kerültek elő. Csak magának játszott, meg a feleségének. Nem volt rutinja, mert keveset gyakorolt. Szégyellte a tudatlanságát. Még ötven évesen is lámpalázias lett, ha valaki mellé állt és nézte, ahogy játszik. Örök kezdő maradt.

12. Beszéd-hiba

Rendszeresen összejöttek. Már tizenöt éve. Havonta, az első csütörtök este. Mindig más családnál. Tízen, tizenketten, ahogy a gyerekek és a szülők állapota engedte. Énekeltek, beszélgettek, majd ettek és ittak. Tudtak egymásról mindent, mert nem voltak tabu témák. Ennyi idő alatt az élet minden területe előjött, örömeivel, gondjaival együtt. Szerették egymást, így szívesen találkoztak. Nem volt a gondolkodásukban sok különbség. A vezető dolga volt gondolkodni, szervezni: forgatni a kereket. És ő tette is a dolgát. Hatalmas energiával rendelkezett. Gyökerei, ahonnan az energiát gyűjtötte mélyen nyúltak le a keresztény, zsidó, egyiptomi, perzsa múltba, így nem volt olyan helyzet, amire ne talált volna megoldást. Könyvtárnyi irodalom és egy jól szervezett, keresztény közösség hálózat is állt mögötte. Hatalmas ötlettárából naponta szórta, vetette a magot környezetébe, a talaj azonban csak

ritkán volt százszoros termést hozó. Legalábbis az ő léptéke szerint. A sok kő, szikla és tövises bokor még a legjobb talajt is alig-termővé tette.

Egyszer meghívott valakit, hogy beszéljen nekik egy furcsa, szokatlan témáról. Az ember belső világa volt a téma, de nem a szokásos vallási, pszichológiai fogalmak és nem is a misztika és mitológia világa alapján. Az előadó saját belső élményeiről beszélt sok ismeretlen jelképet használva és harmadnapra a téma teljes érdektelenségbe fulladt. Kérdése csak a vezetőnek volt, abból is az derült ki, hogy semmit sem adott neki az előadás. Az előadó sem volt tapasztalt és a közönségnek sem fekdűt a téma. Mindketten szenvedtek.

Aztán szerencsésen visszatértek a megszokott kerékvágásba és csütörtökönként továbbra is szeretettel és megértéssel jöttek össze, hogy napi gondjaikat és örömeiket megbeszéljék.

13. Keresés

Valami még hiányzott, pedig már mindene megvolt: feleség, gyerek, lakás, autó, nyaraló, hobbi. Ideje és pénze is volt. Mégis. Ott volt a vége és fenyegetése egyre közelebb jött.

Mindene csak volt. Nem feledkezett bele semmibe. Mintha arra a bizonyos nagy halra várt volna. Egyszer aztán mondott neki valaki, valamit, amin elgondolkozott. Azután olvasott róla. Majd egyre több és több információhoz jutott vele kapcsolatban. Bejárta érte az egész világot. Járt a Himalájában, a Kaukázus ormai között, bebarangolta a Sinai félszigetet, a Földközi tenger partjait, ült a Gangesz és a Genezáreti tó partján, megmászta az Alpokat és a Meru hegyet, végigballagott a Kínai Nagyfalon és a Yukatán félszigeten. Később már otthon folytatta a keresést. Megleste az állatokat az erdőben, a halakat a patakokban, a virágokat a réten és a madarakat a levegőben. Lement a bányákba, robotolt a gyárakban, szántott a földeken és kapálta a szőlőt. Végül az egész életét alá rendezte, rendelte a dolognak. Elvágott minden korábbi köteléket és kötelezettséget és elindult befelé.

Bent sötét volt. A falak nyirkosak és csuszamlósak voltak és eleinte sok patkánnyal találkozott. Nem vitt lámpát. Vékony, gyenge kis fonál volt nála, amit valahol a Közel-keleten nyomtak a kezébe, amikor egy este halászokkal ült együtt a tűz mellett. Körbe, mindenütt falaknak ütközött. Ahogy beljebb haladt, először hangokat hallott. Megpróbálta követni őket, de ismét falnak ütközött. Aztán képek jelentek meg. Valóságosak, mozgók, színesek voltak, de mikor elindult feléjük falba ütközött. Benn keresőkkel találkozott. Egyszer szembe jött valaki, aki már kifelé ment. Fénylett az arca és hosszán megvilágította a folyosót. Fényénél gyorsan haladt befelé. Később olyanokkal is találkozott, akik feladták és nyöszörögve kuporogtak a fal tövében. Olyan is volt, aki felakasztotta magát. Elakadt. Imádkozni kezdett. Nem tudta mióta imádkozott, amikor az alagútban halvány fény kezdett derengeni. Látni kezdett. Már nyugodtan folytathatta az útját. Az alagút végén a vakító fény elnyelte. Megszűnt létezni. Kifelé már a saját fénye segítette. Amikor bentről ismét kiért, kis asztalt állított fel a bejáratnál és az arra járókat befelé invitálva kínálgatta a vékony, gyenge fonalat. Simone-nak hívták mikor befelé indult. De hívhatták volna Pálnak, Katalinnak, Sándornak, vagy Istvánnak is.

14. A főnök

Úgy gondolta, a kinevezés elég. A kinevezéshez pedig csak papír kellett, diploma. Külön szobája lett, névtábla került az ajtajára és a titkárnőt is kapott. Asztalán számítógép búgott és három telefonja is volt. Kényelmes bőrfotel és a szekrény egyik részében kis bársekrény volt berendezve. Jobbra nyílt a tárgyaló hosszú asztallal és a sarokban, a pálma alatt kanapé két fotellel. A dohányzóasztalon szökőkút. Minden a helyén volt.

Összehívta a beosztottait és a jóindulatáról mindenkit, személyesen biztosított. Nagy vonalakban áttekintette a folyó munkákat, megerősítette a korábban kijelölt felelőseket és belevetette magát a munkaszervezés, lobbizás sűrű dzsungelébe. Minden simán ment.

A felelősöket egy ideig rendszeresen beszámoltatta, de mivel ez hosszú órákat vett igénybe egyre

kevésbé maradt rá ideje. A tárgyalások, meghívások, kamarai és bizottsági ülések, bankettek és kötelező színházi műsorok minden idejét felemésztették. Kisebb határidőcsúszások jelentkeztek a szállításokban, de ezeket rendezni tudta a kialakult jó kapcsolatok révén. A magyarázatokat elfogadta, és az intézkedéseket rábízta a felelősökre. Az ellenőrzéshez időre, figyelemre és türelemre lett volna szüksége, de ez nem jött össze. Az első nagyobb visszaélésekre a számviteli vezető hívta fel a figyelmét. Kimaradtak szállítások és a kötbér jelentős veszteséget okozott. Az anyagfelhasználás megnőtt és határidőcsúszás ellenére jelentős mennyiségű túlorát számoltak el. Vizsgálatot rendelt el, de annak értékelését még mindig a felelősökre bízta. A minisztérium, majd az adóhatóság vizsgálata is jelentős hiányosságokra derített fényt. Felmerült a felmentése, de a vezér még egy utolsó lehetőséget adott neki.

Kénytelen volt átszervezni az életét. Irodáját áttetette az üzem feletti raktárba, ahonnan végig tudta tekinteni a gyártási folyamatot. A felelősök egy részétől megvált és havi jelentést kért a készletváltozásról, a kintlevőségekről, naponta áttekintette a folyószámla állását és néhány hónapig maga igazolta a szállítói számlákat. Rendszeresen lejárt az üzembe, beszélgetett az emberekkel és tárgyalásokat kezdett a szakszervezeti vezetővel. Egy év után kezdtek mutatkozni a változás eredményei. Akkor leváltották és egy másik, lerobbant részleg élére nevezték ki.

15. Elengedni-megkapni

A jó ügynél mindig van jobb ügy és a jobb ügyért végzett tevékenység mindig kevésnek bizonyul. Így kerül ellentétbe a szerelmes a baráttal, a családdal, a közösséggel, és a nagyvilággal. Így marad mindig kevés ideje az embernek magára, a feleségére, a családjára, a közösségeire, a világ rászorulóira. A célokat valaki, valamikor hierarchikus rendbe állította és a nagyobb célok megeszik a kisebb célokat. Pedig az egész célrendszer egy nagy marhaság. Az életnek nincs értelme, így célja sincs. Az emberi életnek pedig csak egyetlen célja lehet, hogy emberi legyen. Ha emberi, akkor csak az van, aki, vagy ami éppen az ember előtt áll, hozzá szól, felé nyújtja a kezét. Akkor mindig csak egy ügy van és az a legjobb ügy. Azért legjobb, mert mellette elveszik az én összes többi ügye. Sajnos ehhez az ügymenethez kellő közömbösség szükségeltetik. Bizonyosfajta mozdíthatatlanság, tehetetlenség, szunnyadó éberség, mint macskának, ha arra biztatják, fogjon egeret. Mert hiány van az ilyen ügymenetben. Az a bizonyos valaki, ügye-fogytával továbbra is használni akarja az embert. Szükségem van rád – mondja –, beépít az eszközrendszerébe, számít rád, boldogtalan nélkülöd. Beszélhet az ember neki az egy-ügyüegről, de nagyon ébernek kell lennie. Főleg befelé, mert a valakinek komoly támogatói vannak az egy-ügyüben belül is. Hájjal kenegetik, hogy szüksége van rá valakinek, ha valaki boldogtalan nélküle. Hurrá: segíthet, adhat, szolgálhat, boldoggá tehet... és ettől valaki lehet, aki majd valamikor, valakitől elnyeri érte jutalmát. És tényleg boldog, de csak addig, amíg rá nem jön, hogy van még jobban rászoruló és amit adott, az nem tette maradéktalanul, azaz tartósan boldoggá a megajándékozottat. Izzad a tenyere. És akkor rájön, vagy nem jön rá, hogy befelé is egy-ügyünek kell lennie. Soha semmihez nem kell ragaszkodnia ezen az egy ügyén kívül. És csodák csodája abban a pillanatban a külső egy-ügy és a belső egy-ügy egymásra mosolyog és közös-üggé válik. Innen kezdve például órákon át, napokig szerethet bárkit, vagy bármit anélkül hogy elfáradna. Ha pedig mégis elfárad, kipiheni magát és bármikor visszatál ehhez a ritmushoz, ügy-menethez.

A feleség szerette az életet. Szép volt, fiatal és tele életkedvvel. Imádta a partikat, a színházi előadásokat és a vacsorákat. Szerette a jó társaságot, a bókokat és a flörtöt is. Szabad idejében szobrászkodott és kis-plasztikáival komoly sikereket ért el. Sok barátja és barátnője volt.

Nagyon szerette a férjét is, aki szintén nagyon szerette őt.

A férj azonban idősebb és zárkózott fajta volt. Ő a jó tévé filmeket, jó könyveket szerette. nem szerette a fogadásokat, a tömeget, a hangos jókedvet és a társaságot sem. Imádott otthon, a karosszékében ülve elmélkedni, filozofálni, meditálni. Csak a szűk családot viselte el, azt is csak az ünnepekkor. Egyetlen dolog tette boldoggá, ha a feleségével lehetett.

Különbözőségük gyakran fajult veszekedéssé, de – amíg fiatalok voltak – szerelmük mindig meghozta a békülést is. Ahogy múlt a szerelem úgy keményedett rájuk a szokás és keményedett az ellenállás is. Egy nagyobb veszekedés után az asszony sírva rohant be a szobájába. Egész éjjel nem tudott aludni. Elgondolkozott és sorrendbe állította azokat a dolgokat, amelyek fontosak voltak a számára. A férje pozíciója erősen meggyengült, de még mindig az első helyen állt. Akkor elhatározta, hogy felhagy addigi kedvteléseivel és a férje mellett marad. Nehéz elhatározás volt. Napokig nem szóltak egymáshoz. Hét végén meghívója volt egy kiállítás megnyitójára. Aznap reggel nem öltözött fel, hanem finom reggelit készített. Együtt reggeliztek a teraszon, mert az volt a kedvenc helyük. Reggeli után tovább beszélgettek a világ és a család dolgairól és észre sem vették, hogy halad az idő. Mikor a férj bement a pipájáért, akkor vette észre, hogy már fél tíz is elmúlt.

– Nem ma lesz Hubay kiállításának a megnyitója? – kérdezte az asszonyt.

– De igen – felelte –, de nem megyek el.

A férj egy pillanatra megállt az ajtóban. Megdöbönt. Húsz éve nem fordult elő, hogy az asszony ne ment volna el, ha meghívták valahová.

– Valami bajod van? – kérdezte gyengéden.

– Semmi, csak úgy gondoltam itthon maradok veled. Járkáltam már eleget és meg is untam az egészséget. A férfi ismerte az asszonyt és nem hitt a fülének. Idegesen gyújtott rá. Néhány percig csak pöfékelt. – Mi lehet vele? – kérdezte magában. – Nem, az sehogy sem jó, ha itthon marad. Halálra fogja csak unni magát és mi lesz akkor az ő nyugalmával?

– Ezt nem teheted meg velük! – mondta határozottan. – A barátaid és számítanak rád. Én nagyon fogok örülni neked, amikor haza jössz. Miattam ne aggódj, majd megvárlak, ahogy már húsz éve várlak. Menj, gyorsan öltözz. Addig hívok egy taxit!

És már állt is fel, hogy telefonáljon.

– Én tényleg nem akarok elmenni többet sehová, csak veled – mondta nyugodtan az asszony. – Elhatároztam és így lesz.

– Te megörültél? Menj csak szépen el, de ebédre gyere haza. Megvárlak! S már vette is fel a kagylót és tárcsázott. – Halló, taxi?...

Az asszony egy darabig még ült a teraszon, majd széttárta a karjait. Mit lehet itt tenni. Engedni kell az erőszaknak és elment öltözni. Még a kiállításon is azon törte a fejét, mi is történt. Tényleg elhatározta! Tényleg nem akart elmenni! S mikor végleg elengedte, akkor kapta meg. Érezte, hogy a férje soha többé nem fog veszekedni vele a programjai miatt, de azt is, hogy mindig szívesen fog hazamenni hozzá.

16. A polihisztor

Kétezer év tudásával rendelkezett. A kis szoba minden fala könyvespolc volt. Az ablakot és az ajtót is körberakatta polcokkal. A nyugati világ kultúrájának közepében ült. Kéznyújtásnyira Jézustól Jacob Böhme-n át Jaspers-ig, Voltaire-től Camus-ig, Szent Tamás-tól, Freud-on át Szondi-ig. A bejárat körüli fal csak művészettörténettel foglalkozott és az íróasztal feletti, kiugró rész a mennyezetig a kabala és az ezotéria birodalma volt. Minden ott volt körülötte, de benne is. Évtizedek munkája, élvezete és gyötrődése feküdt a polcokon. Mindent megszerzett, elolvasott, megrágott. Íróasztalán éppen Szabó Lőrinc művei és a vele kapcsolatban megjelent cikkek és tanulmányok. Egy előadásra készült: Egy európai költői lélek és a kelet nagy vallásai címmel.

Öt éve ment nyugdíjba. Az Állami Egyesült Takarmány és Tápszergyár mérnöke volt. A karbantartó részleget vezette. Még apja döntötte el annak idején, hogy ő lesz az utódja a gyárban. Később aztán kiderült, hogy nincsenek sem műszaki, sem vezetői ambíciói. Apjára való tekintettel hűségesen kitarzott a gyár mellett, nyugdíjazásáig, de a lelkét már évtizedek óta a kultúrának és a keresztény hagyománynak szentelte. Hatalmas műveltsége és rendszerező készsége lassan utat nyitott számára a kultúra magas tornyai felé. Sok ismerőse, barátja lett irodalmi, művészi körökben. Szívesen látták kiállításokon és vitafórumokon, meghallgatták a hozzá szólását. Előadásaira is elmentek, de mindig

kifogásolták az egyéni vélemény hiányát, amivel és amin vitatkozni lehet. Nem mondta el. Nem tartotta méltónak. Kétezer év bölcsessége és kultúrája nyomasztotta. Még mindig munkált benne valahol a műszaki kisebbségi érzése a művészet hivatalos képviselői előtt. Alázatos szívű volt. Ugyanakkor undorodott környezete egyszerű mindennapiságától. Utálta, hogy közértekben kellett reklamálnia, háziasszonyával alkudoznia, villamoson elviselnie a tülekedést és szenvedni napi anyagi gondoktól. Lelke

ketté vált. A bölcsesség, amit számolatlanul szórt szét környezetében nem kapott utánpótlást, mert az emberektől várta a viszonzást. Nem kapta meg azt sem, amit másnak a siker adott küzdelme ellenszolgáltatásaképpen. Légüres térbe került és fulladozott.

17. Az ügynök

Tizenhatodik órája repült. Most, hogy közeledtek a parthoz kinézett az ablakon. Jól ismerte a tájat, de mindig megfogta az öblökkel, félszigetekkel, szigetekkel tarkított part látványa a magasból. Szerette a magas pontokat, ahonnan messzire lehetett látni.

Ötvennyolc elmúlt. Tizennyolc gyógyszer kifejlesztésében és értékesítésében vett részt. Elfáradt. Átadta volna rengeteg tapasztalatát egy fiatalnak, ha valamilyen tanácsadói állásba helyezték volna. Nem helyezték. A kommunizmus bukásával összeomlott a szovjet piac és nyitni kellett nyugatra, délre és távol-keletre. Tárgyalási intelligenciája, türelme és szívóssága nélkülözhetetlennek bizonyult. Az utazások folytatódtak. Hétfőn repülés Johannesburgba, szerda délután Tokyo, majd pénteken Delhin át Singapur. A repülésnél csak a szállodákat utálta jobban. Valamikor nagy hegymászó volt, most naphosszat tárgyalásokon, repülőgépeken ücsörgött. Ha nem lettek volna a könyvei, belebolondul. Irigy csodálattal figyelte néha az óriás Jumbók közönségét. Hat-nyolc órán át, mereven a tévére szegezett tekintettel nézték az amerikai filmipar csodáit. Boldog tudatlanság, boldog gondolat nélküliség. Egyetlen gondolat se zavarja őket hosszú órákon át. Egy japán partnere magyarázta el neki, hogy a tévé a modern kor egyik legkiválóbb meditációs eszköze. A meditáció célja ugyanis az éntől, az ego-tól való megszabadulás. A harmadik film után az ember agya elzsibbad és már nem képes befogadni a látnivalót. Látja, de valahol egy lyukon ki is folyik a sok kép. Ez az állandó külső inger azonban elegendő, hogy a gondolatokat távol tartsa. Olyan hatású, mint egy mantra, vagy ima mormogása. A félig alvó, félig éber állapotban aztán feltárul az ember belső – isteni – énje, ami segíti az intuíciónak a készséget, megnyugtatja az idegeket és ezen keresztül az egész szervezetre jótékonyan hat – mondta. Kipróbálta, de nem érzett semmilyen jótékony hatást. Vagy elaludt, ami a jobbik eset volt, vagy iszonyúan szenvedett a filmek blőd értelmetlenségétől. Hiába, európai agya volt. Maradtak a könyvek és az internet, ami viszont csak időtöltésül szolgált. Múlatták az időt. Ahogy a szállodai szobákban sem történt már semmi érdekes. Tárgyalás után vacsora, majd a Hilton, a Hayett egyen bútorai, egyen szobája. Reggel újabb tárgyalás, vagy repülés.

Évente harminc nap szabadsága volt. Akkor sehová sem utazott. Kiment a tóparti nyaralójába, etette a kacsákat, nagyokat sétált, irigykedve figyelte a kócsagokat és kárókatonákat, ahogy vadásztak, etették a fiókáikat, vagy csak ültek a kiszáradt nyárfák ágain és beszélgettek. A nyugdíjazását várta egyre jobban. Majd akkor – gondolta. Akkor majd vesznek egy csónakot és életük hátralévő részében itt fognak élni a vízen és a vízparton az asszonnyal. Bográcsban fogunk főzni és nyaranta az unokákat fogjuk taníttatni a természet-közeli életre. Egy nagy kilátót is épít nekik, ahonnan messzire látni. És elviszi őket az Alpokba is. Megmásszák együtt a Grossglocknert és a Matterhornt.

Az óriás gép zökkenő nélkül landolt a tükörsima pályán. Az utasok szedelőzködni kezdtek. Beállt a sorba. Kinn leemelte a bőröndjét a görgősorról és kifelé indult. Az üvegajtó mögül széles mosolyú, alacsony kínai üdvözölte.

Hello Mr. Chang! – mondta és visszamosolygott kínai partnerére.

18. A hegy

A paradicsomban érezte magát. A hátán feküdt a vízben. Alig kellett mozdítania a kezét, hogy fennmaradjon. Feje felett egy ölyv körözött. A fenyők egészen a tó partjáig lehúzódtak. A kis erdei tisztásra besütött a reggeli nap. Láta a biciklijét a fához támasztva. Most mozdított egyet a kezén és a kép megváltozott. A sziklafal vörösbarna erezete függőlegesen szakadt bele a tóba. A fenyők csak fenn, messze a tó felett kezdődtek és hosszan, egyre távolodva belevesztek az egymásra tornyosuló sötétzöld hegygerincekbe. A sziklafal tetején kacsalábon forgó vár állt. Neuschwanstein, Bajorország ékessége. A tornyok karcsúsága vetekedett a fenyők sudárságával. A várkastély vakító fehérét kiemelte a háttér sötétzöldje. Közvetlenül a tornyok felett az Alpok csúcsai. Ilyennek képzelte a mennyországot. Valami azonban hiányzott.

Feleséges, autós nyaralás volt. Több, mint egy hete járták a hegyeket, de még egy csúcsra sem mászhatott fel, hogy szétnézzen. Persze letről is csodálatos volt minden. Hágókon, szurdokokban, alpesi legelőkön jártak, szerpentineket küzdöttek le, gyönyörű kis hegyi falvakban szálltak meg. Csúcsélmény azonban nem volt. Legalább ezt itt, a vár felett – gondolta, – nem lehet sokkal több kétezer méternél. Pár óra alatt megjárná. Majd valahogy beadja az asszonynak. Még úszott egy kört, majd hazatekert. Egész nap jól viselkedett, bevitte a hölgyeket a városba, végigstatisztálta a vásárlásokat, cipelte a szatyrokat és óráig nézegette velük a kirakatokat. Meghívta őket kávéra és még sacher tortát is rendelt hozzá. Este egy háurigerbe mentek és az izogató, éneklés közben említette meg a dolgot. Meglepően kevés ellenállást tapasztalt. A szolgáló-nap megtette a hatását.

A hajnali szürkületben osont ki a házból és irány a hegyek. Szinte repült. A friss hegyi levegő, a szabadság és a csúcs látványa repítette felfelé. Egy óra múlva már lefelé nézett a kastélyra. A széles kocsitú lassan erdei ösvénnyé szűkült. Az ösvény mellett, a fenyők alatt páfrányerdő. Az ölyv most is ott körözött a tó felett, de most már egy magasságban voltak. A sziklaperemnél fordult az ösvény. Kimászott a szélére. Ott volt alatta a kis tengerszem, a vár és kicsit messzebb a falu házai. Az országúton egy traktor dőcögött. Hangja alapján találta meg, mert már alig látszott. Az egész csak egy percig tartott, mert a csúcs vonzotta magához. Menni kellett. Körben a hegyek már aranyban úsztak és leghátul, Tirol felett odafélerlettek az Ötz-Tal háromezres havasai. Egy óra és fenn vagyok – gondolta és nem kímélte magát. A fenyők egyre kisebbek lettek, az ösvény egyre meredekebb és sziklásabb. Már látta a csúcskeresztet, amikor meg kellett állnia. Egyetlen lépéssel sem tudott tovább menni. Lehetetlen. Erőltetni próbálta, de csak lerogyni tudott egy sziklára. A hátán patakokban folyt a hideg veríték. Nem értette. Fiatal volt, edzett és a vágy sem hiányzott. Talán a nagy akarás? Inkább a kapkodás. Tizenegyre ígérte, hogy hazaér. Még csak fél nyolc! Hová ez a nagy sietség. Talán éppen a vágy? A megszerezni, legyőzni, felfalni? Egy óra ideje volt töprengeni. Akkor lassan visszatért az ereje. Felállt és mint egy tapasztalt, bölcs hegyi medve felcammogott a csúcsra. A kereszt alatt, a szélvédett déli oldalon lefeküdt a fűbe. Amerre a szem ellátott csak hegyek és hegyek mindenütt. Lenn a völgyekben még ott ült a hajnali pára. Valahol harangoztak.

19. Indiai kapcsolat

Párizsba küldték. Egy számítástechnikai kiállításra. Jutalomnak szánták, mert franciául ugyan nem tudott, de évek óta irányította a cég gépesítését. Az is volt. Jutalom. Még sohasem járt Párizsban. Harminc éve olvasott már róla regényekben, prospektusokban, művészeti albumokban, történelem könyvekben, útleírásokban. Vágyott rá, hogy lássa. Csoportos szervezésű út volt, idegenvezetővel, repülővel. A cégtől ketten mentek, egy főmérnök és ő. A főmérnök már többször járt Párizsban. Párttag volt.

Az indulás előtti héten kereste meg telefonon a régi ismerőse.

– Hallottam Párizsba més. Egy apró szívességet szeretnék kérni tőled. Délután felugrok hozzád Pestre – mondta és határozott hangjának akkor sem tudott nemet mondani. Délután aztán kiderült az apró szívesség. Kilencezer régi frankot kellett volna kivinni az országból és feladni Indiába. Már a

hállatára görcsbe rándult a gyomra, de barátja stílusa mindig lenyűgözte. Olyan természetesen tudott betiltott, indexes, törvénytelen, szabálytalan dolgokról beszélni és főleg azokat megtenni, hogy már korábban is tátva maradt a szája. – Az ügy számít, nem a törvények – monda elsöprő lendülettel. – A hatvanas tábla is azért van kinn az út szélén, hogy ne menj hetvennél többel. Vezetni kell megtanulni, aztán már megy magától. Az ügy pedig jó. Sok száz indiai gyerek sorsa van a kezében. Néhány család egy év alatt összedobott nekik egy kis pénzt, hogy egy jezsuita szervezésében működő iskolahálózatot támogasson. Nincstelen, vidéki gyerekeket oktatnak, bennlakással, támogatói pénzekből. Ha nem lenne ez a lehetőségük, elkallódnának a többi millióhoz hasonlóan – mondta mosolyogva és már nyomta is a kezébe a borítékot. – Ne haragudj, mennem kell, még sok az elintézni valóm és egyébként sem szeretek itt, Pesten lenni. Valahogy rossz a levegő.

Lúdtalpas volt, így a betétei alá építette be a pénzt. A repülőtéren nem tűnt fel senkinek a kissé bizonytalan járása. Az idegenvezetővel összebarátkozott és amikor megérkeztek megkérte, segítsen neki feladni egy összeget. Hamar el akarta intézni az ügyet, mert nem akarta, hogy egész úton nyomassza. A postán nem vették fel a pénzt, mert idegen állampolgár nem adhat fel külföldre frankot. Most mit csináljon? Be kellett avatnia az idegenvezetőt a dologba. Mesélni kezdett neki India szegényeiről és az adást-szolgálatot zászlójukra tűző, börtönviselt barátairól. Az idegenvezető éppen úgy ámuldozott, mint ő korábban. – Van ilyen? A nyolcvanas évek közepén? Hihetetlen! Nekem is vannak indiai ismerőseim, bár azok jómódúak. Itt élnek Párizsban. Ma délután megyek hozzájuk látogatásba – mondta, és ahogy kimondta már össze is nevettek a dolgok “véletlen” egymásra találása láttán. Nehezen adta át a borítékot, mert szinte semmit sem tudott róla, de nem volt más választása. Vissza nem vihette. Másnap reggel odaállt mellé, amikor a napi programot ismertette. – Minden rendben – súgta oda neki az idegenvezető. – El fogják juttatni a pénzt hozzájuk! – Köszönöm – válaszolta és megszorította a karját, – a többiek nevében is, bár a többiekről sem tudott szinte semmit. Örültek? Szentek? Pénzt küldeni Indiába, szegény gyerekeknek? Elhatározta, hogy ha egyszer hazaér, megkeresi őket. Még mindig tartott a lebukástól. Hátha a kollegája kifigyelt valamit. Egy szobában laktak és eszébe jutott, hogy többször egyedül hagyta a holmijával, amikor lement az üzletbe egy üveg vörösborért, vagy az esti fürdésnél.

Nem történt semmi. Lassan megnyugodott. Az út jól sikerült és sokat beszélgettek a főmérnökkel. Megszállott dolgozó fajta volt. Az életét jelentette a cég és a munka. Egyik délután kinn ültek a Tuileires kertjében egy padon, amikor a kisördög kibújt belőle. Elmesélte az egész kalandját a valutával. Már mindegy volt. A pénzt biztonságban tudta és mesélni akart neki olyan emberekről, akik nem a bérmunkára, hanem az emberségre tették rá az életüket. Kollegája csak hallgatta. Ő sem hitt a fülének. Mesének tartotta.

Később, ha találkoztak a cégnél, egymásra mosolyogtak és ha lehetett, váltottak néhány szót Párizsról és az indiai szegényekről. Később már a magyarokról.

Az együtt muzsikálás öröme

1. A lapát

A nyolc emeletes toronyházban szombatoként volt melegvíz. Péntek délután négykor találkoztak az udvaron. Segíteni mentek. A házmester – már hetvenöt volt – kora délután lement a kazánházba, kihalakozta és feltöltötte a melegvíz kazánt. Mikor az udvarról kinyitották a kis pinceablakot, az öreg bekapcsolta a liftet és a tartály méltóságos lassúsággal felkúszott az ablak pereméig. A két srác a gumilapot rádobta az ablakkeretre. Pont a peremig, nehogy a szénnel együtt azt is belapátolják. A talicskát, egyikük az udvar közepén álló szenes dombhoz tolt, majd lapátolni kezdtek. Egyenletes tempóban, felváltva dobták a talicskára a szenet. Az egyikük nagyobb termetű volt, övé volt a szív-lapát, a másiké, a kisebb, a kubikos. Mikor az első szemek átgurultak a taliga peremén abbahagyták. Aki a taligát hozta, az most megemelte, majd egy könnyed rántás után megtolta és beborította a

pinceablakon. A szén zúgva dübörgött le az üres tartályba. A másik addig a dombot rendezte, majd váltottak. A negyedik talicska után mindketten visszamentek az ablakhoz. A taligát a keramitjárda mellé állították, hogy ne legyen útban. Felváltva dobták a szenet a tartályba. A szén először a vaslemeznek csapódott. Az öreg, lenn a ritmusra figyelt. Az utolsó lapátokat már tolták, nem dobták. Ekkor az öreg megkoppantotta lenn a liftkamra ajtaját és a tartály méltóságteljesen leereszkedett a lyukba. Visszamentek a dombhoz és a művelet kezdődött előről. Lapátolás, tolás, lapátolás, tolás, lehányás, koppanás. A melegvízhez három tartály szén kellett, de a biztonság kedvéért az öreg a harmadik tartály után kettőt koppantott. Így szokta. Ebből tudták, hogy a lapátolásnak vége. A két söprút még az elején az ablak mellé készítették. Most a két szélén kezdve, egyenes derékkal a pinceablak felé söpörték a szénport a teli tartályba. A gumilapot betolták az ablakon belülré és becsapták a pince ablakát. Az öreg leeresztette a tartályt. A taligát a lapátokkal és a söprúkkal hátratólták az udvar végébe. Az udvari csapnál kezdet mostak. Az első emelet fordulójában megálltak egy pillanatra.

– Kész a matekod? – kérdezte a kisebbik.

– Ühüm – bökte oda a nagyobb –, már csak a Walesi bárdok van hátra.

– Na, szia.

– Szia.

2. Osztálytalálkozó

Később már maga sem tudta miért jutott eszébe a találkozó megszervezése. Csak elkezdett érdeklődni az osztályfőnök után és később már nem tudott, meg nem is akart kiszállni belőle. Harminc éve fejezték be az elemi. A tanárok egy része már nem élt, vagy senki sem tudta hová kerültek. Az osztályfőnöknek volt még egy névsora valahonnan, aztán már egymásról adtak információt a felfedezettek. Ketten már örökre eltávoztak és hárman külföldön éltek. A többiek egy étterem külön termében jöttek össze. Nehezen indult meg a kerék. Sokan nem ismerték meg egymást, másokban rossz emlékek jöttek elő. Zavaros, feszültségekkel teli időszakban járták végig az elemi. A háború nemrég fejeződött be, majd jöttek a kommunista piszkálódások, házkutatások, feljelentések. Tanárokat cseréltek le egyik napról a másikra. Később jött a forradalom és a zavarok csak növekedtek. A növekvő kamaszos feszültségek ugyancsak kikövetelték a maguk forradalmait. Hatalmas verekedések, lázadások, intők és rovak, majd verések és pofonok időszakai tarkították a múltat. Kialakultak a szegények és a gazdagok, az erősek és a gyengék, az okosak és a buták, a becsületesek és az alattomosak táborai. A kis zsidót állandóan piszkálták, a “kommunistát” rendszeresen elverték, a cigányt csak azért nem bántották, mert erős, nagydarab gyerek volt. Valahogy azért elvégezték az iskolát, de nem sokan emlékeztek rá szívesen. Hosszú volt a nyolc év együttlé. A barátságok hamar szétszakadtak, az utak szerteágaztak. Néhány évig a stréberek még eljártak egy-egy tanárhoz névnapot köszönteni, aztán az is elmaradt. Jött a másik iskola, vagy a munka. És most újra együtt. Gyanakodva, bizalmatlanul, vagy éppen túl kedélyesen nézegették egymást, veregették egymás vállát és csodálkoztak a külső változásokon. Régi képek, osztálynaplók, egyensapok kerültek elő. Fénymásolatokat osztogattak és a távol maradottak után érdeklődtek. Három tanár is eljött. Az osztályfőnök segítségével próbálta mederbe terelni a beszélgetést. Névsor szerint, egymás után meséltek magukról, életükről, munkájukról, családjukról. Sok egyszerű, mindennapos élet bontakozott ki a szavakból. Vállalkozó kályhás-mester, programozó matematikus, tanácsi dolgozó, maszek zöldséges, gyári művezető, revizor, bérelszámolási csoportvezető, bolti eladó, fagyalt árus, alkalmi munkás, középiskolai tanár, szerszámlakatos. Nős, többször nősült, elvált, agglegény, apa, nagyapa. A kerék elindult és a vacsora alatt már segíteni sem kellett. Kialakultak a beszélgető párok, kis csoportok, odaültek egymáshoz néhány szóra, vagy kimentek az előtérbe cigizni. Majd jöttek a régi történetek, az iskola méretű nagy balhék, a kis heccok, az április elsejei tréfák. Az öreg orosz tanárnő elhülve hallgatta a sok régi történetet, mert már semmire sem emlékezett. Arra sem, mennyit verte őket egy hosszú fejes vonalzóval és arra sem, hogyan álltak rajta bosszút, amikor egy tojásbrikett

véletlenül a fején kötött ki. De a bizonyítékok előkerültek. Valamelyikük elhozta a nyolcadikos intő füzetét és felolvasta.

Az első vidéki lassan szedelőzködni kezdett. Az agglegények összeverődtek és már tervezték melyik kocsmába mennek tovább. Végül a nyolcvanhárom éves igazgató megkocogtatta a poharát a fagyaltos kanállal. Annak idején, a fejformája miatt egymás közt csak Tojáznak nevezték. Csak pár mondatot mondott, így csendben meghallgatták.

– Jó volt veletek. Köszönöm a meghívást. Nagyon jó volt hallani, hogy ki így, ki úgy, de mindannyian megálltátok a helyeteket az életben. Annak idején sok rosszat mondtak az iskola színvonaláról, de talán nem kell egy iskolától többet elvárni, mint hogy felkészítsen az életre. A mi iskolánkban mindenből kaptatok egy kis ízelítőt, ami később rátok várt. Igazságtalanságot, verést, erőszakot és kemény zablást is. Mégis, mindannyian vittétek valamire az olvasás, az írás, a számtan segítségével. A többi ügyis csak arra volt jó, hogy az agyatokat gyúrja, eddze, hogy az életben feltaláljátok magatokat, veszélyhelyzetben ne esetek kétségbe és bízzatok magatokban. Örülök, hogy ennyit sikerült elérni. Még egyszer köszönöm.

Néhány másodpercre csendben maradtak. Meglett emberek voltak mindannyian. Már jócskán a második felét taposták az életnek. Ilyen összefüggésben még nem gondoltak az iskolára, az életre és egymásra sem. Valami keserűvel kevert melegség lopakodott a szívükbe.

Néhányan még felírogatták egymás címét, telefonját. Búcsúkézfogások, egy-két kedves mondat. Az igazgatót hazakísérte. Vége lett a találkozóknak. A nagyváros ismét elnyelte őket.

3. Vadászházban

Van, amikor minden összejön. Rendszerint nem akkor, amikor “a dolog” percre meg van tervezve. Sokszor éppen a tervezetlen, az “ahogy lesz, úgy lesz jó” működik a legsimábban. Emberek között is ezt tapasztaltam, de a természetben még inkább. Sok mindenre fel lehet készülni, de nem érdemes, mert a természetnek saját törvényei vannak. Az összhang a nyitottságban, az éber figyelemben, a gondolat nélküliségben jön létre. Mintha “a dolgok” csak akkor kapcsolódhatnának össze, ha az én, az öntudat nincs jelen.

Csak fotózni akartak. Nem volt kiszemelt trófea, mint például a holdra ugató róka, nem volt esemény, mint például a tavaszi hérics nyílása. Csak helyszín volt és időpont. Bodajk, május 16. Szabadságot vettek ki, mert hétköznap senki sem volt a vadászházban és a területen sem. Reggel beugrottak a fáluba a gondnokhoz, a kulcsért, lepakoltak és már vágtak is neki a hegyoldalnak. Meleg volt, a ligetes erdő tele virággal. Az oldalakban galagonya és orgona virágozott. Kakukk, vörösbegy, cinke, csuszka, énekes rigó és a sok kis poszáta teli torokból dicsérték az életet.

– Innen kezdve csendben menjünk – mondta az alacsonyabb, aki ismerte a terepet –, itt már találkoztam szika-szarvasokkal.

A szál-cseresben sok volt a bokor, mert a fák már felnyúltak és beengedték a fényt. A nyiladék előtt megálltak.

– Itt, jobbra van a sónyaló. Várj, kinézek – mondta az alacsonyabb. Óvatosan kidugta a fejét. A szarvasok ott álltak a sónyalónál. A párás levegőben a reggeli nap fénynyalábjai ferdén szűrődtek be az erdőbe és megvilágították a csapatot. Nyugodtan fényképezhettek.

A négyéves irtás szélén már nagyra nőttek a cserjék és az erdőszéli kocsuúttat benőtte a friss fű. Kankalinok, buzogányvirágok díszítették az út szélét.

– Várj! – suttogta halkán a hosszabbik és megtorpant. – Ott, nézd! – mutatott a bokrok közé és már emelte is lassan a fényképezőgépét. A bokor alatt, néhány méterre tőlük vemhes ózsuta feküdt. Szemei nyugodtak voltak, de fülei éberén álltak. Nem mozdultak. Az óz nyalogatni kezdte a hátát. Nyugodtan tűrte a fényképezést. A meleg és a nagy hasa lustává tette.

– Menjünk le ezen a szurdokon – javasolta az alacsonyabb –, hátha megbújt valami. A görgeteges, köves völgyben csak nagy zajjal tudtak lefelé ereszkedni. – Nézd! Ott fekszik egy muflon kos a szikla mellett. Az állatot pár napja lőhették meg. Erős szaga volt, de teljesen ép. – Mit szólnál, ha magammal

vinném a trófeáját? – kérdezte a hosszabbik és vette is elő a törét. Az alacsonyabb előre ment. Nem szerette nézni a trancsírozást. A patak partján hatalmas öreg bükk állt. Oldalában számtalan rigófészek, odú. Az egyik odú mellett, az ágon macskabagoly ült. – Ez csak rám várhatott, mert ilyenkor régen aludnia kellene – gondolta és beállította az élességet. A madár nyugodtan megvárta, amíg a felvétel elkészült, majd könnyed libbenéssel eltűnt a lombok között.

Szürkület előtt még meglestek egy vadászó rókát és megvárták, amíg a vaddisznók is eljönnek az irtásból.

– Mi nem volt még? – kérdezte az alacsonyabb és összerosolyogtak. – Majd meglátod – mondta a hosszabbik és megnyalta a száját.

A vadászházban nekiállt és egy óra alatt olyan pörccs, zöldborsós omlettet ütött össze, hogy alig győzték inni rá a móri fehéret.

4. Puliszka

– Ott, az alsó háznál nyugodtan felverhetik a sátrukat – mutatott lefelé a lejtőn az asszony és jól megnézte őket –, pár napig nem jönnek ki a szomszédék. – Hát azt nem gondoltam volna, hogy ezek a pestiek még ilyen idős korban is sátorral csavarognak a világban – mondta a teraszról visszafordulva a férjének. – Amúgy szimpatikus embereknek látszanak. Kár, hogy nincs velük gyerek. Már nekünk sincs – de ezt már magában gondolta, mert nem akart a férjének panaszkodni. Egyik lányuk Kolozsvárra ment férjhez, a másikat pedig egy görög vette el. Pedig micsoda esküvőt rendeztek nekik. Fél Csik összeszaladt a nagy eseményre. És most hol vannak? Eh, legyintett a kezével egyet, mintha legyet kergetne és bement a konyhába, hogy folytassa az előkészületeket a vacsorához.

A pestiek lepakoltak, felverték a sátrakat a fenyősovány mellett, kirakták a kis kempingasztalt a székekkel, megterítették és nekiálltak főzni a turistafőzőn. Konzervet ettek már harmadik napja, mert az otthoni pörkölt már elfogyott. Jobbhoz voltak szokva, de a kirándulás az egészen más. Ilyenkor másodlagos mit és mikor eszik az ember. Már egy hete csavarogtak Erdélyországban. Nem győzték befogadni a sok látnivalót. Szinte csak a szemükön keresztül táplálkoztak. Reggel ettek egy keveset és este, ha már megtalálták a szálláshelyüket. A sátor kényelmetlen volt. Évtizedek óta nem aludtak már csak a saját ágyukban. A sok élménytől és mászkálástól mégis úgy aludtak, mint a mormoták.

Tüzet raktak és a jó kis hazai vörösbor mellett halkán dúdolgatták a magyar nótákat. Lenn a völgyben, már elcsendesedett a forgalom. A fürdő látogatói is hazamentek. A nyaralók lakói behúzódtak a házakba és néhány kéményből füst kezdett az ég felé kanyarogni. A hegyek között estére mindig lehül. Fenn, a hegy tetején, a Bálványos vár romjai fölött még csókák kergetőztek, de az alkony árnyai már belopódtak az erdőbe és valahonnan messziről az esztenák felől egy kutya hosszan elnyújtott vonítása hallatszott.

– Aztán ki ne dugják a lábukat a sátorból – mondta az asszony, mikor a tűz fénykörébe ért, – mert itt éjjel medvék mászkálnak és rá találnak lépni. Hímzéssel letakart kis tálat hozott a kezében, benne frissen sült csörögefánk. Került még két szék is valahonnan, mire kilépett a sötétből az ember is. Csörrentek a poharak és a dúdolásba egyre több székely népdal keveredett. A hírek is megindultak, ahogy lenni szokott, ha két-három székely-magyar összehajol.

– Nagyanyám csinált, még valamikor gyerekkoromban puliszkát. Még most is érzem az ízét, pedig nem ettem azóta sem – mondta az egyik pesti asszony és a székely csak mosolygott. – Nálunk minden héten van. Nem is tudom elképzelni nélküle az életünket.

Másnap felmásztak a várba és délután a Bűdös hegybe. Csontjaikat, izületeiket áttüzesítette a kengáz. A medvék nem jöttek aznap sem és másnap sem. Éjjel ugyan nagy kolompolás, kutyaugatás volt fenn az esztenánál, de a medve nem arra jött.

– Hajnalban indulunk tovább – mondták az erdélyieknek este a tűznél –, szép volt itt maguknál, köszönjük a finomságokat. Már mindent becsomagoltak, mikor az asszony beállított.

– Várjanak még! Most lett kész a finom puliszka. Jöjjenek, reggelizzenek velünk!

A teraszon szép hímzettel volt megterítve, korondi vázában erdei virág és az asztal közepén ott gőzölgött a nagy tál illatos puliszka.

5. *Budavári Tedeum*

Egy hang se jött ki a torkán. Nem értette a dolgot. Hetekig készült a meghallgatásra és most itt van. A gombóc masszívan ült a torkában. Nem engedett. A kórus, a próba után már szedelődzködött. Öltöztek, beszélgettek és néhányan körülállták a zongorát, ahol a karnagy újra és újra elkezdte az "ellopták szívemet..." kezdetű népdalt, mindhiába. Igen, megint a lámpaláz. Ha csak kettesben lett volna a karnaggal, talán. De ötven beszélgető, nevetgélő, kíváncsiskodó lány, fiú, nő és férfi? Egy kicsit sok volt neki. Lassan elszállingóztak a tagok és csak néhányan maradtak. Akkor egy kicsit enyhült a szorítás és megindultak a hangok. Nem úgy és nem olyanok, ahogy szeretne volna, de jöttek. Annyi legalább kiderült, hogy van hangja és hogy basszus. Szerencséje volt, mert basszusból mindig hiány volt. Felvették.

Hétfőnként négy órás próba. Nem volt abszolút hallása, de jól tudta követni a belépéseket és a kottát is ismerte. A szólamvezető mellé tették, hogy segítse és figyelje is. Összebarátkoztak. Sokszor bökte oldalba a rossz belépéseknél és sok trükköt elmesélt a levegővétellel kapcsolatban. Jött az első fellépés. Heti három próba, este héttől tízig. Kemény munka volt az egyetem mellett, de jó kikapcsolódás is az egész napos magolás után. Majd főpróba az Erkelben. Izgalmában leejtette a kottáját. Újra kezdték az egészet. Másnap este fellépés. Teltház. Ösbemutató. Kodály: Budavári Tedeum. Az öreg Kodály ott ült feleségével a díszpáholyban. Bomba siker. A taps hangja nem akart kimenni a füléből. Éjjel azzal aludt el és arra ébredt reggel.

Május elsején, a felvonulási téren, egy szál ingben, vörös nyakkendőben fűjták az indulókat számolatlanul. Enyhén szállingózott a hó.

Később ő helyettesítette a szólamvezetőt. A próbákon néha oldalba lökte a szomszédját, ha az rosszkor lépett be.

6. *Capri*

Ajándék volt és jutalom. Négy kategóriában győztek az arezoi kórusversenyen. A karnagy nem volt kisztílú ember. A pénzjutalmat ugyan be kellett volna fizetnie a minisztérium kasszájába, de ő másképp döntött. Irány Róma, majd Nápoly. Onnan Pompei és Capri. Több sikeres nemzetközi fellépés és verseny után fogadták el végre jelentkezésüket az olaszok. Sok éves munka eredménye és jutalma volt a verseny, a győzelem és az utazás.

Sorrentóban kötött ki a hajó először. A fejük fölé magasodó sziklafalon, mint hangyák jöttek, mentek fel és le az emberek, szamarak, motorosok a keskeny szerpentin utakon, lépcsőkön. Csak néhány utas szállt ki és már mentek is tovább. A tenger mély, tintakék volt és a háttérben ott magasodott a Vezúv fenséges kúpja. Capri, az álmok szigete. A nyüzsgő kikötői forgalom, az átható halszag és a rengeteg turista-bóvli árus még semmit sem árult el a szigetről. Lassan kapaszkodtak felfelé az utcákon Anacapriba, majd egyre feljebb és feljebb a sziklafal oldalában, pineák és ciprusok között, lelógó virágcsokrok alatt, sziklába vájt alagutakon át, kiugró párkányokon megpihenve csak fel, fel a sziklafal tetejére.

A San Michele villát az északi csúcs alatti védett párkányra építette Axel Munthe doktor. Mindig voltak szerencsés és tehetséges emberek, akiknek megadott, hogy a természet csodájának közepében rendezzék be, éljék le életüket. Kós Károly volt ilyen és C. G. Jung is. Külön tehetség, ha valaki olyat tudott létrehozni, ami beleillik, összeolvad az egésszel. A kert, a teraszok, a párkányok és erkélyek, de a szobák és ablakok elrendezése is tehetségről tanúskodtak. Tátott szájjal járták a házat, de az ablakok vonzották őket a legjobban. Mintha egy sas hátán ültek volna. Körben, ameddig szem ellát, a tenger.

Lent, a lábuknál a falu színes háztetői és a kikötő játékhajói. Jobbra, szemben a sziget másik sziklacsúcsa, a nyeregben Anacapri.

Kitódultak a teraszra. A karnagy a terasz korlátjához húzódott és felemelte a kezét. Egy pillanat alatt működésbe léptek a reflexek, elrendeződtek a sorok. Mintha a tiszta tengeri levegő söpörte volna ki a sok intrikát, féltékenykedést, leszólást, ítélkezést, helyezkedést. Halkan bedúdolta a szoprán és a tenor kezdő hangmagasságát, melyet a kórus tagjai átvettek és visszazümmögtek. És felhangzott az “éljen minden bájos, szép nő...” nevető, táncoló életörömmel teli dallama. A szólamok egymással versenyezve, egymásba kapaszkodva, pörögve szárnyaltak a magasba.

Lenn a Kék barlangban egy turista felkapta a fejét. – Mi volt ez? – kérdezte a barátját. – Hallottad ezt a gyönyörű dallamot? – Igen – válaszolt a másik –, azt mondják, hogy a tenger csobogása és a szél játéka idelelné néha csodás dallamokat produkál.

7. Vargánya

Sokáig csak messze nézett. Állát magasan hordta és ha lehetett, elnézett az emberek feje felett is. A kilátókat és a tornyokat szerette. Így aztán sokszor lépett olyasmibe, amibe nem kellett volna. A tapasztalat és a szükség kezdte taníthatni a közeli dolgok megfigyelésére. A tapasztalat azt mondta: már megint mehetsz lábat mosni, mert bűdös, amibe léptél. A szükség nem hideg, vagy éhség formájában jelentkezett. Beljebből jött. Valami azt súgta, lassíts, fékezz, nézz a lábad elé. Ott is megtalálod, amit keresel, nemcsak a hegyekben és a csillagokban.

Először a favágás, majd a gombák. Favágás közben még el lehetett kalandozni gondolatban akár a Himalájába is, de gombászni csak nagyon éberrel lehetett. Futtában látott már gombákat. Tintagombát, özlábgombát, csiperkét és egyszer egy gyönyörű légyölő galócát is, de elszaladt mellettük, elnézett felettük. Az erdő, a vadak, a táj és az ég vonzották. A szomszédokkal is elkerülték egymást, mert mikor az nekiindult gombászni ő már hazaért a hajnali vadászból. Egyszer aztán összejött a dolog. Egy ideig beszélgetve ballagtak egymás mellett, majd a szomszéd megállt.

– Láttál már vargányát? – kérdezte miközben botjával a tavalyi avart kapirgálta.

– Hogyne láttam volna. A múltkor is vett az asszony a piacon.

– Ennél a fánál szoktam elfordulni, itt lefelé az oldalba – mondta, mintha meg se hallotta volna a választ. – Sokat kell talpalnod, ha magad akarsz vargányát szedni.

Lassan lépkedett lefelé az oldalban. Minden lépésnél megállt és körbenézett a lába körül. A fák tövében megpíszkálta az avart, széthúzta a fücsomókat.

– Ne lépj rá – mondta és megállt. – Egy szép kis galambica – bökött a botjával a cipője felé.

Lenézett. Először nem látott semmit. Szeme nem szokta meg, hogy különbséget tegyen a lába alatti dolgok között. Lába pedig csak a hegyes és kemény dolgokat vette észre. Először a kis kék virágra lett figyelmes, mely a mohos szikla alól bújt elő és bólogott a friss reggeli szellőben. Majd egy lyukas makkot látott meg a fücsomó tövében. A fücsomó felett a tölgyfa gyökere széles ívben kanyarodott ki a meredek földből s egy jó fél méterrel lejjebb tűnt el ismét a földben.

– Ott van a jobb cipőd mellett – mondta a szomszéd olyan hangsúllyal, mint aki nem érti miért nem látja meg a nyilvánvaló dolgokat.

Ismét lenézett. Kis fehér foltot látott a levelek közül kivilágítani. Botjával elhúzta a leveleket és meglátta a gombát. Sötétebb, kékeszöld színe egybeolvadt a fűszálat árnyékával és csak az a kis fehér folt árulta el, ahol a csiga kikezdte a kalapját. A fényben megcsillant a kalapon a csiga nyála. Lehajolt és egy mozdulattal kitépte a földből. Rövid, fehér tönkje földes volt, de a kalapja alatt, a lemezek hófehéren csillogtak a fényben. Kalapja széle kicsit visszahajlott. Nyirkos, ragadós fogása volt. Megszagolta. Azt a jellegzetes gombaszagot érezte, amit a konyhában szokott, mikor felesége a pörköltöt készíti.

– Ettem már ilyet is, de vigyázni kell vele, mert sokféle fajtája van és nem mind ehető – mondta a szomszéd és már lépkedett is tovább.

Figyelni kezdett. Kis, virágzó mohacsomókat, csigaházakat, gilisztajáratokat, eddig ismeretlen virágokat, színes penészgombákat fedezett fel. Álmélkodott a szomszéd látásának tisztaságán.

– Olyan a szemed, mint a bagolynak. Még egy hangyát is észreveszel a lábad előtt.

– Nem nagy dolog, csak gyakorlat kérdése. Ha pár napig odafigyelsz, rááll a szemed. Hazafelé tartottak. A három őzlábogombát nem volt nehéz észrevenni. A szomszéd, bicskájával lekanyarította a kalapjukat és óvatosan kis kosárkájába tette. A bükkös északi oldalán nem volt sok növény a fák alatt. A görgeteges, sziklás talajon nem kellett kapirgálniuk.

– Nézd, milyen szép barna kő – mutatott botjával előre.

– Menj oda hozzá és nézd meg közelebről – mondta a szomszéd és mosolygott a bajusza alatt.

– Te, ez egy gomba! – kiáltott fel örömeiben. – Csak nem ez a vargánya?

A szomszéd odament. Késével a tönk alján elvágta a gombát és felemelte.

– Ez a tied, te találtad. Egy leves kijön belőle.

Kezébe vette. Volt vagy húsz deka. A kövek szabálytalan formájúra nyomták el a kalapját, de fogása bársonyos volt és a szaga ínycsiklandozó. A tönk alján kis barna foltok jelezték, hogy mások is szeretik. Már az ösvényen kapaszkodtak felfelé, de még mindig a fák tövét leste. A kosárka lassan megtelt. Teljesen megfeledezett az erdőről és a felhőkről. Már csak a lába előtt egy méterig látott. Neki is ment egy lehajló ágnek.

8. Az amarillisz

Ötven év felett néha már elfelejt egyes dolgokat az ember. Nem találja az orrán lévő szemüveget, kétszer is kimegy a spájzba, mire eszébe jut, miért is ment ki és néha elfelejti kedvese névnapi virágját is. Ilyenkor szokott segítségére sietni az a bizonyos angyal, aki körülötte mindig, mindent egyszerre és összefüggéseiben lát. Semmi más dolga nincs, mint adott pontokon belépni és a döccenést megakadályozandó tovább lökni a kereket. Ilyenkor jön aztán a “jé”, a “nahát” és az “ahá” élmény. Ezeket, ahogy öregedett egyre sűrűbben élte meg, és jó barátai lettek. Már számított is rájuk. – Na, mért nem mondd már hová tettem a pénztárcámat? – kérdezte egyik reggel, mikor a közértbe indult volna. Nem mozdult. Várt. Tudta, hogy csak a közelbe csavaroghatott el és hamarosan itt lesz a segítség. Rendszerint meg is jött, mert nagy feladatokat nem bízott rá. Azokat a naptárának tartogatta, meg a céduláinak.

Az amarilliszt nem felejtette el. Március 11-re volt ütemezve minden évben a nyílása, mert akkor volt kedvese születésnapja. Ki is nyílt már évek óta, egy-két napos eltéréssel. Ennyi szabadság egy amarillisznek is jár. Májusban aztán friss, levéltrágyás, hamuzott talajba ültette fenn a hegyen, a kisház mögött, ahol ugyan több a rigófütty, mint a meleg, de a virág nem bánta. Tavasszal újra hozta hatalmas, színpompás tölcseireit. Boldog volt.

Abban az évben is így történt. Nyár folyamán néha megritkította körülötte a meténget és a csalánt, meg is locsolta, amikor bejött a kánikula, azonban rendszerint csak a szemeivel vigyázta leveleit, gumóját. Nem volt szép. A virágokkal és az első üde zöld levelekkel látszólag el is fogyott az energiája. Mintha már a következő tavaszra várt volna. Levelei megsárgultak és a földre feküdtek, a zöldebbeket megrágtá a csiga és az egész virág a jelentéktelenség köntösébe burkolódzott. Augusztus végén, mikor leköltöztek az iskolakezdésre, gondolkozott is, hogy kivegye. Aztán csak hagyta.

Szeptember 12-én mentek fel újra, mert beköszöntött a vénasszonyok és vénemberek nyara. Már a Két-bükkfa nyeret is elhagyták, amikor eszébe jutott kedvese névnapja. Mária nap volt. Semmivel sem készült. Elfelejtette. Kipakoltak. Mikor már az asztal is állt a teraszon, szokás szerint elindultak, hogy megnézzék a kertet. Az ösvényeket már lehullott levelek lepték, a fű sárgult és a vadszeder bogyói feketén csillogtak a reggeli fényben. És akkor lépett be az angyal.

A sziklakert pókhálóval lepett, száradó virágai között ott pompázott három hatalmas tölcserével az amarillisz. Büszkébben, színesebben és illatozva, ahogy otthon, a konyhaasztalon sohasem tette.

– Azanyját! – gondolta magában – ez aztán a meglepetés. Erre még én sem számítottam és kézen fogta kedvesét, megállt vele a virág előtt. – Isten éltesen sokáig mamókám – mondta. – Idén csak ennyire futotta a tyúkeszemből – és rákacsintott az angyalra, aki vigyorogva lóbálta a lábát az amarillisz egyik tölcseré szélén.

9. Favágás

Június volt és hideg. Az eső már napok óta esett és a nyirkos köd beette magát a kis ház minden zugába. Eleinte még reménykedtek, hogy majdcsak kisüt a nap. Később fázni kezdtek. Föl nem akarták adni, mert egész télen erre a nyaralásra vágyódtak és a hideget leszámítva kitűnően is érezték magukat. A sufnyiban volt valamennyi gyújtós és apró fa is, de jóféle hasábfá nem. Vágni kellett volna. Az egyik öregasszony még a gyerekkori táborozásból emlékezett a tűzrakás mesteriségére és szép szabályos várat rakott a csomó összetépett és gyúrt papírkupac fölé a cserépkályhába. A másik csak csodálta ügyes tudományát. Ő rakta bele az olajos alágyújtóst és ő is lobbantotta fel a tüzet. Egy-két lényegtelen apróságtól eltekintve mindent együtt csináltak, vagy megosztották egymás között a tennivalókat. Együtt kártyáztak, ami természetes, bár mindketten tudtak pasziánszozni is. Egyik főzött, a másik takarított, egyik mosogatott a másik törölgetett. A délutáni séta is együtt volt, ha az idő engedte. Este a kötögetés, horgolás közben vitatták meg a fontos dolgokat: a családot, az emlékeket: a fiatalságot és a régi sebeket. Jókat ettek és aludtak. Senki és semmi sem hiányzott nekik, csak egy kis meleg.

Az aprófa egy ideig tartott. Rakták a tüzet és a cserépkályha lassan melegíteni kezdett. Már érdemes volt melléállni, kezét melengetni, de a szobában még mindig csak tizenhat fok volt.

– Vágni kellene – mondta az idősebb, bár ő sem volt több nyolcvannál. – Lenne kedved?

– Emlékszem, gyerekkoromban, még az első háború előtt, egyszer a nagynénémnél laktunk fél évig Felsőpetényben. Ott vágtam utoljára fát a nyári konyhának. Próbáljuk meg.

Az eső éppen csenedesedni kezdett, majd el is állt egy rövid időre. Az idősebb előhozta a fűrész a sufnyiból és hátramentek a kertbe, ahol a télen letört ágak vastagja volt egymásra dobálva. Ott volt a bak is és a tönk, amin az unokák szokták gyakorolni a balta használatát. Az öregebb felvett volna egy ágot, de nehéznek bizonyult.

– Várjál, segítek! – mondta a fiatalabb, aki még a hetvennyolcat sem érte el és fürgén elkapta az ág másik végét.

– Na, ez jó lesz! Remélem, néhány órán át nem kezd újra esni, mert ahogy látom, eljátszadunk ezekkel az ágakkal – és nevetve, egymást biztatva nekiálltak fűrészelni.

“Fűrészelni, jaj de jó, halihalihóó!” – énekelte az egyik, a másik pedig rátromfolt az “erdő mellett nem jó lakni...”-val. A keretes fűrész pedig csak csóválta a keretét, no nem az éneklés miatt, hanem mert még nem volt meg az összhang. Mind a kettő meg akarta mutatni, ő a “legény” a gáton. Így aztán össze visszahúzták, vonták a fűrész. Volt ott jókedv, kimelegedés, hasat fogó nevetés, csak fűrészelés nem. Az eső lassan megint szitálni kezdett.

– Te Mária, én egészen jól kimelegedtem, de nem lesz ebből tűzifa, ha így csináljuk – mondta az idősebb. Engedd, hogy én húzzam, te csak tartsad, hogy ne billegjen, aztán majd cserélünk, jó?

– Jó, Juditkám – mondta Mária – csak meg ne erőltesd magad!

A fűrész pedig, mintha megérezte volna, hogy már rá is figyelnek, működni kezdett. Nőtt a halom, összevágott fa a bak mellett. Aztán váltottak. Mikor elfáradtak, szép lassan lehordták a fát a házba, raktak a tűzre és irány vissza a fűrészeléshez. Jól szórakoztak. Észre sem vették, hogy közben a köd vékonyodni kezdett, a fény megváltozott és a lemenő nap vörös fénye megvillant a vizes leveleken.

– Mára elég is lesz – mondta az idősebb és szedegetni kezdte a maradék darabokat. – Látod a nap is ránk mosolygott. A fiatalabb lepucolta a fűrész és elindultak a házba. Benn jó meleg volt. A cserépkályha buhogva köszöntötte őket és a teavíz is éppen zenélni kezdett a kannában.

– Talán holnap is fűrészelnünk egyet, ha lesz kedvünk, jó? – kérdezte az idősebb és kitöltötte a teát.

Már rég nevtünk ilyen jót – mondta a fiatalabb miközben a teát kavargatta. – Holnap sajnos már nem kell ennyit nevetnünk magunkon, mert rutinos favágók lettünk.

10. Magashegyi levegő

– Halló! Béla? Szervusz, itt Jóska. Sajnos nem tudok menni! Az anyósom beleköpött a levesbe és tudod, a feleségem... Nem megy. Nagyon sajnálom. Igen, tudom, hogy pénteken indultunk volna. Már nekem is össze volt minden készítve. Ne haragudj öreg, majd legközelebb. Jó utat, ha mész. Szervusz. Lassan letette a kagylót. Fél évet foglalkozott az út tervezésével. Barátja is benne volt. Mindent megbeszéltek, eldöntöttek. Órákat ültek a térkép felett és mérlegelték a csúcsok nehézségét, a legmegfelelőbb utakat. Hegymászókkal beszéltek és menetrendeket egyeztettek. Listákat állítottak össze a szükséges vinnivalókról. A sok holmi kis halmokban rendszerezve állt a díványon. A padlón pedig a hátizsák, hogy befogadja őket. A vasúti jegyet még a múlt héten megvették a Zágráb–Ljubljana útvonalra. Most mi lesz? Mást már nem hívhat. Vagy marad, vagy nekivág egyedül! Feladja? Lehetetlen! Menni kell! Azt nem egészen értette mi az a vonzás, ami a hegyekből már gyerekkora óta áradt felé, de érezte. Egyre jobban érezte. Becsomagolt. Péntek reggel fölült a vonatra és elutazott. Már esteledett, amikor a kis hegyi falú, Mojstrana turistaházába bekopogott. Szombat volt és telt ház. Nem gondolt rá. Most mit csináljon?

– Gyere velünk – szólította meg egy szlovén fiú, mikor látta, hogy nem odavalósi, – mi se kaptunk szállást, de van itt, nem messze egy másik ház. Ott biztosan megszállhatunk éjszakára.

A térképről ismerte a másik házat. Nem arra akart menni, mert az út folytatása onnan jóval meredekebb volt – szerpentinben kapaszkodott fel a Triglav függőleges nyugati fala mellett a csúcs alatti Aljacsev házhoz. Nehéz volt a zsákja és egy hosszabb, de lankásabb utat nézett ki magának a házig. Nem volt választása. Velük ment. Nyolcan fiúk, lányok vegyesen nekiindultak a sötétnek. Éjfél is elmúlt, mire a fal alatti házhoz értek. Ott sem volt már ágy, de a padlón elalhattak. A hajnali köd még lenn ült a völgyben, mikor elindultak. A jó kétméteres karabiner-émlékműnél megálltak egy percre, hogy emlékezzenek az északi falról lezuhant hegymászókra, majd nekivágtak a végeláthatatlan szerpentinnek. Nehezen cipelte a zsákját. A többiek kis zsákokkal csak hétvégi túrára jöttek, így állandóan lemaradt.

– Cseréljünk – mondta az egyik fiú – úgyis edzenem kell. Augusztusban megyek a Kaukázusba. Onnan kezdve már könnyebben tudott velük tartani. Kora délután értek fel a házhoz. Lepakoltak.

– Megyünk fel a csúcsra! Jössz? – kérdezte az egyik és már indultak is.

Másnapra tervezte a csúcsot, mert csak estére ért volna fel a házhoz, de ráállt. Csomag nélkül könnyedén mászott fel a sziklás gerincen. Alattuk kinyílt a világ, majd el is tűnt. A csúcs felhőben volt. A vörösre festett csúcsfülkében beírta nevét a könyvbe, majd elbúcsúztak. A többiek más úton mentek tovább.

A következő házban egy lengyellel találkozott. Az is egyedül volt. Egész este beszélgettek, kicsit németül, kicsit mutogatva, kicsit rajzolván. Mindketten szegények voltak, de az ő száz dollárja egy vagyon volt a lengyel húzához képest. Nem is élt olyan nagy lábon mint ő. Főzőt vitt magával és csak szükség esetén szállt meg turistaházban. Másnap együtt mászták végig a környező csúcsokat. Aztán elvált az útjuk. Két nap múlva át kellett vágnia az Isonzó völgyén. Megnézte a Julius Kuggy emlékművet, majd az országút mellett baktatva nekivágott a Vrisics hágónak. Meleg volt, de a hegyek csodálatosak. Éppen leült egy farönkre az út mellett, mikor megállt mellette egy autó.

– Merre megy? – kérdezte egy férfi a kocsiból.

– A Vrisicsre – válaszolta és felállt.

– Jöjjön, mi is arra megyünk – intett és már nyitotta is ki az ajtót. Zsákját betették a csomagtartóba, ő pedig beült harmadiknak hátra. Németek voltak és a szlovén Alpokban csavarogtak. A nyeregben elváltak, mert a németek a hotelban szálltak meg, ő pedig feljebb ment az olcsóbb turistaházba. Másnap találkoztak a Prisojnyik-on. Együtt mentek át a Skrlaticára.

Két hét után ért haza.

– Na, milyen volt? – kérdezte otthon a barátja. – Remélem nem volt nagyon nehéz egyedül!

– Nem. Nem volt nehéz. Alig voltam egyedül. Valahogy mindig összeakadtam valakivel. A hegyekben egészen más a levegő és az emberek is. Talán a fenyők miatt! De anyós biztosan kevesebb van! – mondta mielőtt belefogott volna a részletes beszámolóba.

11. Ha majd eljön az idő

Vannak emberek, akik egész életüket a józan, logikus gondolkodás világában élik le. Ilyen logikus körülöttük a világ is és ilyenek az érzelmeik, vágyaik és sokszor még az álmaik is. A váratlan dolgok, szerintük a sors, a véletlen, vagy a nem kellő ismeret eredményei, így életük egésze szempontjából nem játszanak nagy szerepet. A világ és az élet körülöttük gondolkodásuk eredményeként jelenik meg. Mások életében az előzőeknél nagyobb szerep jut a véletlennek. Ezek időpontja, összefüggése meghatározó életükben. Kifejlődik bennük egy beleérző képesség, egy összefüggés érzékelés, egy együttlátás, ami nem gondolati, hanem tapasztalati alapú. A világ és élet körülöttük figyelmük, éberségük, a gondolkodástól független lelki tevékenységeik eredményeként jelenik meg.

Ha találkoznak, az első a másodikat lustának, közömbösnek, érdektelennek látja, a második az első izgágának, okoskodónak, mindent felforgatónak. Ha találkoznak szavak alapján általában nem értik meg egymást, mert a második nem szeret beszélni, inkább énekel, füttyüreszik és táncol. Fogalmaik talán azonosak, de mást és mást értenek rajta. A hétköznapi dolgokban az első irányítása mellett mégis együtt tudnak működni az első számára azok jelentősége, a második számára éppen jelentéktelenségük miatt. Barátom a második fajta tartozott.

Gyerekkora óta szerette a fákat. Volt közöttük valami láthatatlan kapocs. Hosszú órákat ücsörgött gyerekfejjel, hatalmas diófákon. Később őszibarack és meggyfák oltását, metszését tanulta meg. A papírgyárban is azért érezte jól magát, mert ott volt mindenütt a faudvar édeskés gyanta illata. Később erdőjáró, erdőben ücsörgő lett, majd hegyi kertjében igyekezett megóvni a fákat a jégtől és a vihartól. Mikor ez nem sikerült, a kidőlt fákat magról nevelt fenyőkkel helyettesítette. Néhány hetet asztaloskodott is. Élete közepe táján kapott karácsonyra sógorától egy marokvéső készletet. Szép, plüssel bélelt dobozkában volt elrendezve a négy véső. Svéd munka volt. Évekig csak gyönyörködött bennük, mert még nem jött el az ideje. Később rámaradt egy könyvkötő kés is. Akkor kezdett el farigcsálni. Hársfa lapokból mintákat, kis fejeket, virágokat faragott ki. Sorban megismerkedett a különféle fákkal megtapasztalva azok keménységét, szálkasságát, faraghatóságát. Semmi célja nem volt velük. Csak faragott. Nem jól, nem szépen. Még mindig nem volt itt az ideje.

Egyszer nyáron, Erdélyben járt feleségével és barátaival. Csíkszentmihályon ismerkedett meg egy családdal. Az egész lakásuk tele volt faragásokkal. A székek, a sámlik és az asztal az ebédlőben, a padok a tornácban, a karnisok az ablakok felett, a fogas és a tükörkeret az előszobában, a tásasok és köcsögtartók a konyhában, a törölközőtartó a fürdőszobában, a hatalmas gímszarvas agancs tartója az ülőgarnitúra felett és a sok kis díszítő tányér, felirat, bot és szegély mind megannyi remekmű volt. A ház előtt madáretető, kopjafák, a bejárat feletti díszes esőfogó, a kiskapu, a széles gazdasági bejárat és a kerítéslecek, minden faragás volt. A teraszon és a műhelyben hegyben álltak a félkész széktámlák, kopjafák és karnisok. Mesevilág volt. A tizenéves fiú már ugyanúgy forgatta a vésőt, mint a bátyja, vagy az apja. Rácsodálkozott a sok gyönyörűségre.

Akkor jött el az ideje. Akkor állt össze a sok mozaikkocka egy képpé: a fák szeretete, az asztalosműhely, a papírgyár, a vésőkészlet, a nyomdai metszőkés, az erdélyi út és a sok otthoni dísztelen, vagy kommersz díszítésű fal. Olyan volt, mint a szerelem: százszor elmennek egymás mellett, majd egyszer összenéznek és eljön a pillanat, amikor megszűnik minden és mindenki más. Akkor virágba borul a világ. A szürke, hétköznapi meggypiros lesz és égszínkék, madarak dalolnak a fákon és minden éjjel megszámlálhatatlanul sok a csillag az égen.

A logikus gondolkozó mondott valamit a képességek öröklődéséről, a véletlenek összejátzásáról, de barátom csak nevetett rajta. Ő látta az igazságot, de elmondani nem tudta. Néha, nagy ritkán, ha mégis faggatják, csak annyit mond: nem tudom, rajtam nem múlt semmi, csak jelen voltam, és amikor úgy éreztem, faragtam.

12. Kapros fehérkáposzta

Sohasem szeretett főzni. Negyven éve, minden nap főzött. Minden nap kitalálta, megvette, megpucolta, megfőzte, vagy megsütötte. Megterített, enni adott, leszedett, elmosogatott minden nap. Negyven éve. Sokszor már étvágya sem volt az ételhez. Más nem főzött a családban, mert minden nap volt főtt étel. Másnak más dolga volt. Az övé volt a főzés. Évente két-három alkalommal férje elvitte a családot étterembe. Olyankor boldog volt. Rántott húst rendelt petrezselymes krumplival és uborkasalátával. Az volt a kedvence.

Miután nem szerette a főzést, nem is kísérletezett sokat. Huszonöt-harminc ételt változtatott már negyven éve. Jól csinálta őket. A vendégeknek is ízlett és az övéi is megszokták. Voltak téli ételei és kifejezetten nyáriak, de örömet egyik sem jelentett. Még a rántott hús sem, mert mire kész lett, már tele volt a szagokkal. Olyankor csak piszkálta az ételt és nézte a többieket hogyan tüntetik el percek alatt, amivel egész délelőtt dolgozott. Örömet csak ez jelentett.

A Nők Lapjában figyelt fel egy jelentéktelennek látszó receptre. Először át is lapozta. Mikor visszafelé olvasta akadott meg a szeme rajta. Kapros fehér-káposzta. Elolvasta egyszer, majd még egyszer. Eddig mindig savanyú káposztából készítette a székely, rakott, lucskos, korhely, serpenyős és egyéb káposztás ételeket. Ez vékonyra vágott, vagy reszelt fehér káposztából készült. A húsgombóc hagyományos volt: darált hús rizzsel és fűszerekkel. Kedvet kapott hozzá.

Péntek reggel megvette a káposztát, a két csomag kaprot és két sárgarépát a piacon. Nekifogott. Először a húsgombócokat készítette el. Vékonyra felszeletelte a káposztát. Szalonnán megpirította és feltette főni. Mikor a gombócok megfőttek a káposztás lében, kiszedte őket egy kis tálba és nekiállt a káposzta ízesítésének. Kíváncsi izgalom töltötte el. Évek óta nem főzött új ételt. Félt is tőle megérdekelte is. Egészen új, szívet melengető érzés volt. Kefirből habarékot csinált és elkeverte a káposztával. Kóstolgatta és egyre jobban ízlett. Sorra vette a fűszereit, melyeket a káposztához használni szokott, de mind erősnek bizonyult. A kefires, kapros káposzta nem kívánt különösebb fűszert. Az apróra vágott sárgarépa édeskés íze csodálatosan harmonizált a káposztával és a kaporral. Visszarakta a gombócokat és tovább rotyogtatta, most már együtt az egészet. Néha megrázta a lábast, hogy a gombócok oda ne égjenek. Elégedett volt. Néhányszor még megkóstolta a levet. Nyelve elárulta, hogy jól sikerült. Semmi kétség. Jó volt.

Elmosogatott. Letörölte a csempét és felmosott, majd megterített. Szép, ünnepi terítőt tett az asztalra. A kertből néhány szál őszirozást hozott a vázába. Omlós kenyér és egy üveg fehérbor is került a spejzből. Kettő után sorban állítottak be a család tagjai. – Mama, van valami enni? – Mi finomat főztél szíved? – Hű, itt valami komoly kaja készült – szippantott az egyik a levegőbe. Körbeülték az asztalt és ő középre rakta a nagy lábas fehér káposztát.

– Ez meg mi? – Ilyet még nem csináltál! – Nincs valami más? – Egyáltalán ehető? – röpködtek a kérdések, megjegyzések. Csak mosolygott rajtuk, mert szerette őket és sorban telerakta a tányérjukat. Aztán csend lett, percekig, majd jött a visszajelzés. – Hmm, ez igen! – Máskor is csinálj ilyet! – Csodálatosat alkottál, drágám, ez a kapor egészen megbolondítja!

Koccantak a poharak, megcsörrentek a második tányér alján a kanalak. Rövid böffenések és sóhajok jelezték a szertartás végét.

– Köszönjük az ebédet – állt fel a férj az asztaltól. – Ugye máskor is kitalálsz valami meglepetést? Sajnos vissza kell mennem az irodába, mert a főnökre most jött rá a tervezhetnék. Ötre itthon leszek! Ahogy jöttek, úgy mentek is. Egyedül maradt a romokkal és azzal a furcsa kis jóérzéssel, ami az újítóknak kijár.

13. Öregek

Baráti társaság is voltak, mert barátok voltak már ötven éve. Lelki közösség is voltak, mert mindennapjaikat igyekeztek a lélek szava szerint rendezni. Vítakör is voltak, mert havonta egyszer, együtt, öt órán keresztül vitatkoztak a világ, az élet, a társadalom, az egyén, vagy éppen a család

aktuális problémáin. Vallásosak is voltak, mert találkozásaiknak megvolt a forгатókönyve, liturgiája és ebben szerepet játszott az elmélyült elmélkedés, ima, ének. Önképzőkör is voltak, mert tájékozottak voltak a világ, a vallások, a politika, a környezet, a társadalmi élet kérdéseiről. Emberek is voltak, mert ahány annyiféle temperamentum, családi állapot, családi helyzet, gondolkozásmód és vélemény. Már jókat tudtak nevetni egymás dühkitörésein, bögrésein, türelmetlenségein, elégedetlenségein, mert fejből tudták egymás véleményét és a kitörések előjeleit is jól ismerték. Türelmesek is voltak, mert már ötven éve hallgatták, elfogadták, megértették egymást. Titkaik nem voltak egymás előtt. Nem is lehettek. Ott, az összejöveteleken sírtak el, nevettek el mindazt, amit esetleg otthon sem tehettek meg tapintatból, szeretetből, a béke kedvéért. A házastársak – hol a férfi, hol a nő – valahogy kikoptak mellőlük. Tudtak a közösségről, ismerték is egymást, de nem jöttek, pedig jöhettek volna. Néha, együtt nagyon intellektuálisak voltak és ezt sokan nem tudták elviselni. Kimaradtak. Aki maradt, az megtartotta vesszőparipáit, a kályhát és skatulyáit. A vesszőparipákról is leszálltak néha, a kályhától is el-elmerészkedtek a nyitott ablakig és a skatulyák egy kicsit mindig nyitva álltak, így volt bennük élet, mozgás. Ők voltak egy nagyobb közösség öregjei. Három generáció nőtt már fel a kezük alatt, ezért voltak okosak, tapasztaltak és türelmesek a fiatalokkal. Mindegyiküknek meg volt a maga egy-két, fiatalabbakból álló közössége.

Mikor lakhelyet változtatott, keresni kezdte, hol folytathatná közösségi életét. Akkor talált rájuk. Félve ment a találkozóra. Jóval fiatalabb volt. A közösség alapszellemét ismerte – adás, szolgálat, szelídség –, de azt is tudta, hogy ezeket mindenki másképpen éli meg. Ismerte a forгатókönyvet is, de azt is tudta, ahány ház annyi szokás. Befogadták. Ő is befogadta őket, bár tartott tőle, hogy túl okosak lesznek neki és hozzájuk öregszik. Nem így történt. A sok olvasás, szöveg, magyarázat, politika, teológia, filozófia valahogy feloldódott a találkozó légkörében. A mindennapok eseményei ezernyi szállal szőtték át a legelvontabb vallási témákat is. Valahogy élő, emberközeli maradt az egész. Sokáig nem értette, mi tartja össze őket. Jól érezték magukat együtt, de ez kevés ötven évre. Nézte őket, nézte két évig. Akkor fedezte fel, hogy minden egyéni személyiség vonás és minden külső környezetbeli különbség: nyomorúság, megpróbáltatás, nélkülözés, vagy éppen öröm, gazdagság ellenére volt bennük valami egyedi, sugárzó békesség, szelídség. Pedig nem voltak lagymatag, csak agyaló, de nem élő, életunt nyugdíjasok. Az egyik aktív, tüntető természetvédő, a másik még mindig dolgozó matematikus, professzor, a harmadik hat gyereket és négy unokát összetartó családanya, a negyedik világiáró és előadó teológus, az ötödik virágkertész vállalkozó, a hatodik nyugdíjas magyartanár, aki egyedül lévén egy nagycsalád pótnagymamáit teendőit vállalta fel. A szelídség lassan rá is hatni kezdett. Nem lett aktívabb, de amit felvállalt, azt végigcsinálta becsülettel. Rendbe tudta szedni magában a fontos és kevésbé fontos dolgokat. Kinyílt a világ számára, mert a szemével már nem kifelé, hanem befelé nézett. Kifelé a szívével látott. Az együttérzés megszelídítette őt magát is és együttérzése eredményeként a világ s szelídült körülötte.

Olyan helyet talált a világban, ahol föld és ég összeér. Saját helyét találta meg.

14. A vadgalamb

– Őzsípval, azzal lehet bakocskát becsalogatni, ha fotózni akarja – mondta egyszer öreg vadász ismerőse. – A rókát meg a fogával, így ni! Szíjja be a nyálát a fogán keresztül. Hallotta ezt a sípolást? Így csinálnak az egérfiókák, amit a róka nagyon szeret, ha éhes és a róka mindig éhes.

– És a gímszarvast? – kérdezte egyre jobban felvillanyozódva. – Bikát is lehet?

– Hogy ne lehetne – mondta az öreg és már emelte is két tenyerét a szájához. A mély, hörgő torokhangot először csak hagyta kihömpölyögni a tenyeréből, majd játszani kezdett vele. Elsírta egy fiatal bika összes feszültségét, bánatát, vágyakozását, hogy végül egy szaggatott morgássor után elhalljon a tornác oszlopai között.

– Mindent lehet utánozni és mindent be lehet csalogatni, csak érteni kell hozzá. Meg jó szél is kell, mert ha rossz, akkor dudorászhat napestig a bokorban, a szaga elvisz minden állatot. Még az örvös-galambot is be lehet csalogatni, pedig az nagyon bizalmatlan jószág. – Figyelje, ez a balkáni gerle –

mondta az öreg és két tenyere közti kis résbe fújva megszólalt a sokat hallott bu – búú – búj. – Az örvös galamb viszont egészen másképp mondja – és már fújta is: búú – bu – bu – bujj, bu – búú – bu – bu – bujj. – Figyelje a hangsúlyt és a ritmust. Minden ezen múlik, a hangmagasságot adja a tenyér, de a ritmust meg kell tanulni. Utána jött még a dám bika szaggatott nyögése, a muflonjerke bégetése és az erdei fülesbagoly vijjogása. Az öreg mindent tudott az állatokról és ők is róla. Negyven éve ismerték egymást.

Mikor kijutott az erdőbe megpróbálta. Vett egy özsípót, de a bak árkon bokron át menekült. Így tettek a rókák és a szarvasok is. Csak jóval később jött rá, hogy az öreg csak a legfontosabbat nem árulta el: észrevétlennek, átlátszónak kell lenni, leülve vala-hol az állatok szokásos útvonalán. Ha elmegy az ember mellett egy róka, vagy egy őz és nem veszi észre, akkor már trükközhet is. Addig nem. A cinkék vezették rá a titokra. Meleg augusztusi délután volt. Várta a bikákat, hogy feljöjjenek az Öreg Vágásra. Semmi sem mozdult, így egy kicsit elbóbiskolt a báyadt melegben. Szárnyrebbenésre ébredt. A cinke ott ült az orra előtt a vadles korlátján és oldalra billentett fejjel nézte. Pittyent egyet, majd még egyet. Ez volt a jelzés. Nyilván azt jelentette: jöhettek, nem veszélyes, mintha itt sem lenne. Mint a téli madáretetőre, úgy jöttek egyenként a cinkék. Mindegyik megnézte, majd odébb állt.

Áháá! – gondolta magában – szóval ez a titok. Egy kicsit el kell szunyókálni, belefelejtkezni a dolgokba, nem agyalni, lesni, izgulni. Szeptemberben leült a vadföld szélére és hallgatta a gím bikákat. Néha bele-belekapcsolódott ő is a nagy beszélgetésbe. Válaszoltak is neki, ki kedvesen, ki dühösen, de bikának hallották. Októberben beállt egy galagonyabokor mögé és elbeszélgetett a barcogó dámokkal. Májusban kiült a szikla tetejére és gyönyörködött a rókakölykök játékában. Egérsírás utánzatai csak azért nem sikerültek, mert túl jók lettek és a rókamama egy pillanat alatt, nyílegyenesen ott termett. Olyankor mindketten elcsodálkoztak. Júniusban beállt egy bükkfa mögé, nem messze az őzek gyűrűjétől és a síppal becsalogatta a bakocskát. Csak az örvös galamb nem jött. Nagyon éber volt.

Egy tavaszi reggelen aztán a vadles felett megszólalt a galamb. A gyertyánok már teljesen levélbe borultak és elrejtették a galamb szeme elől. Óvatosan tette össze két kezét, mintha imádkozna és a hüvelykujjak közti kis rést óvatosan megfújta. Szállt a búú – bu – bu – bujj az erdőben és a galamb válaszolt. Beszélgetni kezdtek. Jól fújta, mert rövid szóváltás után a galamb leereszkedett a vadles elé, a dagonya szélére. Kíváncsian nézegetett fel a bokrokra és a vadles felé is. Kereste a társát. Mikor újra megfújta, lebukott. Az apró kézmozdulatra a galamb felvágott a lombok közé és eltűnt. Az együtt muzsikálásnak vége lett, de innen kezdve bármikor újra be lehetett szállni a körbe.

15. Pezsgő és mécses

“Boldogok a szelídek, mert ők öröklik a földet” – mondta Jézus. “Ez a valóság, melynek nincs halála, ez a mindenség, könnyebb mint a pára, ez vagy Te, Szvétakétu” – mondja Szabó Lőrinc az Upanishadok alapján. “Az út, amely szóba hozható, nem az öröktől való” – mondja Lao-ce. “”Jól csak a szívével lát az ember” – mondja Exupéry. “A kicsi, szép” – mondja Schumacher. Világos beszédek? Igen, de kinek? A halkat meghallónak, a kicsit meglátónak, a “semmit sem tudok”-ot megvallónak, a lélekben élőknek, a szükségessel beérőknek, a mindent elviselőknak.

Egy éve halt meg az asszony édesanyja. Az ebédlőasztalon kis mécses égett. Még a reggeli csendben gyújtotta meg valaki. Aztán megindult az élet és meg is feledkeztek róla. A kisfiú nadrágján szétment a zipp-zár pont akkor, amikor indulni akartak a temetőbe. Kiabálás, kapkodás, új nadrág, még vasalni kell, az övet cseréld ki, majd a virágosnál találkozunk, menjetek előre!!

Ismét csend lett és lassan délután. Az ebéd a másik mamánál volt. Finom, magyaros, kiadós. Aztán haza. Fürdés, fogmosás, tévéhíradó. Gyerek az ágyba.

Végre kettesben. – Ez is elmúlt – sóhajtott egy nagyot az asszony és lerogyott a székbe. A férfi még egy ideig kinn szöszmötölt a konyhában a pezsgődugóval, de aztán sikerült kinyitnia az üveget. Hozta a poharakat is.

– A mamára – mondta és megemelte a poharát. – A mamára és a többiekre is – emelte fel a poharát az

asszony. Szüleire gondolt, meg a gyerekekre, aki nem akart velük maradni, a keresztanyjára, a nagyanyjára és a sor csak nem akart véget érni. – Sokan vannak már, többen, mint az itteniek – tette hozzá egy idő után és egy kis kesernyés íz vegyült a pezsgő édesébe. Befelé néztek, valahová messze, a múltba és nem vették észre hogy közben megpiro-sodtak az égen a felhők és az ebédlő lassan sötétbe borult. Ahogy fogyott kinn a fény, úgy nőtt lassan benn. A kis mécses élni kezdett. A nagy fényességben, nyüzsgésben, zajban észrevétlen maradt. Akkor kezdett világítani, mikor eljött az ideje, mikor minden sötétbe borult. A poharakat világította meg és a kezüket, ahogy ujjaikkal a talpon, vagy a száron matattak. És az arcukat, a merev, befelé néző szemeiket. Körbe fogta őket. Leheletüktől néha megbillent, de csak egy pillanatra. Először az asszony szeme tért vissza. Figyelmes lett, hallgatózni kezdett. – Hallod? – kérdezte halkán, de a férfi még nem tért vissza a múltból. – Hallod ezt a zenét? – kérdezte most már határozottabban az asszony. – Mi lehet ez?

A férfi is figyelni kezdett. Füle lassan venni kezdte az alig hallható hangokat. Olyan volt, mintha egy távoli üvegpalotában üvegbabák, üveg cipőben keringőznének. Minden sarokkoppanásra megrezdült az üvegpalota minden ablaka, csillára. Felhúzta a szemöldökét és két vállát is. Hirtelen elmosolyodott. Felemelte a kristály poharat és a füléhez tartotta. – Innen jön a muzsika – mondta mosolyogva. Az asszony is felemelte a poharat és ő is elmosolyodott. – Bál van odaát – mondta halkán –, ők nem szomorkodnak. Így üzennek nekünk, a pezsgőn át és a mécsessel – és a férfi felé nyújtotta a poharat. – A boldogságukra! A kristály poharak megcsendültek és a mécses lángja is meglebbent. – Az élőkére – monda a férfi és érezte, hogy az ebédlő lassan megtelik a táncolókkal.

16. Csalánteá

Sokan meséltek már a csalán jótékony hatásáról. Hitetlen volt, mert évtizedekig mást tapasztalt. Égető csípése napokig tartott és emlékei visszanyúltak a ködös régmúltba. Végül letette a fegyvert és kísérletezni kezdett. Bingeni Hildegard, Mária Treben könyvei, de leginkább Szabó Lajossal való személyes találkozása adtak bátorítást. Végülis nem kellett hozzá sok. A csalán ott nőtt a sövény alján. Csak le kellett csípnie reggelenként néhány friss hajtást, forró vizet rá és két perc múlva ott gőzölgött az illatos nedű a reggeliző asztalon. No jó, de hol itt a jó hatás, amiről a fitológusok írnak, beszélnek? A hatás nem volt látható. Előtte sem volt nagyon beteges természet és utána sem lett az. Mindegy, a hit már csak ilyen. Hisz benne az ember és csinálja. Legfeljebb körülveszi egy kis liturgiával, hogy látványosabb legyen. A kecske nem veszi körül, de hát ő kecske. Az ember körülveszi, mint minden mást is az evéstől, az öltözködésen át a lakásig és a szerelemig. Mert az embernek kell a liturgia, az ismeretlen, a titokzatos szimbolikus kifejezése.

A liturgia első eleme az akácméz volt. természetesen csak szombaton és vasárnap. Hétköznap nem. Hétköznap nincs liturgia, csak egy kis zsálya, borsmenta. Később a szertartás kiegészült a teakészítés előtti légző gyakorlatokkal, de erről már nem Szabó Lajos tehetett, hanem Buddha. Mikor nyugdíjba ment, egy stampedli barackpálinka is csatlakozott a szertartáshoz. A csalánhoz vasárnaponként cickafark és kakukkfű is járt. Amíg lehetett frissen, a kertből. Télen szárítva. A liturgia része lett a tavaszi csalánaratás is. Nem volt mindegy hol és mikor történt az esemény. Márciustól figyelte a terepet és amikor a csalán elérte a húsz centiméteres magasságot, egy harmatos reggelen kesztyűt húzott, vett egy műanyag zsákot és egy óra alatt megszedte a téli szükségletet. Felvitte a padlásra, kiteregette és június végéig szárította. Júniusban leszedte a száráról a leveleket és papírzacskóba rakta. Ha jött hozzá valaki az irodába, csalánteával kínálta. Sokan nem jöttek többé, mert cukrot elvből nem tett bele, méz pedig hétköznap nem járt hozzá.

Utolsó elemként jött a liturgiához a harangozás. Persze ez is csak vasárnap, legfeljebb szombaton. Az otthoni finom, porcelánböggre csilingelő hangja, ahogy a kanállal keverte a teát beleolvadt a madarak csicsérgésébe és a szellő susogásába. Ez igen! Akkor lett igazi ünnepi a hangulat. Szóval forgott. Sem Hildegard, sem Lajos atya nem írtak a forgás gyógyító hatásáról, mégis biztos volt benne, hogy tudtak róla és csak példának használták a csalánt, meg a többi fűfélélet. Írhattak volna a lepkék táncáról, vagy a pók hálósövéséről is, nem is beszélve a tűz körbeénekléséről, vagy a baráti beszélgetésről.

17. Selymes bőr

Taszították a felületes érintkezések. A hivatali kézfogások, vállon veregetések, a bizalmas lökdösődés a folyosón. A villamoson is utálta, ha hozzá ért valaki. Otthon nyitottabb volt, de csak a szűk családdal, a gyerekekkel, az anyjával. Ezzel be is zárult a kör. Érezte, hogy az érintésnek sokkal nagyobb a jelentősége számára, mint másoknak. Mások a szagokra voltak érzékenyek, ő az érintésekre. Este, a fürdőszobában érezte jól magát, egyedül. Fürdés után szárazra törölte magát, majd karjain kezdve szép lassan, élvezettel és el nem múló csodálattal simította végig bőre minden felületét. Csodálatos bőre volt még ennyi év után is. Még a ráncoknak is megvolt a maguk lágy selyme. Nem bántódott miattuk, mert szerette őket. A mindennapos simogatás hatására annyira sajátjának érezte ezt a csodát, hogy eszébe sem jutott a harminc év előtti bőre. Most is ott volt és most is csodálatos volt. Szerette. Nem sietett. Ez volt a nap fénypontja: a fürdés, a simogatás és a kenőcsök. Elővette krémjeit és az arcán kezdve végigment az egész testén. Nem szégyellte. Pontosán tudta mit csinál. Nárcisszusz nem rontotta meg. Nem volt szerelmes magába, csak pontosan tudta mit kell megadni a testnek és mit a többinek. Telve volt hálával minden percért, amit az élet nyújtott neki. Ezért nem szerette a felületes dolgokat. A tudatosságnak nagy szerepe volt életében. Anyja kozmetikus volt és masszőr. Tőle leste el a technikát. Később még talpmasszázst és reikit is tanult. Megérezte az emberi testek közötti vonzó és taszító erőket. Megérezte a csomókat, feszültségeket és megtanulta megszüntetésük módjait is. Az élet szeretete valahonnan máshonnan jött. Belülről. Csendes, visszahúzódó volt a nyilvánosság előtt. Csak ritkán nyílt meg, oldódott fel és akkor sem akárcikinek. De akinek megnyílt, az sohasem felejtette el a vele való találkozást. Azt boldoggá tette, látóvá és egészségessé. Az megtanulhatta tőle az élet számtalan apró csodájának élvezetét. A mozdulatét, a pillantását, a figyelemét, a mosolyét, a hallgatását és a hanglegjtését. Ritkán engedett közelebb magához valakit. Azt, aztán elvarázsolta. Gyermeke rajongásig szerette. Az esti mesélések, majd beszélgetéseik az ágyban, számára még tizenhat éves korában is várva várt percek voltak. A reggeli szelíd, lábmasszírozós ébresztések, a búcsúcsók finom érzékisége, a délutáni kérdezz-felelek pajkos cinkossága, a közös vacsorák finom szertartásossága megtanította valamire, amit később már csak ő tud tovább adni, mert csak neki van, mástól nem várhatja. Ha várja, az övé is elvész. Ezeket a dolgokat csak adni lehet. Ha valaki kapja is, az maga a világ nyolcadik csodája. Ott olyan varázsló működik, aki az élet lényegét varázsolja elő a kalapjából. Érezte ezt környezete is. Barátai bolondultak érte, barátnői megpukkadtak az irigységtől, de azért minden bajukat az ő vállán sírták el. Mérheterlenül gazdag, mégis nagyon egyedül volt. Övé volt a világ minden kincse, mert volt tehetsége annak meglátására, mégis, a folytonos adás mellett szeretett volna valakit, aki látja azt, amit ő lát. Aki örülni tud vele egy mosoly szépségének, egy madárdalnak, vagy egy selymes bőr simogatásának. Legbelül érezte, hogy vár rá valaki, valahol. Már hetvenhárom volt, amikor találkoztak. Tíz, örökké tartó évük volt együtt.

18. Zsolozsma

Heten voltak. Mind özvegyek és mind hetven felett. Míg Teréz anya lányai az utcán szedték össze a haldoklókat, ők csütörtökönként imádkoztak értük. Meg másokért is. A papokért, a menekültekért, az éhezőkért és a betegekért. A fatimai rózsafüzér volt az alap. Egyikük, mindig más olvasta a Szentírás egy fejezetének mondatait és utána, hozzá kapcsolva a rózsafüzér. Az asztalon kis Mária szobor állt. Fatimából hozták egyszer. Innen jött az ötlet is. Az asztalon gyertya égett és a tálkában ott volt a szentelt víz is. Minden héten másnál tartották a találkozót. Nem mindenkivel lehetett. Volt, aki nem egyedül élt és volt, akihez nem fértek be heten. Alkalmanként a pap is befogadta őket. Ilyenkor a templomban imádkoztak, közel az oltárhoz, de ez kényelmetlen volt. Nem a pap miatt. A padokat bírták nehezen. Zsibbadtak a lábak, elmacskásodtak a derekak a kemény fapadon. Otthon sem volt kényelem, de a székekre mindig jutott párna, meleg volt és imádkozás után szabadon beszélgethettek. Kis tea, sütemény is mindig került az asztalra. Néha énekeltek is. A kis Mária szobor pedig hétről hétre vándorolt mindig ahhoz, akinél összejöttek. Egy hétig mindenütt megbecsülték. Mindig friss

virág állt mellette és az ügyeletes minden nap többször is végigsimogatta tekintetével. Ő pótolta az eltávozott, vagy elvált férjet, az elköltözött szomszédasszonyt és ő volt a reménység is, a szelídek, a várakozók reménysége. Sokuknál pótolta a közösség a családot is, ami vagy volt, de már messze járt, vagy már nem is volt. A kislányok pedig – mert a pap csak így hívta őket – boldogok voltak, hogy tettek, tehettek még valamit egymásért, a papokért, a rászorulókéért. Nem érezték még feleslegesnek magukat. Nem érezték, hogy már útban vannak, hogy már senkinek sincs szüksége rájuk. A csütörtök volt életük értelme. Egész héten erre vártak. Eszükbe sem jutott, hogy máskor is, vagy mással is zsolozsmázhatnának. Ez adta a ritmust az életüknek és életük, ha már lassan is, de forgott.

19. Anyag és lélek

Gyerekkorában libapásztor volt. Ő volt a legkisebb gyerek a családban. Semmivel sem tűnt ki, csak figyelmével. Minden érdekelte. Minden, ami anyag volt. Iskolái után, sokáig fizikai munkát végzett. Később irodába került, távol az anyagtól. Szenvedett.

Mikor már nem bírta nekiállt és felépített egy házat. Maga ásta az alapnak az árkot, maga keverte a betont és rakta a falat. Kölcsön kért egy gyalugépet és legyártotta az ablakokat, beüvegezte őket, majd be is építette. Felrakta a tetőt, becserepezte, bevakolta a falakat. Tapétázott, festett, mázolt, vizet, majd villanyt szerelt, kaput és kerítést készített. A ház elkészült.

Amikor elromlott a mosógép szétszedte. Alaposan megnézett minden alkatrészt, mert még nem szedett szét mosógépet. Keresett, kutatott. Nézegette a kapcsolókat, az automatikát. Megjavította.

Később vett egy használt Skodát. Szétszedte. Az egész udvar tele volt az alkatrészekkel. Mindent alaposan megnézett, kijavított, kicserélt, felújított. Az autó még húsz évig használatban volt.

A televíziót nem szedte szét, csak akkor, amikor elromlott. Kapcsolási rajzokat böngészett, nyomtatott áramköröket forrasztott át, ellenállásokat cserélt ki és a tévé működni kezdett.

Mikor felesége kitalálta, hogy a bejárat fölé egy esőfogót kellene építeni, maga választotta ki a tölgyfát a Tűzép telepen, kifűrészelte, majd kifaragta a szép erdélyi mintákat, megfaragta az oszlopokat, lelakkozta és már nézte, mi a következő tennivaló.

A vassal ugyanúgy bánt, mint a papírral. A műanyag ugyanolyan ismerős volt számára, mint az üveg. Nem harcolt, hanem együtt élt velük: megismert, elfogadott és alkalmazott. Nem kapkodott. Alapos, körültekintő, aprólékos volt. Olyan ember, aki mindent tud az anyagok lelkéről. Az anyag érezte is ezt. Sohasem volt egy sérülés a kezén.

20. Jézus-ima

Olvasta a Zarándok elbeszéléseit. Többször is. Irigyelte a szabadságáért, de csak egy régi mesének tartotta. Ma, ilyet nem lehet megtenni! Hol mondaná az imát, a metron, vagy az értekezleten? Tíz év után került ismét a kezébe. Újra élvezte a színes történeteket. Végigjárta vele Oroszországot le egészen Jeruzsálemig. Ott ült vele együtt az orosz paraszt vacsoráján, melyet családja és szolgálói körében fogyasztott és vele kereste elveszett Bibliáját a Kazah sztyeppén. Nagy hatással volt rá egyszerűsége, szelídsége, embersége. El tudta képzelni magát a helyébe, de nem volt elég szegény, elég bátor és elég alázatos. Nem baj – gondolta magában – megpróbálni azért meg lehet. Eszébe jutottak azok az idős asszonyok, akikkel hajnalban szokott a Ferenciek terén találkozni. Lehajtott, kicsit oldalra biccent fejjel ballagtak a templom felé és szájuk valamilyen ismeretlen szöveget mormolt. Korábban megmosolyogta őket, most felfigyelt rájuk. Vajon a Jézus-imát mondják ők is? – kérdezte magában, de megszólítani nem akarta őket. Akkor még nem gondolta, hogy megzavarni csak azokat lehet, akik tele vannak intézni valóval, tervekkel, vágyakkal, akik sietnek valamiért, valahová, majd tovább, egyre tovább, amíg el nem jön az este.

Nehezen indult. Összekeverte a mondatrészeket, mert gondolatai nem engedtek az új betolakodónak. Végül leegyszerűsítette az egészet a "Jézus Krisztus, könyörülj rajtam" formára. Még így sem ment

könnyen. Nem volt meg a ritmus, a ráhangolódás. Szeme nyitva volt a világra, lába, agya járt és néhány másodperc koncentráció után mindig arra lett figyelmes, hogy a feje már messze jár az imától. Szemét elragadta fiatalság szépsége, vagy a forgalom, ahogy az autóbusból látta. Pár nap után úgy döntött, feladja, amikor hirtelen eszébe jutott a lélegzéshez kapcsolási tanács. Ez jó volt. Figyelmét lekötötte a légzés figyelése, agyát pedig a szövegen igyekezett tartani. Gondolatai már néhány nap után szelídülni kezdtek és egy értekezleten, mikor az igazgató kérdezett tőle valamit, nehezen kapcsolott vissza a látható, hallható külső világba. Félév után vette észre, hogy másnak látja az embereket. Korábban ugyanúgy rohant el mellettük, köztük, mint bárki más. Nem figyelt rájuk, mert védenie kellett magát tőlük. Nem állt meg senki szavára, legfeljebb kényszeredetten rámosolyodott és rohant tovább. Pedig egyre többen szólították meg az utcán. Fedél nélkül-t árulók, krishnások, koldusok, BKV ellenőrök. Igyekezett elkerülni őket. A csinos lányok után viszont megfordult és ha közben beleütközött valakibe, visszakiabálta a rászórt szitkokat. Ahogy lelassult a járása – mert az imát nem lehetett rohanás közben mondani – úgy szépült körülötte a világ. A fények és színek áradata elkápráztatta, észrevette a virágokat az ablakokban és a falragaszok, falfirkák kusza összevisszaságában is harmóniát látott. A lányok mellett megszépültek az öregasszonyok, az egyenruhás brókerek, a koldusok és még az ellenőrök is. Megállt velük beszélgetni és ha akart, segített nekik. Szép lett a köd novemberben, az eső márciusban és a kánikula is – melyet korábban csak nehezen viselt –augusztusban. Valami lassan megváltozott benne. Otthon türelmesebb lett a feleségével és a kutyájával is. A szomszéddal békült meg utoljára, aki nehezen akarta befejezni az építkezését. Egészen el volt ragadtatva magától és a világtól is.

Egy tavaszi vasárnap kinn sétált a Margit szigeten és a rózsakerten túl szembe jött vele egy ember. Kezében Biblia volt, vállán galambok ültek, ajka folyamatosan mozogva mormolt valamit. Ráismert. A szerzetes volt Oroszországból. Szakadt farmer volt rajta és bőr dzseki. Oldalán erdélyi mintás tarisznya lógott. Csodálkozva állt meg, amikor elhaladtak egymás mellett. A szerzetes ment még pár lépést, majd visszafordult és így szólt: gyere velem, már úgyszincs szükséged másra. Együtt ballagtak az Árpád híd felé és Jézusról beszélgettek. A szerzetes sok mindent elmagyarázott neki Jézusról és a Jézus-imáról. A hídnál elváltak. Nem merte követni. Még sok volt benne az intézni való. Még nem volt kész rá. Még csak a Jézus-imánál tartott.

A barát a sziget csúcsa felé vette útját. A hídról még látta, ahogy áthalad a galamblövők között és lassú egyenletes léptekkel ballag tovább a vízen, az összekötő vasúti híd felé.

21. Halkuló muzsika

A kukoricából élt az egész falu. Lelküket pedig a hit, a szőlő és a bor fényesítette. Mindenkinek megvolt a helye és mindenki boldog volt a helyén. A falu élt és virágzott. A nagy felszabadulás után a téeszt felszámolták, a fiatalokat elragadta a vállalkozás délibábja és aki maradt, a kiskertjében, szőlőjében, néhány hold földjén próbálta élni életét. Aratáskor, szüretkor kereskedők jöttek és olcsón felvásárolták a gabonát, szőlőt. Az emberek nem vállalkoztak. Utód nélkül ment el a kádár, a pék, a géplakatos, az asztalos és a pálinkafőző. Nem volt adó és nem volt tűz sem, így nem volt se pénz, se képesség. Az utcák kátyússá váltak és a falu szegényedni kezdett. A szőlőben nem volt munkás, mert az emberek inkább segélyből éltek, így a szőlők is szegényedni kezdtek. Eleinte, néhányan a városból még olcsón megvásárolták a pincéket és a szőlőt, de dolgozni ők sem akartak és a faluban sem találtak munkást. Az idegenek felverték az órabéreket, de így is csak fünyírásra, őrzésre találtak embert. Kincs lett a szorgos, hozzáértő kéz és kincs a kiegyensúlyozott, összetartó család. Az öregek egyedül maradtak, vagy elmentek a gyerekekhez a városba. Fillérékért keltek el a porták, pincék, hogy aztán a hozzá nem értők keze alatt átadják magukat az enyészetnek. A kerék forgása lelassult. A pap és a polgármester megpróbálta felrázni az embereket, de a szavakon túl ők sem tudtak megoldást mondani. A baj belülről rágott.

Volt egy család a faluban. Az asszony volt korábban a postáskisasszony, a férfi pedig a kádár fia. Kerítésüknél megállt a romlás. Képességük kisugárzott még jó néhány családra, portára. A gyerekek

ugyan már eljártak dolgozni, de a faluban maradtak és ott voltak az unokák is. Ők is nehezen találtak segítő kezet, de a régi kapcsolatok és a sok évtizedes emberismeret segítette őket.

Szőlőjük művelt volt, kertjükben megtermett minden, ami a legtágabb családnak és a baráti körnek kellett. Pincéjükben hordószám állt a finom zweigelt és rizling, a ház körül virágoskert, tele virággal. Az ólakban disznó, kacsa, tyúk, a tornácon macska, a madáretetőkön cinke, rigó. A szobákban gondozott bútorok, meszelt falak, s az eresz sem csöpög. Az ünnepek olyanok voltak, mint régen a falu minden házában. Ünneplőruha, kalács, gyertya, szentmise. Jutott mindig a templom körül ögyelgőknek is. Dolgoztak látástól napnyugtáig, de nyugodt harmóniájuk odacsalogatta a falubelieket egy kis borért, néhány mondatért, egy meleg kézfogásért, vagy csak egy köszöntésre. Nem viseltek tisztségeket, mégis hozzájuk fordultak tanácsért a bevándorló városiak, a megmaradt fiatalok. Szüretkor vidám baráti, családi csapatok járták a szőlőt, hogy aztán karácsonykor, tavasszal és a nyár derekán, visszavágyva meglátogassák őket, a borospincét és a kertet. Hozni nem sokat hoztak magukon kívül, vinni viszont mindig vihettek. Nemcsak bort, szőlőt, gyümölcsöt, hanem bölcsességet, türelmet és az “együttmuzsikálás”, az együttlét örömét is. Ők őrizték a tüzet, ők forgatták a kereket, bízva a visszatérők, bekapcsolódók, együttmuzsikálók szaporodásában, mert a falu kereke nem állhat meg.

22. Keresztelő

Az igazi gazdagság lelki eredetű. Az anyagiakban megjelenő formája már keserű ízzel kevert, mint a belülről romlott alma, melynek a külseje még piros és látszólag hibátlan. Csak ha beleharap az ember, akkor derül ki az igazság. Az igazi gazdagság vágytalan. Mindent elfogadó, mindent odaadó. Felületen szemlélő közömbösnek látja, pedig nincs elkötelezettebb nála. Bárki és bármi megtalálhatja, használhatja és el is dobhatja. Az igazi gazdagság szabad. Mindenben ott csillog és sehol meg nem fogható. Nem tehető zsebre és nem is lehet számítani rá, mégis mindig ott van, ahol szükség van rá. Elérhető türelmes várakozással, vagy hosszú, fáradságos út bejárásával. Ez utóbbi út az önmegismerés, a közösségben élés és a természet-közeli élet útja. Csak a három együtt. Bármelyik is kimarad, elmarad a gazdagság, mert torzul, romlik, rohad, ami kimarad. Ezért nehéz, ezért fáradságos: az egyensúlytartás miatt. A másik út a gyermekeké, az egészen kicsiké, a még meg sem keresztelteké. Ők szemlélődnek. Nem kell megszerezniük semmit, mert el sem veszítenek semmit. Úgy élnek életüket, hogy csak a szükséges a kapcsolatuk a világgal. Ha éhesek, vagy bántják őket sírnak. Így adnak lehetőséget másoknak, hogy etessenek, vigasztaljanak, szeressenek. Ha tele a has és rájuk mosolyognak, elszundítanak. Így adnak lehetőséget a természetnek, hogy saját törvényei szerint éljen. A keresztelőt a kápolna szentélyében tartották. Nem voltak sokan. A család, néhány barát, a keresztszülők. Többségük naponta találkozott. Volt néhány vidéki rokon, akikkel csak évente, vagy csak keresztelőkön és temetéseken találkoztak és voltak olyanok is, akik senkit sem ismertek a szülőkön kívül. Akik ismerték egymást, beszélgettek, akik nem, a falhoz támaszkodva várták a szertartást. A szülők feszültek voltak, mert az első gyerekről volt szó, de a fiú nyugodtan aludt a pólyában. A feszültségük azonban ott volt a levegőben. Bejött a pap és mindnyájan a falhoz húzódtak. A templomban hideg volt, mert ilyenkor, hétköznap délután nem fűtött be a sekrestyés. A pap beszélni kezdett. Idősebb, testes testvér volt. Ferences. Nehezen vette a levegőt. A hosszabb mondatok után kis szünetet tartott és a nagy csöndben hallani lehetett a szuszogását. Nem nagyon figyelt rá senki. A szülők és a keresztszülők a gyerekekkel voltak elfoglalva, a rokonok a többi, nagyobbacska gyerekekben gyönyörködtek, az idősebbek pedig már az emlékeikkel voltak elfoglalva, s a barátok a rokonsági szálakat próbálták az arcvonások alapján kibogozni. Szokásos, egyszerű, csöndes keresztelő volt. Csak az volt a szokatlan, hogy a gyerek nem ébredt fel a beavatással járó “vízbemerítés” során. – Milyen áldott jó gyerek – mondta az egyik dédnagymama a másiknak, de az nem hallotta, mert már csak a fontos dolgokat hallotta meg. A pap befejezte a szertartást és megáldotta a jelenlévőket. És akkor a gyerek sírni kezdett. Hangosan, keservesen, szinte fuldokolva kiáltotta világgá fájdalomát. A pap és a ministránsok gyorsan kivonultak. A szentély megbolydult. A kápolna megtelt az élet hangjaival.

Körbevették a gyereket. Mindenkinek volt hozzá, vagy a szülőkhöz egy-egy kedves, vigasztaló szava. És amikor a gyerek végre felnevetett, a feszültség végleg behúzódott az egyik sötét sarokba, egy persely mögé. Korábban ismeretlenek fordultak egymáshoz, beszélgettek barátokként, kívántak egymásnak egészséget. Évek óta haragosok álltak szóba egymással és a pap is visszajött, átöltözve. Együtt vonultak ki a kápolna elé, a kis ligetbe, ahol sütött a nap és énekeltek a madarak. Pedig nem történt semmi, csak egy kisgyerek elsírta, majd elnevette magát.

23. A koncert

Nem tudott bekapcsolódni. Korán elköltözött otthonról, mert ott sem volt otthon. Valamiféle tűz rágta belülről, aminek nem ismerte az okát, de égette, perzselte, ide-oda dobálta a világban. Alkalmi munkából élt. Voltak barátai, amíg pénze is volt. Sokszor kényszerült koldulásra, vagy lopásra, mert éhen halt volna. Papír és ceruza mindig volt a zsebében. Ha a tűz perzselni kezdte, nem tehetett mást, ahol volt írnia kellett. Verseket írt. Lángoló, világfelperzselő, lázadó verseket. Azt írta, ami benne volt. A nyomort, az igazságtalanságot, a gyalázatot, az éhezést. Ha ételhez jutott és italhoz, szíve megtelt melegséggel, verssorai pedig szépséggel. A nőkről írt, a tavaszról, a természetről, a szerelemről, a felhőkről és a holdról. Olyankor énekelve járta az utcákat, átölelte az embereket és a villanyoszlopokat. Saját verseit énekelte, üvöltötte, táncolta.

Egyszer, amikor részegen, hadonászva szavalta verseit, leült mellé a járda szélére egy fiatalasszony. Csendesen beszélni kezdett hozzá és lényéből, szavaiból annyi szépség és szelídség áradt, hogy a férfi elhallgatott. Később sírni kezdett és ráborult a nő vállára. A nő feltámogatta és haza vitte magával. Megfürdette, enni adott neki a közös családi asztalnál. A férj és a négy gyerek is szelídek voltak. Mintha egy más világba csöppent volna. Befogadták, állást kerestek neki és ruhákat. Ismét emberi körülmények között élhetett.

Hetek teltek el meleg szeretetben, amikor megkapta a fizetését és hazafelé betért egy kocsmába. A nő és a férje a rendőrségen találták meg másnap este. A rend és a szeretet órák alatt lemállott róla. A rendőrségi cella falát egy krétadarabbal firkálta tele és üvöltve, majd sírva követelte a pálinkaadagját. Ismét hazavitték. Kezdték előlről. Legközelebb a fizetését már ők vették fel és osztották be helyette. Hónapokig küzdöttek a beilleszkedéséért.

Néha úgy látszott sikerül. Munkája volt, dolgozott, nem rúgott be, játszott a gyerekekkel, segített a férjnek és az asszonynak a háztartásban. Csak írni nem írt semmit. A régi verseit szavalgatta esténként a vacsoraasztalnál, vagy mesélt a gyerekek ágyánál, de nem nagy kedvvel. Aztán megint eltűnt. Hetek múlva találtak rá az ország másik végén, az utcán, részegen. Mellette a földön borosüveg, zsebeiből papír fecnik lógtak ki, füle mögött rágott végű ceruzadarab. A rendőr mondta nekik, hogy már napok óta azon a padon ül. Néha énekel, néha üvöltözik, de többnyire ír. Órákig, egyfolytában. Nem vitték be, mert nem bántott senkit. Újra kezdték, még egyszer. Utoljára. A gyerekek miatt, mert azok nagyon ragaszkodtak hozzá. Amikor csak kicsit volt részeg és játszott velük, megéreztek valamit kiszolgáltatottságából. Amikor nem rágta a tűz, szelíd volt, mint a víz és azt csinálhattak vele, amit akartak.

Egyszer a férj megkérte egy barátját, aki erdőjáró fajta volt, vigye magával, hátha megbarátkoznak és rászoktathatja – a bor helyett – az erdei levegőre. Hétköznapi mentek, délelőtt. Az őszi erdő színpompája már megkopott. A fenyvek tompák, barnába hajlók voltak és ökörnál szállt a tisztások felett. Jó darabig szó nélkül ballagtak egymás mellett. Nem ismerték egymást. A férfi először csak kézbe adta a gépelt verseket, majd egyre szaporább lette lélegzete, szemei élni kezdtek és feltört belőle az ének. Az erdő felzúgott és a szél felkavarta a leveleket az útról, ahogy a kavargó lángok felcsaptak. A demagóg butaság, a tunya kisstílűség, a gőgös felsőbbrendűség sisteregve, mint a töpörtyű töpörödtek össze a hatalmas tűzben. Zúgva szállt az orkászzerű átok minden ember csinálta hatalmasra, gazdagra, uralkodóra, felsőbbrendűre. A patak vize felforr a tüzes pokol kínjaitól, ahogy a nagyvárosi nyomortanyák, árvaházak, kórházak, aluljárók lakóinak sorsát harsogta. A nyiladékon muflonok rohantak át és egy fiatal rókakölyök behúzott farkkal, nyűszítve bújt el a bozót sűrűjében.

Majd csend lett és az erdő is megnyugodott. A napsugár langyos kéréiben molnárkák ezrei táncoltak a patak csendes öbleiben és egy makk halk csobbanással pottyant a vízbe. Valahol harangoztak és fenn az égeres feletti gerincen megszólalt egy késői bika szaggyalított böge. A föld, az erdő, a levegő és a patakesobogás lassan behatolt a perzselő lángokból visszamaradt parázsba. Nem oltotta el, csak átfurmálta. Átfurmálta harmóniává. Összekötötte az eddig össze nem illő pontokat és egy nagy kozmikus rend szépségébe illesztette. Dallamos szavak akkordjai buggyantak ki a férfi száján. Az ősz ihlette aranysárga rezgése, a tavasz g-mollban írt zöld zuhatagai, a szerelem rózsaszín szálai kígyóztak a bokrok között. És ott volt az ég kékje mindenben, minden körül. A nyiladékból kiballagott eléjük egy szarvastehén a borjával és a költöző őzlapók egy csapata hosszan kísérte őket bokorról bokorra szállva.

A buszmegállóban váltak el egymástól. Többet nem találkoztak. A barát is a helyén maradt és a férfi is. Nem sikerült bekapcsolni egyiket sem. Egyetlen közös koncertre futottak össze, de abba belemegégett a természet.

24. Satsang

Hétre volt meghirdetve a kezdés, de már fél hétkor ott volt. Nem szeretett késni. Leült hátul, közel az ajtóhoz. Így tanulta és így is szokta meg. Csönd volt. A lépcsőházból beszűrődött egy zongora hangja. Valaki a Für Elise-t próbálta. Először egy magas, csontos férfi érkezett. Mozgása nyugodt volt, tekintete egyenes. Feléje biccentett, majd leült az ablak mellé. Ahogy leült, úgy is maradt az előadás végéig. Aztán nők jöttek. Sokan. Kettesével, hármával, beszélgetve, vagy csak sugdolódzva. Fénymásolatokat szortíroztak szét a székeken, képeket rajszögeztek a falakra. Egy szakállas fiatalember is érkezett gitárral. Lepakolt, majd hangolni kezdett. Lassan megtelt a terem. A képeket nézte. Az első Jézust ábrázolta egy görögkeleti ikonon. Szigorúságát még jobban kiemelte a fekete fehér másolat. A másik három színes kép számára ismeretlen indiai, vagy szikh férfiakat ábrázolt. Fejükön turbán, mindhárman mosolyognak. Hatalmas szakállukon átsütött fénylő, fekete szemük. A gitáros megpendítette a húrokat és halk énekeszó hangzott fel. A szöveg valamilyen dallamos, de hadaró, néha hosszan elnyúló, máskor pergő ritmusú keleti nyelven szólt. A zene utolsó akkordjai hosszan zengtek a gitáron, miközben egy alacsony, barna bőrű fiatalember lépett a dobogóra. Lótusz ülésbe felhúzódkodott a tanári asztalra és mosolygott. Homloka közepén apró, kerek jel. A nők visszamosolyogtak. A fiatalember lehunyta a szemét és mintha a falakból kezdett volna szivárogni, olyan finoman és halkán elindul valamilyen zümmögés féle. A zümmögés erősödött, hullámozott. Egyre többen csukták be a szemüket és kapcsolódtak be a recitálásba. Nemcsak a fülével, a bőrén át is hallotta, érezte a rezgést. Teljesen kitöltötte a fejét és az egész testét. A zümmögés, ahogy elkezdődött olyan észrevétlenül olvadt is vissza a falakba. A fiatalember kinyitotta a szemét és ismét mosolygott. Lassan beszélni kezdett. A bársonyosan zengő mondatokat tolmács fordította ugyanolyan bársonyosan zengő magyarsággal. Egy gazdag, nagy királyról beszélt, akit nem tesz boldoggá a gazdagsága és hatalma. Bolondjával a boldogság keresésére indul. Sokáig vándorolnak, sok tanácsot meghallgatnak, de egyik sem teszi a királyt boldoggá. Akkor találkozik egy öreg emberrel, aki azt mondja “menj haza, a boldogság otthon vár rád”. Sietve haza indul, de otthon semmi sem változott. Végül a bolondja megsajnálja és oda viszi a tükör elé. “Ott van, látod? Ott a boldogság benned. Azért mondta az öreg, hogy menj haza. Az igazi hazád ott van belül. Bolond aki nem látja” – mondta és jól fenékebe billenti a királyt. Az meglepetésében megvilágosodik. Leveti a palástját és fiára teríti. Ócska köpenyt vesz magára és járja az országot hirdelve, amire rájött.

Hallgatta a lassú, bársonyos hangot. Maga a történet nem sokat jelentett számára. Sokszor és sok változatban hallotta már, de a hang hatására ismét rezonálni kezdett benne valami. Nem az esze. Az inkább eltompult. Valahol mélyebben, a mellkasában, de pontosan nem tudta hol. Úgy látta, a fiatalember lassan felemelkedik az asztal fölé. Ruhája fényleni kezdett és mosolyának fénye is szétáradt a teremben. Egyre jobban érezte magát. Majdnem elérzékenyült.

A fiatalember befejezte a történetet. Csend lett, majd halkan ismét elindult a zümmögő hang. A gitáros még énekelt egy strófát, majd az asszonyok kitódultak a fiatalemberhez. Haza indult. Az utcán ellepte az esti csúcsgalambot.

Nem történt semmi különös. Zümmögtek egy keveset, majd egy órán át csöndben hallgattak gondolatok, töprengések, bizonytalanságok nélkül. Valami forgott.

Főnökök

1. A gemkapocs

Az irodában mindennek megvolt a helye. A szekrényben, az alsó polcokon sorakoztak a szakkönyvek, folyóiratok, közlönyök. Felettük, a tárgyévi, már elvégzett munkák dossziéi és az általános vállalati szabályzatok, utasítások, körlevelek. Még feljebb, a legfelső polcon már lejárt régebbi iratok, levelezések, tervek és elszámolások. A nagy, barna íróasztalon, a telefon melletti sarokban feküdtek az éppen aktuális intézendők, határidős jelentések számozott dossziékban összegyűjtött adatai, fénymásolatok, táblázatok. A széssel szemben, az asztal túlsó szélén az asztali naptár bejegyzésekkel, rátűzve cédulák. Elöl lepedőnyi firka papír telefonszámokkal, jelekkel, nyilakkal, jegyzetekkel, ábrákkal. A széktől jobbra, a naptár mellett az asztal sarkánál ceruzatartó színes filctollakkal, egy kék és egy piros golyóstoll, zöld kiemelő, körző, rotring, radír, rajzszőgek, befőttes gumik. Egy külön részben gemkapcsok. A tartó mellett két angyalka, egy papírból és egy porcelánból. Mellette néhány fénykép, lelap egy céges nehezék alatt. A falon oklevelek, fotók, képes falinaptár, az ablakban virágok. Ha valaki bejött és szétnézett, rendszerint a fotóknál állt meg egy percre, de a többség nem nézett szét. Elintézni jött valamit, és ha elintézte, már ment is.

A gemkapcsokat még soha, senki nem nézte meg. Talán azért, mert minden íróasztalon volt belőle. Így aztán mindenütt észrevétlen maradt. Pedig ott lapultak az íróasztalokon kívül minden dossziében, iratlerakóban, fiókban és szekrényben, számolatlanul. De ott lapultak a fiókok és szekrények sarkaiban is, a szobasarkokban, a radiátorok alatt, ahová nem látott be a takarítónő. Csak költözésekkor kerültek elő számolatlanul és jutottak érdemtelenül a szemétre. Általában észrevétlenül végezték munkájukat. Fontosságuk csak akkor derült ki, ha kifogytak, vagy egy gondatlan kéz mozdulatára elengedték a rájuk bízott iratokat. Olyankor nagy futkosás támadt az irodában, kiabálás, keresgélés, estig tartó újragépelés. De ez ritka volt. Rendszerint hűségesen tartották össze a rájuk bízott dolgokat, akár évekig is. Magának való, visszahúzódó fajta volt. Csöndben, egyenletesen szeretett dolgozni. Nem szerette a team-munkát, az értekezleteket és a hó végi hajrákat sem. Kerülte a felvonulásokat és a nagy bulikat is. Amikor jelentkezőket kerestek valami fontos munkára, hátrahúzódott, előreengedte a nagy szervezőket, mozgalmi embereket, forradalmárokat, újítókat. Kis részmunkákat vállalt. Észrevette, hogy mindig van olyan munka, amit senki sem végez szívesen. Ezek vagy unalmasak, vagy piszkosak voltak, és nem járt érte dicséret sem, mert szinte nem is látszottak. A csönd és a nyugalom többlet jelentett neki a sikernél és a hírnévnél. Nem is vették észre a jutalmazásoknál, a fizetésemeléseknél, a kitüntetésekénél. Ha szóba került, csak legyintettek: "a Józsi, már száz éve itt van a cégnél, a világ legcsöndesebb embere." Ő jött be elsőnek, hogy a többieknek legyen friss kávéjuk, és ő ment el utoljára, hogy rendet tegyen másnapig. Sokan fordultak hozzá bajukkal, gondjukkal, de soha sem kérdezte meg tőle senki: hogy van Józsi bácsi? Ha éppen nem volt munkája, a sarokba húzódott és olvasott. Szerette a keleti történeteket. A Csendháborító volt a kedvence Szolovjovtól. Ha a kollegák között a munka lázában valami feszültség, vita támadt, rendszerint talált egy odaillő kis történetet, amin aztán mindkét fél jót nevetett, gondolván, hogy a poén a másikon csattant. Ha valakinek otthon maradt a pénztárcája, vagy csak megszorult hó végén, mindig tudott segíteni. Hiánya csak akkor derült ki, mikor egy szép napon nem jött be többé. Mindenki ideges lett. Nem volt reggel kávé, senki nem talált meg semmit. Csak tologatták a rendezetlen dolgokat. Holnap már biztosan bejön – mondogatták egymásnak. Hónapok teltek el mire az új rend kezdett kialakulni. Kezdték jobban odafigyelni egymásra, átvették Józsi munkáit. Egy idősebb kolléga hatra jött, hogy legyen reggel kávé, egy

fiatalasszony bennmaradt takarítani egy kis külön pénzért. Meghallgatták egymás nyavalyáit is, és ha tudtak, segítettek. A Csendháborítót egy fiatalember örökölte, aki néha elbeszélgetett Józsisal. A ritmus helyreállt. Józsit pedig közben beszívta a nagy kozmikus porszívó.

2. Az oroszlán

Az oroszlán jegyében született. Délceg, erős akaratú, nagylelkű, céltudatos és briliáns elméjű volt, még nyolcvan évesen is. Egész életében gondolkozás nélkül tette a dolgát és az jó volt. A kicsi felnézett rá, a nagy irigykedett rá, a görbe úton járó félt tőle, a gyenge menedéket keresett nála. Olyan volt, mint a rét közepén álló hatalmas tölgy.

Aktív korában egy gyárat irányított és az virágzott. Fejlesztett, beruházott, jutalmazott, büntetett is ha kellett, bár büntetései jutalommal is felérték. Utazásokat, kirándulásokat szervezett a dolgozóknak és mindig elől ment. Nyugdíjában egy adminisztratív részlegben segített és kollegái boldogok voltak. A bérházban ő volt a gondnok, a lelki gondozó, a pótnagymama és a kutyasétáltató. A családjában a szelíd, okos, türelmes, jóságos dédi. A szociális otthonban, ahová ebédelni járt, hozzá mentek a fiatal hetvenesek lelki tanácsért. A vezetőnő minden baját, gondját vele beszélte meg. Csak aki közel került hozzá, látta rajta az idő és a használók nyomait.

Mikor a lakását már nem tudta elhagyni hozzá járt a ház, a család, a baráti kör és a barátok is nála találkoztak barátaikkal. Az utazásszervezést felváltotta a kézimunka: a kötés és a hímzés. Keze alól csak úgy folytak ki a szebbnél szebb topánkák, szoknyácskák, kabátkák, függönyök, terítők, hímzések és vállkendők. Nagyot hallása megkímélte mindattól, amit nem volt érdemes meghallania, de szemével és eszével ott volt mindenütt a világban. Minden érdekelte, mindenről tudott és mindenről meg volt a véleménye is. Igazán jókat ötéves dédunokájával tudott beszélgetni. Olyankor még a fülhallgatóját is beállította, hogy minden szavát hallja. Feltolta feje tetejére a szemüvegét, amin a gyerek tapsolt örömeiben. Hallgatni, viszont egyik barátnőjével tudott a legjobbkat. Vele már nem kellett semmit megbeszélni. Mindent tudtak egymásról és a világról is egyforma volt a véleményük. Sokszor nevettek egymás baján, ami sohasem lelki, hanem mindig fizikai volt: egy lehajolás, egy felejtés, egy beleszundítás, egy szédülés. Nevettek már a régi emlékeken is, akár szomorúak, akár vidámak voltak. Örültek minden figyelmességnek, jó szónak, de már nem igényeltek semmit.

Már minden a helyén volt, minden úgy volt jó, ahogy volt. A világ jó volt, mert a szeme így volt beállítva. Csak a lélegzet fogyott el néha, az ütésekkel viselte már nehezen a kopott bőr és a nyári fertőzéseket a gyomor.

Egyik reggel, amikor dédunokája rányitott, nem talált senkit a szobában. Körbe ment. Benézett a konyhába és a fürdőszobába is, de ott sem volt. Az ablak nyitva volt. A párkányon egy rigó énekelt. Mikor a kislány közelebb ment, a rigó elhallgatott, feltolta kis szemüvegét a feje búbjára és kacagva elrepült.

Elrepült a dédi! – szaladt be nevetve anyjához a kislány. – Láttam, elvitte a szemüvegét is!

3. Vitakör

Nyilvános kerek-asztal beszélgetés, vita volt. A beszélgetés résztvevői fenn ültek a színpadon egy kerek asztal körül és lenn, a zsúfolásig telt teremben a hallgatóság. Fent csupa lelki ember, lenn csupa kíváncsi ember. A fentieket a vita, az erők megmértetése, a lentieket a kíváncsiság és a fentiek neve hozta el aznap délután a gimnázium színháztermébe. A résztvevők először bemutatkoztak. Egy katolikus pap, egy orvos-pszichológus nő, egy ezoterikus szellembúvár és egy látó ember voltak a vita résztvevői. A beszélgetés témája sem volt mindennapi: az ember lelke, ember és Isten kapcsolata, a mennyország mibenléte és az odajutás útja. Kezdetben egyenként és óvatosan járták körül a témákat. Próbálták gondolataikat egymáshoz közelíteni. Már az elején megmutatkozott a fogalmak használatában és azok jelentésében meglévő nagy különbség. Az, hogy lélek, az ember lelke a

katolikus papnak az értelem, az érzelem és az akarat világát jelentette, az orvos-pszichológus számára lényegesen differenciáltabb világot: a tudatos, a tudat alatti, tudattalan és ezen belül is a személyes és kollektív tudattalan világát jelentette és csak ezen belüli jelenségeket lehetett némileg kapcsolatba hozni a pap által megfogalmazott világgal. A szellembúvár már a lélek fogalmat sem arra használta, amire a másik kettő. Ő behozta a szellem fogalmát is a képbe, amit sem a pap, sem a pszichológus nem használt a lélekkel kapcsolatban. Végül belépett a látó ember, aki a fogalmaktól szinte függetlenül, azokat szabadon váltogatva és értelmezve saját belső tapasztalati világáról mesélt és gyakorlatilag a hétköznapi életből vett szimbólumokat használt annak leírására, amit megtapasztalt. A pap eleinte hatalmas, szentori hangját vette be igazának alátámasztására. Az orvosnő szelíden, magabiztosan mozgott a maga jung-i világában hozzákombinálva mindazt az ősi transzcendens és misztikus tudásanyagot, amit Jung, mint tudományos ember nem fogalmazhatott meg. A szellembúvár és az orvosnő világa – mint kiderült – nem állt messze egymástól, így akaratlanul is egyre magasabb és magasabb régiókba szárnyaltak az ember lelkétől indulva. A látó embernek ugyan nem voltak ilyen mély, illetve magas élményei, mivel “csak” egy korábbi halál közeli élményből merítette személyes tapasztalatát, de azóta sokat olvasott és szemei rácsodálkozhattak az ezoterikus világ gazdagságára. A hallgatóság lélegzetviasszafojtva hallgatta őket és a frappáns fordulatokat tapssal jutalmazta. Már messze maguk mögött hagyták az asztrál mennyországokat, amikor a pap megérezte a kerék döccenését. Nem állt le vitatkozni ezen világokról, mivel ugyanúgy semmit sem tudott róla, mint a többiek, de megérezte – öreg, börtönviselt pap volt – a vita talajvesztését.

– Nem látok itt semmi misztikust – mondta, amikor szóhoz engedték jutni. – Jézus teljesen köznapi cselekedetekhez kötötte az Isten országába bejutást. Nem azt mondta volna, hogy éheztem és ennem adtatok? Mi ebben a misztikus? Minden nap, minden órában megtehetjük azzal, aki hozzánk fordul, vagy akiről tudjuk, hogy ránk szorul. Tudni pedig tudjuk, mert a médiák szerencsére nem hagyják, hogy tudatlanok maradjunk! Nem látom mi ebben a misztikus!

Első alkalommal, amikor ezt elmondta nem is figyeltek fel rá. Tovább emelkedtek a kauzális és isteni mennyek országának lépcsőin a hallgatóság tapsaitól kísérve. Aztán elhangzott másodszor is és harmadszor is és nem lehetett tovább repülni. Vissza kellett jönni a földre és meg kellett válaszolni a kérdést: mi ebben a misztikus, és mi az ezoterikus? El volt rontva a vita és a közönség szórakozása. Ott volt a szegletkő, ami beakasztott a vitának és amiről mindenki tudta, hogy nincs más forgató itt a földön, rajta kívül. A pap pedig forgatta a maga módján. Ahogy egy főnöktől elvárja az ember. A föld beleavatkozott a tűz és a levegő játékába és elfojtotta azt. Nem vette észre, hogy a levegőnek és a tűznek is kell táplálék. Nem vehette észre, mert fizikailag éhezők között élt.

4. Gazdagság

A ház megbújt az öt hatalmas diófa alatt. Sem az utcáról, sem a szomszédból nem lehetett látni, csak este, amikor a kis ablakokban kigyulladt a lámpa. Nem volt nagy ház, a tíz fős család mégis megférte benne. Amikor a hatodik gyermek is megérkezett, a teraszt beépítették és a fürdőszoba is nagyobb lett. A nagyfiú kiköltözött a kamrába, ami ugyan a tyúkudvarról nyílt, de nagy önállóságot és szabadságot biztosított számára a sok pelenkás között. Előtte a nyulak laktak itt, még előtte pedig a kecske. Ablaka a tyúkólakra nézett, de tavasszal a szomszéd cseresznyefája ott pompázott az ólak felett hófehér ruhájában.

Az asszony volt a ház lelke és motorja. Fél lábát elvitte a gyárban a fűrészgép, de ez nem akadályozta meg a további három gyermek világra hozatalában. Az ember a gyárba járt dolgozni és mikor hazajött, ment ki a kertbe, mert sok volt a gyümölcsfa, szőlő, kukorica. Míg fel nem nőtt a fiú, a permetezés is rámaradt. A nagymamáé volt a ház belülről, a nagypapáé a szőlő és a szamaras kordé a szamárral. A gyerekek hamar megtanulták az ásó, kapa, fűrész, metszőolló használatát, mert amikor az iskola engedte anyjuk hajtotta ki őket a “jó levegőre”. Ott voltak nekik a tyúkok, kacsák és a nyulak is. A kert, jó férfi-kiáltásnyira felnyúlt a Rigóhegy oldalába. Volt mit tenni egész évben. Nyáron aztán jött a munka dandárja. A tarack és a tyúkhúr nőtt mint a bolondgomba, de nyírni, egyengetni, metszegetni

kellett ott mindent, ami túlnőtte a megszabott helyét. Előkerültek a sarlók, kaszák és a metszőollók és a gyerekek végre kiszabadultak a könyvek és padok világából. Játék is jutott mindenkinek. Játék volt a fűzfa-, vagy bodza síp, a mogyoró vessző, a lyukas edény, a hordópánt és játék volt a sok lepke, rózsabogár, szarvasbogár, tücsök és szöcske is. Játék volt a fáramászás, a verébfészek kiszedés, a vakond vadászat és az üregi nyúl lesés is fenn a domb mögött, ahol már az erdő kezdődött.

A szegénység nem ütötte ki a ház oldalát, mert az asszony mindent és mindenkit érzett, mindenre gondolt. Maradt kéz a háztetőkön a cserép rendbetételére és a diószüretre is. Az emberek a szomszédban valahogy megéreztek ezt az energiát. Főleg a gyerekek, akik csapatostól lógtak a nagy diófákon, vagy együtt kapáltak fenn a domboldalban, de az a cigány család is, aki egy rozszant autóban lakott a szomszéd kertben. Mindig, mindenre volt megoldás, mert amire nem volt, az benn maradt a szülők között, az éjszakai hálósoba csendjében. Amikor valami elakadt, vagy felsírt egy gyerek valamelyik sarokban mindig volt valaki, aki ugrott és helyre tette, meglökte, elsimította a dolgot. Felesleges nem volt itt semmi. A padlás is üres volt, mert minden hasznos volt. A csomagoló papírral begyűjtötták, a rozsdás szögeket kiegyengette valamelyik szomszéd gyerek, hogy megtanulja a kalapács használatát, a régi bútorokat kijavították, vagy tovább vándoroltak a még szegényebbekhez, a krumpli héjat és a sárgarépalevelet megették a tyúkok. Karácsonykor és Húsvétkor, amikor a nyulak segítségét is igénybe vették, a belsőségek is a tyúkokra maradtak, a bőr pedig szépen kicserezve kivándorolt a piacra. Az emésztő ajándéka a konyhakerté lett, hogy nyáron hatalmas salátafejek és karalábék formájában térjen vissza a körforgásba. A főzés, mosogatás, takarítás a kislányokra várt, de rendszerint nem sokat kellett várnia. A tanulással sem volt másképp. A fontos dolgokat megtanulták a szülőktől, az iskolai dolgokat pedig egymástól. Az élet forgott. Vasárnap templom volt és közös ebéd, Karácsonykor csillagszóró.

Aztán zökkent. A kertet, házat eldözereztek és lakótelep épült a helyén. Sorban elmentek a nagyszülők és az apa is. A család szétszakadt a nagyvilágba, de a sok kis kerék ismét forogni kezdett. Az asszony az egyik családjával élt együtt. Hetven éves születésnapján ötvenhárman voltak. A nyolcvan évesen, hatvannyolcan.

5. Kollégák

Évente egyszer elvitte a kollégáit kirándulni. Áprilisban, vagy májusban, a lehetőségektől függően. Később, lassan leépítették a részlegét, de a szokás megmaradt. Fogytak fogyatkoztak, de a kirándulásra, aki tehetett az új helyéről is eljött. Egyikük tíz év után jelentkezett, hogy van-e még és mikor lesz. Szívesen fogadták. Gyerekek születtek és unokák, de csak tizenkét év után merült fel, hogy kibővítsék a csapatot a családokkal. Később igény lett a havi kirándulás télen, nyáron. Jól összeszoktak. Jöttek a barátok, barátnők, rokonok. Egy szép tavaszi reggelen ötvennyolcan gyűltek össze a Moszkva téren az induláshoz. Nem volt forgatókönyv, csak mentek, beszélgettek, mindig beiktatott kiszálló helyeket, hogy aki sietett elérjen valamilyen járművet. A végén valamilyen kocsmában együtt ettek, ittak, majd hazamentek. Aztán nyugdíjba ment. Titkárnője még a cégnél maradt, így megvolt a biztos pont. Továbbra is eljártak kirándulni. Volt olyan hideg téli nap, amikor csak kettesben ballagtak a Hármashatár hegyen, de mentek. Egyre több lett az idős köztük és egyre több a gyerek is. Egyik alkalommal nem tudott elmenni, mert influenzás lett. Egy fiatal ötvenéves vette át az irányítást. Onnan kezdve szervezettebb lett az egész. Messzebbre is elcsavarogtak és több napra is. Előadókat, botanikusokat, erdészeket, biológusokat és természetvédőket hívtak meg a kirándulásokra. Az időpontokat már a napi lapok is közölték. Híre ment az országban és egyszer egy újjélandi turista is velük tartott. Csatlakoztak más természetjáró csapatokhoz és létrehoztak egy alapítványt a pilisi rókák megmentésére. Nemzetközi fórumokra utaztak, saját jelvényük, turista botjuk volt és honlapjuk az inter-neten.

Az öreg egyre kevesebbszer tudott velük tartani. Elfáradt. Nem bírta már az iramot. Temetésére elment egy-két régi kollégája.

6. Tűzember

“A tűz szabadon áramló, sugárzó energia. Lendületes, ugrásra kész és fényével színt hoz a világba”. Ha messze ülnek tőle, nem érzik hatását, ha túlságosa közel, megégnek tőle. Lefojtani nem lehet, mert akkor nem él, csak parázslík, vagy meghal. A víz kioltthatja, vagy mérsékelheti lobogását, miközben önmaga gőzzé változik. A föld is kioltja, ha sokat raknak rá. A levegővel a legjobb harmóniában élhet.

Ötleteiről volt híres. Olyan ötletekkel állt elő, melyek soha senkinek nem jutnának eszébe. Ha nem volt pénzüik élelemre, gyomokból csinált családjának ebédeket, ha nem volt munkája, kitalált valamit, amit aztán úgy vettek, mint a cukrot. Egyszer reggel felkelt, összepakolta a családját és leutazott velük Görögországba egy hétre. Máskor két jegyet vett a Szegedi Szabadtéri Játékokra és legnagyobb fiával Csongrádtól úszva tették meg az utat. De igazában akkor élt, ha másokért tehetett valamit. Húsz-huszonöt fiatal házaspárral rendszeresen tartotta a kapcsolatot. Közös beszélgetéseket, kirándulásokat, ünnepeket szervezett és ha tudta anyagilag is segítette őket. Amikor árvíz volt, leutazott a gátra, amikor menekültek árasztották el a déli országrészt ott volt a táborokban segíteni. Szípkázó szellemessége mosolyt varázsolt az emberek arcára. Ugyanúgy mozgott az anyag, mint a szellem világában. A hetvenes években szamizdat kiadványokat gyártott a háza pincéjében és amikor lebukott leülte a hat hónap büntetést. A börtön életét is megváltoztatta ottléte alatt. A börtönőröket rávezette az élet szépségeire, a nyitottságra, humánusra. Többször leváltották az őrköt, mert túl emberségesek kezdtek lenni a foglyokhoz. Rabtársainak arról a szabadságról mesélt, amelyik bárki számára itt és most elérhető, mert bennük van. Mikor soron kívül szabadlábra helyezték, vele együtt megváltak másik három nehéz fiútól is, akik teljesen átvették tanítását és téríteni kezdtek a cellákban. Csak a tehetetlenséget viselte nehezen. Nem a sajátját, mert az neki nem volt, hanem a másokét. A tervezgetőkét, a mindent alaposan megrágókét, a hagyományokhoz ragaszkodókét, a könnyen sértődőkét. Nem volt szüksége tervekre. Amit kitalált már kezdte is csinálni. Nem kellett mérlegelnie, mert biztos volt tudásában és eszközeiben is. Nem kellett visszanyúlnia a múlt módszereihez, ötleteihez, mert azonnal volt sajátja, az adott ötlethez igazodó, a lehetőségeket tisztán látó módszere. Nem értette meg a visszahúzódot, akiknek néha a lábára lépett, bocsánatot kellett kérnie – amit nem szívesen tett – azoktól, akik érzékenységét elsöprő lendületével sértette. Imádta viszont az olyanokat, akik ötleteit támogatták, s még inkább azokat, akik be is álltak a megvalósításba. Hamar túllépett az intellektuális okoskodókon és a bizalmatlanokon, mert nagy volt a szíve, de csak azokhoz, akik követni tudták.

Mikor megöregedett, leült. Leült és gyönyörűséggel szemlélte maga körül mindazt a szépséget és gazdagságot, amit létrehozott. Egyet fájlalt csak, hogy fiai és lányai közül nem volt, aki folytassa művét. Mások voltak. Tervezgetők, fontolgatók, megrágók, ücsörgő gondolkozók, szöszmötölők, piszmogók, kevesebbet táncolók, kevesebbet éneklők. Melegségre szorulók.

7. Levegőember

A levegő valami olyasmi, ami nem látszik, de minden élőnek alapja. Senki sem foglalkozik vele, amíg van és nem lehet túlélni, ha nincs. Szerencsére nincs ránk bízva veszünk-e belőle, mert akkor valószínűleg néha elfelejtenénk és ez végzetes lehetne. Úgy élünk benne, mintha nem lenne és csak valahol mélyen érezzük, hogy nagyon fontos számunkra. Amikor elpiszkolódik, bűdös, kormos, vagy allergiát okoz, akkor felkerekedünk és keresünk egy olyan helyet, ahol mellkas-duzzasztóan tiszta, szikrázóan kemény, vagy egyszerűen csak kakukkfűillatú.

Úgynevezett lelki ember volt. Otthonülő. Hálósobájának fala mennyezetig könyvekkel teli. A nappaliban a falakon a kortárs művészek néhány szürrealista képe. A sarokban hangfal videóval és egy nagyképernyős tévével. Az asztalon művészeti magazinok, ezoterikus és természetgyógyász folyóiratok. Legszívesebben kedvenc foteljában ücsörgött és olvasott, a tévét nézett valamilyen

külföldi, kulturális adást, vagy zenét hallgatott. Mozart volt a kedvence, de cédéin ott volt az egész világ. Az ausztrál didgereedoo, az afrikai ritmikus kerék dobünnepélye és a Cosi fan tutte jól megfértek egymás mellett. Meditációs kazetták, indiai guruk tanítása, pszichológusokkal folytatott beszélgetések felvételei, filozófusok kerekasztal vitája gazdagította video gyűjteményét. Mindenevő volt, ami a lélekkel, a szellemmel volt kapcsolatban. Könyvtárából sem hiányoztak a "szent könyvek": a Szentírás öt nyelven és négyféle fordításban, a Baghavad Gíta, a Korán, a Zohár és a Sanatana Dharma. Buddha beszédei, zen mesterek lejegyzett tanításai és a Tibeti Halottas Könyv békésen sorakoztak egymás mellett a polcon és az ő fejében is.

Ritkán ment le az utcára és a házban sem kereste a kapcsolatot az emberekkel. Mégis nagyon sokan jártak hozzá. Volt benne valami megnyugtató. Nyitott volt az emberekkel. Mindenkit meghallgatott. Sokan jöttek hozzá problémáikkal, főleg fiatalok. Segíteni próbált mindenkin, de a saját módszerével. Nem élte bele magát mások gondjaiba, érzelmeibe, hanem megpróbálta rávezetni őket a bennük és körülöttük működő hatalmas energiák használatára. Elsősorban az önismeret megszerzésében segített. Feltárta azokat a hatalmas összefüggéseket, melyek az egész világban s így, az emberben is működnek mind fizikai, mind szellemi téren. Módszereivel rávilágított az illető személy életében, múltjában történt és bizonyos tartózkodással a jövőjében várható eseményekre és az ezekre való felkészülésre, a tudatosságra tanított. Mindenkit lebeszélte arról, hogy elhiggyenek neki bármit is. A gyakorlati próbákra, a megélt tapasztalatokra hívta fel figyelmüket. Ugyanakkor nehezen viselte el ha kétségbe vonta valaki gondolatai, módszerei valóságát.

Néha meglátogatta egy barátja, akivel órákon át tudtak beszélgetni anélkül, hogy kételkedni kellett volna egymás nézeteiben. Nem voltak egyformák, de megvolt mindkettőjükben az a tolerancia, ami a levegő embereket jellemzi. Olyankor aztán bebarangolták a legújabb lelki, szellemi, ezoterikus és vallási kutatások hegyeit, völgyeit, sivatagait és tengereit az ufóktól a Plejádokig, a torinói lepeltől a fatimai jóslatokig, az asztrológia legújabb energetikai világméretűtől a lelkeségi mozgalmakig. Mozartot hallgattak, vagy Osho néhány kazettáját nézték meg együtt.

Erejét belülről nyerte, a gondolkozásból. Sajnos önmagával kapcsolatban semmilyen gyakorlatias érzéke nem volt és amikor egyszer elvágta a kezét, nem tudta mit kell csinálni és elvérzett.

8. *Vízasszony*

A víz folyik. Lefelé folyik, a tenger felé. Ha szikla állja útját megkerüli, a földet elmossa, a tüzet eloltja miközben a levegőben feloldódik, majd ismét elválik tőle. Alázata megtévesztő, mert az utolsó csatát mindig ő nyeri. Ismeri a tenger legmélyét és a légkör magasát is. Benne visszahangzik az óceánok fenekének millió éves csendje és benne dúlnak a sztratoszféra viharai, forgószelei is.

Szép volt. Már a bölcsőben is. Az orosz katonák térdükön lovagoltatták, amikor felgyógyult a paralízisből. Félelem nélkül mosolygott mindenkire, aki végigsimította hosszú, szőke copfjait. Már az iskolában észre vette, hogy más, mint többiek. Megérezte osztálytársai, tanárai jó, vagy rossz hangulatát, de így volt testvéreivel és szüleivel is. Egyszer rosszul lett az iskolában és másnap kiderült, hogy nagyapja, akit nagyon szeretett, éppen akkor kapott infarktust. Mindent elsöprő szerelmeit hatalmas csalódások követték. Nyugodt biztonságot adó párt keresett volna magának, de az ilyenek nehezen viselték érzelmi hullámzásait. Később lecsendesedett. Gyerekei mellett, külsőleg nyugodtnak látszó, gondos anya lett. Félelmeit, érzelmi viharait magába zárta. Munkahelyén ő volt a csapat személfénye. Mindenki a kegyeit kereste és ő külsőleg nem volt zárkózott. Sok barátja, barátnője lett, mert belemélykedett az emberekbe. Átérezte örömeiket, bánataikat, így mindig volt aki hozzá fordult. Róla magáról azonban nem sokat kérdeztek, így nem is sokat tudtak. Mindenki meglepődött, amikor egyik napról a másikra kilépett. A belső félelmek és csalódottságok elértek egy kritikus küszöböt és robbantak. A vihar korábbi egész életét elsodorta. Ráment a házassága, a munkahelye, az egzisztenciája, a baráti köre. Új párral, új városban, új életet kezdett. Az új kapcsolatokban ismét kivirult. Ismét üdvöske lett: szeretet-, panasz- és megértésközpont, akibe számolatlanul bele lehetett

lapátolni a gondot, bajt, de az örömet is. Mély kapcsolatokat már nem épített. A csalódástól való félelem belekövesedett. Befelé fordult. Ha már nem volt dolga olvasott, vagy csendben ücsörgött. Figyelte, majd lassan el is fogadta belső érzelmi hullámzásait. Unokái megéreztek valamit belső csöndjéből. Legintimebb belső vágyaikról, kívánságaikról csak vele voltak hajlandók beszélni. Meghallgatta őket, nem adott tanácsot, nem oktatott, de kérdései és hallgatásai többet értek minden tanácsnál. Sült krumplit is bármikor hajlandó volt sütni.

9. Földember

A föld az alapja az "itt és most" világnak. Rajta él minden ami látszik, hallható, tapintható, szagolható. Mivel ez a minden mérhetetlenül sokféle, türelmet és önfegyelmet kíván attól, aki benne él. Aki két lábbal a földön él, annak egyszerű, gyakorlatias a gondolkozása, nem bonyolódik elméletekbe, logikai fejtegetésekbe. Mégis, amire legjobban szüksége van, az egy távoli, nagy eszménykép. Erejét a föld adja, célját a kép.

Két lakása volt. Az egyik a földszinten, közvetlenül az üveges lengőajtó mellett jobbra. Éjjelente, ha már mindennel végzett, itt feküdt le aludni. Itt volt felesége és a gyerekek is. Az előszobában volt az íróasztala és az ajtó mögött a kulcsos-szekrény. A házban ez volt a két legfontosabb pont, ahol el lehetett valamit intézni. Az íróasztalnál az ügyeket: a lakbért, a tartozásokat, a bejelentkezést, kijelentkezést, a javítások bejelentését, a kulcsot, a biztosítást, tejjegyet, szavazószelvényt, párttagdíjat, üvegezést. A kulcsos-szekrényben voltak a legfontosabb kulcsok: a pincék, a kazánház, az első és hátsó biciklitároló, a szárító és a mosókonyha kulcsa. Ha nem volt az íróasztalnál, a lakás zárva volt és az élet néhány percre megállt. De csak néhány percre, mert élete a házé volt, mint ahogy a feleségéé is. A másik lakása lenn volt a kazánházban, három emelet mélyen a pincében. Innen kapott a ház fűtést és hetente egyszer meleg vizet. Itt volt a műhelye is. Itt javított meg mindent, ami elromlott. Pedig egy százlakásos házban valami mindig elromlott. – Józsi bácsi, nincs egy szénkefeje a ventilátorba? – Meg kellene ragasztani a vázát, mert tudja ez a gyerek... – Józsikám, lelkem, nem csukódik rendesen az ablak, jöjjön már fel délután! – Házmaster úr! Már megint eldugult a lefolyó a mosókonyhában! – Véletlenül kitört a hetedikén a lépcsőházi ablak, be kéne csinálni! – Jaj, Józsikám, jöjjön már beszorult a kutya a szemétdobóba! – Jóska bá', jöjjön fel egyik nap, mert a gyerekek buliztak és leszakadt a csillár. És Józsi bácsi jött, ment, ragasztott, fűrt, üvegezett, szerelt, kicserélt. Közben beszédte a pénzt, elvitte a postára, fogadta a szénszállítókat, felásta a kertet, lesöpörte a lépcsőházat, bement a Tanácsba az eligazításra. Télen pedig fűtött.

Ha volt egy kis szabad ideje, lement a pincébe csapokat bőrizni, villanykapcsolókat javítani, órákat reparálni. A kis szerszámos szekrény ajtaja ilyenkor mindig nyitva volt. Kis, alacsony, hajlott hátú, halk szavú ember volt. Mindig komoly, de szelíd. Ereje akkor mutatkozott meg, amikor a háromszáz kiló szenet egyedül lapátolta le péntekenként a kazánba, vagy amikor szombat éjjel kettőkor zokszó nélkül engedte be a negyed óránként érkező fiatalokat. És akkor is, amikor egyszer betörők próbálkoztak a kapunál. Meglepő fürgeséggel szaladt ki a szívlapáttal és a tér közepéig kergette őket. Mosolyogni csak akkor látták, amikor a lakógyűlésen a nagyhangú Kovács a negyedikről, hatalmas újítási terveit adta elő. Mosolygott, mert mindent tudott arról, mire van szüksége a háznak és arról is, hogy mire nincs. Két lábbal állt a földön és körülötte minden működött. Barátai nem voltak, nem is lehettek. Nem volt ideje sem kocsmába, sem templomba járni.

Amikor meghalt, mindenki meglepetésére a szerszámos-szekrény ajtajának belső felén egy Mária képet találtak.

10. Az áttetsző ember

Volt egyszer egy ember. Nem nagyon látszott. Ránézésre semmiben sem különbözött a többiektől. Szerette a füstölt-főtt csülköt tormával és rumos teával, és szerette az ebéd utáni szunyókálást is.

Rácsodálkozott a virágok és a nők szépségére és ha tehetné, a maga módján meg is írta mindazt a szépséget, amit látott. Egyébként beleveszett abba az áradatba, amit nagyvárosi forgatagnak neveznek. Sem az utcán, sem a villamoson nem köszöntötte senki és nem írtak róla az újságok sem. Minden nap elment az irodájába és elvégezte a dolgát. Akik közelebbről ismerték, azok sem tudtak semmi különöset mondani róla. "Becsületes ember, csöndes ember, magának való ember" jelzőkkel illették. Csak felesége tudott életéből olyan részleteket, melyek valamilyen mesteri tudásról tanúskodtak. Hogy milyenekről, azt még ő sem tudta volna megfogalmazni. Szerencsére nem is kérte rá senki. Ez a tudás nem tanult tudás volt. Azaz hozott is, meg tanult is, de nem mástól tanult, hanem az élettől. Hogy hozott is volt benne, arra az utalt, hogy mindig emberekkel kapcsolatban nyilvánult meg. A pusztá anyag nem váltotta ki. Abban is megvolt a képessége, de inkább szívósságán, türelmén alapult. Ilyen volt a számokkal, számlákkal, táblázatokkal és levelezéssel kapcsolatos napi munkája is, melyet utált, mégis kiváló eredményeket ért el. Könnyed eleganciával tette túl magát rajtuk. Ha néha ideges lett, az a butaság, a bornírt durvaság, a nemtörődöm hanyagság, vagy az alattomos gyávaság miatt volt. A gögőt kinevette, mert a gondolatot mindig szabadnak tartotta, így könnyedén megadta neki a látszólagos tiszteletet. Tudása misztikus volt. Olyan érzékei voltak, ami csak keveseknek adatott meg. Látta a helyzeteket és a jó néhány megoldási lehetőséget is. Így minden esetben ki tudta választani a legmegfelelőbbet.

Mikor bejöttek az oroszok és elérték a házukat, egyik hajnalban puskatussal megdöngették a pince ajtaját. A kétszázötven ember még jobban összehúzódott, a szívek kalapálni kezdtek és a három csecsemő egyszerre kezdett el sírni. Akkor kiment az oroszokhoz. A katonák türelmetlenül az órá, órá, csász szavakat ismételték. Mondott nekik valamit, majd visszajött. A katonák kinn vártak. – Adjunk nekik órát, mert különben bejönnek, felfogatnak és elvisznek mindent – mondta és kivette a zsebóráját. Előkerült néhány óra és a katonák elmentek. Hogy mit mondott nekik, sohasem derült ki. Nem is tudták, hogy beszél oroszul.

A Thököly úton, egy ellenőrzésnél az oroszok elkapták és belökdösték a menetbe, ami a Józsefvárosi pályaudvar felé tartott. Beszélgetésbe elegyedett a mellette baktató fiatalemberrel, aki nagyon elkeseredett volt, mert a menyasszonya várta otthon. Megszerette. Akkor, neki már fehér volt a szakálla és végigjárt az egy világháborút. Őt csak a gyerekei várták haza és a felesége. Mikor a Keletinél a Fiumei útra befordultak és a belső sor kicsit összegabalyodott, mondta a fiúnak, figyeljen. Figyelje az öröket, akik a sor mellett mentek és a járókelőket, akik nem messze a sortól, a járdán mentek mellettük. A temetőnél jártak, amikor egy öreg mama jött szemben az úton. Kézikocsit húzott, de nagyon nehezen. Most! – súgta a fiúnak és már fordult is az asszony mellé. Elkapta a kocsirúdját és húzta, a fiú pedig hátulról tolni kezdte. A Keletinél váltak el.

A háború alatt kicsit felduzzadt az alkalmazotti és a fizikai létszáma. A két emelet mély raktárban sokszor kellett átrakni, selejtezni, leltározni, könyvelni az árut, így elkelt a segítő kéz. Egész családok dolgoztak nála hetekig, sokszor éjjel is benn maradván.

Egyszer, a forradalom leverése után, amikor a napokig tartó harc miatt már fogytán volt az élelmiszer, összehívatta a lakógyűlést és megszavaztatta a házban lévő Közért készletének leltározásáról és szétosztásáról a ház és a szomszédos másik két ház lakói között. Maga írta a leltárt és ellenőrizte a szétosztást.

Az ötvenes évek elején jelentkezett felvételre hozzá egy becsületes arcú, erős, középkorú ember. Ajánlólevelet is hozott az egyik Pex-től, így felvette. Féléven belül barátok lettek és akkor derült ki, hogy az ember párttag. Minden hónapban jelentést kellett írnia a pártközpontba az irodában történt eseményekről és gyanús dolgokról. Nehezen ment az írás az embernek. Inkább dolgozni szeretett. Így megbeszélték, hogy együtt írják a jelentést. A főnök diktálta, ő pedig írta. Így minden rendben ment. Hatvanegyben tartották az első házkutatást. Precíz aprólékossággal nézték át a lakás minden zugát.

Nem találtak semmit. A gyerekek reszkettek és az asszony is nagyon félt. Az írásait, amiben az akkori világról alkotott véleményét írta le nem találták meg. Lenn dugta el a pincében. Mikor elmentek, felhozta az írásait. Esszék voltak, versek, szindarabok és elbeszélések. Még egyszer, utoljára átlapozta őket, majd a gázon, szép sorjában elégette mindet.

11. A kilépés művészei

Ötven már elmúlt, amikor találkoztak. A másik hetvenen rég túl járt. A találkozás egy véletlenül múlt. Egy barátja megkérte, vigyen fel néhány könyvet az öreghez. Megtette. Útba esett hazafelé. Kis villaház a kertvárosban. Csöngetett. Az alagsori lakásból jött elő az öreg. Az ablak majdnem egy szintben volt a kerttel. A kis szobában egy ágy, egy asztal néhány székkal. Sarokban íróasztal. Rajta számítógép. Az íróasztal felett polc, könyvekkel. Nem sok. Átadta a könyveket és menni akart, amikor meglátta a polcon azt a csillagászati könyvet, amit már évek óta keresett. – Megnézhetem? – kérdezte és már ment is a polchoz. Belelapozott. Az öreg egy darabig nézte, majd megszólalt. – Elviheti, ha gondolja, nekem már úgyszincs rá szükségem.

Akkor nézett rá először alaposabban. Kis, alacsony ember volt. Sovány arcából kiállt a pofacsont és a vékony bőr alatt látszott az arc finom, kék-piros erezete. Nagy barna szemeiből meleg szeretet áradt. Olyan, ami nemcsak egy személynek szólt, hanem az egésznek. – De hát ez egy alapmű. Hogy, hogy nincs rá szüksége? – kérdezte kicsit felháborodva, mert neki, akkor mindent jelentett. – Ezek itt mind alapművek – mondta lassan. – Az alapművek csak arra valók, hogy az ember megtalálja magában az alapot, majd ráépítse önmagát. S ha már áll az épület, az alap már nem is látszik, már csak megtart. Aztán eljön az idő, amikor az ember rájön, hogy már nem kell épület és akkor az alap is feleslegessé válik, s vékony mutató ujjával egy kört rajzolt a levegőbe. – A ház itt marad és az alap is. A madárka pedig elrepül.

Nem értette, de azért visszamosolygott rá. Így kezdődött a kapcsolatuk. Az öreg nem kereste, ő ment hozzá, ha beszélgetni akart. És hát a könyvek! Kicsit későn kezdted építgetni az épületedet – mondta néha az öreg – már bontogatnod kellene. Mind a kettő hosszú folyamat. Lesz rá idő? A könyvek után, egy szép napon a számítógép is átvándorolt hozzá. Majd bejelentette a lányát, hogy ne vesszen kárba a lakás, ha az öreggel történne valami. És persze történt, már ahogy rendszerint történik. Nem jött ki a csöngetésre. Szerencsére akkor már volt kulcsa a lakáshoz. Az öreg az ágyon feküdt és mosolygott. – Repül a madárka – mondta suttogva és ujját a szájához emelte. – Látod, már nincs semmi az épületből – és lecsukta a szemét. Egy ideig csend volt. Csak a takaró emelkedése és süllyedése jelezte, hogy még lélegzik. – A krumpliszta nagyon jó volt, amit tegnap hozott a lányod – mondta és szeme elkalandozott, valahová messze mögé, túl a kerten és a házon, valahová fel a magasba, ahol a madarak járnak.

*

– Mama, te már úgyis ráérsz, gyere le hozzánk hétfőnként – mondta a fiatalember és barátságosan átölelte az öregasszony vállát. Tudta, hogy egyedül van. Az öreget tavaly temették el, és azóta az asszony nem találta a helyét. Reggelente még ugyanúgy elment bevásárolni, mint korábban, de a kávé után már csak ücsörgött, kötögetett, vagy a rádiót hallgatta. Pedig mennyi élet volt azelőtt benne!

Már majdnem hetven volt, amikor még mindig járta az országot és előadásokat tartott óvónőknek a gyermeklélek rejtelméről. Kuratóriumi tag volt egészségügyi, kulturális és környezetvédelmi alapítványokban és tagja a kerületi lap szerkesztőségének. Idős nagynénjét ellátta és a telepen felvállalt egy öreg házaspárt is. Amikor az öreg beteg lett, egyre kevesebbet és kevesebbet vállalt.

Az utolsó öt évben már csak elvéte ment el egy-egy előadásra, rendezvényre, vagy tett eleget meghívásoknak. Mintha ajándék lett volna ez a betegség. Reggeltől estig együtt voltak az öreggel, ami korábban évtizedeken át nem fordult velük elő.

Mindkettőjüknek megvolt a maga mozgástere és ezek ritkán fedték egymást. Másokért éltek, a világért, a munkáért, a jövedelemért, ami mindig kevés volt és csak a betegség alatt jöttek rá, milyen rég nem beszélgettek ilyen jóízűeket. Amikor az öreg elment, ez a program is megszűnt. Maradt az ücsörgés, a kötögetés, a rádió.

– Tudod Józsi, nagyon rendes tőled, hogy foglalkozol velem, aggódsz értem és vissza akarsz rángatni az életbe. Azonban egy jó ideje már mást sem teszek, mint sorra kilépegetek azokból a dolgokból, amibe életem során belépegettem. Már évek óta igyekszem kilépni mindenből, de még mindig rengeteg mindenben benne vagyok. Így aztán ne haragudj meg rám, öregasszonyra, de már nem jövök

le közéték – mondta jóságosan és megpaskolta Józsi arcát. – A programotokból azért küldjél, hogy lélekben veletek lehessen még egy ideig, amíg abból is ki nem sikerül lépnem.

*

Régi vályogházban lakott, nem messze a Tiszától. Férjével, még a hatvanas évek végén vették. Legjobb képeit itt festette. Az ártér fűzése, a falu utolsó házai, ahogy a poros földút belevész a pusztába sikert hoztak számára. Az öreg parasztszönyör portrékat, melyeket pasztellel rajzolt még Párizsban is kiállították. Mikor egyedül maradt, formái, színei egyszerűsödni kezdtek. Már csak ágakat festett, majd később csak leveleket. A vörösbarna alaptónus sárgászörösbe, majd egyre világosodó kékbe ment át. Amikor nem festett, kézimunkázott. Gobelinjei is híresek voltak. Valamikor a hetvenes éveiben kezdett keresztöltéssel hímezni, majd régi pulóvereit sorra felfejtette és rongyszőnyegeket, ágyterítőt kötött belőlük. Amíg utazni tudott, havonta feljárt pesti barátaihoz. Művelt, intelligens társaság voltak. Vitáik, előadásai sokszor nyúltak éjszakába. Olyankor fennaludt valamelyiküknél. Egész kötetre való, tudományos színvonalú gyűlt már össze azokról a beszélgetésekről, melyekhez ő tartotta a vitaindítót. Később már csak levelezett, aztán már csak néhány sort, vagy egy mondatot írt fel egy darab papírra. Kedd délutánonként lement a Tiszához. Mindig kedden. Férjével kedden voltak ott utoljára. Leült a löszfal tetejére és hallgatta a folyót és a szelet. Aztán hazament és felírta, amit tőlük hallott. Ilyeneket:

Mielőtt
a zápor elállt, a rigó
énekelni kezdett.

Zord hóviharban
a tulipánhajítás elindult
fölfelé.

Szép beszéd, majd
igaz beszéd, végül szép és igaz
hallgatás.

A sok kis növény
elbújt a hóban, csak a tölgy
hajtása állt ki.

Hol a sok, szorgos
hangya télen és hol van a
tücsökgzene?
Nem a világmegváltó
tervek, csak az útból odébb tett
kő.

Férje nagy bélyeggyűjtő volt. Rámaradt a gyűjtemény. Szép lassan eladogatta őket, hogy ami kell, meglegyen. A végére maradtak a tévnyomatok. Azokat nem volt szíve eladni. Férje is nagyon ragaszkodott hozzájuk. Egy faládába tette őket és felvitte a padlásra.

Amikor a kétezres nagy árvíz jött, nem vitt magával semmit, csak egy takarót, egy világoskék kis képet, közepén fehér ponttal és néhány, számára kedves mondatot. A víz elmosta a házat mindenestől. Ő sem járt arra többet. A falubeliek néha látni vélték egy fejkendő öregasszonyt a löszfal tetején ácsorogni.

*

Pap akart lenni, de megbukott latinból, így tanító lett. Harmincöt évig nevelte-növelte öt falu gyerekeit. Szívós, szikár, nagydarab ember volt, de a gyerekek nyelvén értett. Még jóval nyugdíjazása előtt felfigyel a cigánygyerekek növekvő arányára. Amikor bejött a demokrácia, a cigánygyerekek száma rohamosan fogyatkozni kezdett. Keresni kezdte őket. Ott voltak mindenütt, csak az iskolában nem. Drága volt a tankönyv és az utazás is. Először megtanult cigányul, majd kihelyezett tagozatokat szervezett minden faluban a cigányok lakta utcáson. Minden héten más-más faluban tartott egész napos oktatást. Íráson és olvasáson kívül a kicsiknek nem volt más kötelező tárgy. A többi időt játékkal és beszélgetéssel töltötték. A nagyobbakkal, akik már tudtak írni, olvasni csak beszélgettek. Mindig más és más fiú, lány készült valamilyen témából. Az élet adott eleget. Aztán csak beszélgettek. Vetített is nekik és néha felolvasott egy-egy verset. Azt adta, amit lehetett. Már réges-rég nyugdíjas volt, de még mindig járta a falukat, ingyen. Látni tanította őket, meg hallani. Meglátani a szépet és meghallani a segítséget kérőt. A cigány kultúrát is tanította nekik. Azt, ami lassan elveszett a nyomorban. A cigányok sohasem fogadták be maguk közé, de éheznie sem kellett köztük és a szabadban sem kellett télen aludnia. Mikor meghalt, díszes üvegház-sírt állítottak neki a cigányok. Egy szót írtak a keresztyére: Tanítónk.

